

ב"ה

קונטרס

ללכת בדרכיו ולחזק בדקה

במשנת רבותינו נשיאינו

בתיקון עירובין ברשות הרבים

חלק ג

ב"ה

תגובה לדברי הרב מיכאל שלמה שי' אבישיד
ומקצת מדברי הרב יחיאל מנחם מענדל שי' קלמנסון

בקונטרס זה בעהשי"ת יתבאר ויתבסס בכירור וביאור, ובסתירת ודחיית דברי
הסותרים עמדה דלהלן, והוא:

שדעת רבותינו נשיאינו (אדמה"ז, הצ"צ, כ"ק אדמו"ר) בסוגיית עירוב בעייות גדולות,
מה שאין מועיל צוה"פ בר"ה, ושאכן לדעתם אין צורך שר"ה יהיו ס"ר אנשים בכל
רחוב פרטי, אלא מספיק מה שבכל העיר כולו נמצאים ברשות הרבים שבו ס"ר,
ושאין חסרון בזה שהר"ה אינו מכוון משער לשער חוץ מכשנמצא בעיר המוקף
חומה,

ושאין הבתים דידן מועילים להוות מחיצה לבטל שם ר"ה,

וממילא נמצא שבזמנינו שישנם הרבה עיירות שיש בהם ס"ר בעיר, ה"ה ר"ה
דאורייתא, (כשאין להם מחיצות גמורות, ולכן א"א לערב בצוה"פ),

וגם מתבסס מדבריהם שגם מדאורייתא ר"ה המוקף ד' מחיצות (ב' מחיצות גמורות,
וב' מחיצות עומ"ר) אלא שיש פירצה טז אמות כנגד חלל השער (והרחוב מכוון
משער לשער), הרי שבוה "אתו רבים ומ"מ", או שאין המחיצה מתייחס לפירצה זו,
והוי ר"ה....

וגם מתבסס שלדעתם השיעור דיג אמה ושליש לפסי ביראות הוא דאורייתא!

ערכתי וסדרתי בסייעתא דשמיא

שמואל זאיאניץ

ברוקלין נ.י.

סיון ה'תשפ"ב

פתח דבר

תיקון עירובין בעירות גדולות
תגובה על דברי הרב מיכאל שלמה שי' אבישיד
וקצת בדברי הרב יחיאל מנחם מענדל שי' קלמנסון

פתח דבר

בעזרת השם יתברך באנו לזכור דברינו שכבר כתבנו בעבר, וליישב אותם מהסברות והטענות שהעלו לאחרונה כתגובה לדברינו או לגישתנו, ולחזק עוד לעתיד את העמדה הברורה והחזקה והאיתנה, שלפי דעת רבותינו נשיאינו (אדמו"ר הזקן, הצ"צ וכ"ק אדמו"ר נשי"ד) אין מקום כלל לקביעה ש"בוה"ז אין רה"ר במקומינו", ואדרבה, לפי פשוט דברי רבותינו נשיאינו אין מקום כלל לסמוך אעירובין דצוה"פ במקום שיש בו ס"ר עוברים בכל יום בכללות העיר. ודבר זה אינו הידור או מצוה מן המובחר להיר"ש, אלא כן הוא מעיקרא דדינא.

בה בשעה יש להדגיש: שלא באנו בדברינו אלו לנגוח או לדבר סרה על אישים מסויימים, ובדברינו אלה, לא באנו לדון כלל וכלל אודות ה"גברא" שמעמיד עמדה הפוכה מדברינו, ובוודאי "עמך כולם צדיקים", וכולם מתכוונים בליבם פנימה לעשות רצון קונם וכו' וכו', ובפרט בימים נשגבים אלו דקבלת התורה. אלא עיקר דברינו בא לחזק העמדה והנושא וה"חפצא", שאכן ואכן לפי רבותינו נשיאינו ישנו רה"ר בזמה"ז, הרבה יותר מכפי שהיה בעבר, והרבה הרבה עיירות ישנם, היכא שיש הרבה יותר מס"ר שעוברים בו בכל יום ויום, ולכן אי אפשר כלל וכלל לסמוך אצוה"פ במקומות האלו מעיקרא דדינא.

האמת שכבר בשני הקונטרסים הקודמים שכתבנו נמצאים הרבה מהיסודות והעמדות והראיות, שבה נסתרו דברי המשיגים אדברים דידן (ואולי רוב ההשגות נסתרים, ואדרבה מחזקים עמדתינו), אבל כיון שישנם כאלו שהשיגו על עמדה דידן והעלו ראיות להיפך, אז בנוסף על מה שנכתב בעבר, באנו בזה להוסיף על הנ"ל, וגם לצרף ולחזק יותר ויותר ולחדד הדברים באופן גלוי יותר, באופן שיהיה ברור עם מי הצדק. ודרכינו בקונטרס זה שהבאנו את השגותיהם ביחד עם סתירתם, באופן שהדברים מתלבנים ומתבררים יותר ויותר.

ואנו תפילה שיקיימו דברי הנביא זכריה: "האמת והשלום אהבו" (ושע"ז מהפכים הצומות לששון ושמחה ולמועדים טובים), שביחד עם הקדמת הקריאה לשלום ולאחדות כפי שהורינו וציונו רבינו נשיאינו, ובאופן ד"כאיש אחד ובלב אחד" (ככל הפירושים שבזה), ביחד עם זה ממש, הורינו וציונו שהאחדות האמתית היא המבוססת על "תורת אמת" וה"אמת" הצרופה, שבאה ומתלבשת ב"דבר הוי' זו הלכה", ובמידה מסויימת תיבת "האמת" באה קודם

פתח דבר

תיבת "השלום", וביחד יהיו "אוהבים" שניהם זא"ז, וביחד נכין את עצמנו וכל העולם כולו לקבלת פני משיח, שבודאי החיזוק בשמירת השבת יחיש וימהר כל זה, תיכף ומיד ממש.

מפתח

מפתח

- 3..... פתח דבר
- 7..... פתיחה
- 7..... דברי הרב מיכאל שלמה שי' אבישיד
- 8..... הקדמה
- 8..... דיון בדעת אדה"ז איזו דעה היא העיקרית
ביאור שיטת הצ"צ, שבוודאי שמתאימה עם שיטת אדה"ז,
- 11..... ודעת כ"ק אדמו"ר
אין ראייה שרבותינו נשיאינו (אדה"ז, הצ"צ וכ"ק אדמו"ר)
- 17..... סוברים כדברי הא"ר
דחיית קביעת הרב הנ"ל שכיון ש"אין לנו רה"ר בימינו"
- 17..... לכן ברה"ר דידן מועיל צוה"פ אף מדרבנן
גדר ר"ה דס"ר בוקעין בו, האם מספיק כשיש ס"ר בכללות
- 19..... העיר ביחד
הטעם למשנ"ת שהס"ר נמדדים לפי כללות העיר ולא לפי
- 22..... כל רחוב בפרט
- 24..... ביאור דברי רש"י בעירובין נט, ב
- 31..... דיון בדברי אדה"ז סי' שס"ג סעי' מ"ד
- 33..... דיון בדברי אדה"ז סי' שצב
- 43..... דברי רבינו בסי' שנו"ס (וההוכחה מכך לדברינו)
- 37..... הוכחה ברורה מדברי אדה"ז בהל' תחומין
- 39..... עוד בהנ"ל
- 41..... דחיית הוכחה מדברי כ"ק אדמו"ר ברשימות לנדו"ד
- 34..... דחיית הוכחה מדברי הצ"צ (חי' עמ' רד)
- 44..... דחיית הוכחה מדברי הצ"צ בשו"ת סי' מא
- 45..... מקור לדברינו בשו"ת חכם צבי
- 46..... יסודו של הערוך השולחן והוכחה שרבותינו נשיאנו חולקים עליו
- 94..... ברור דעת כ"ק אדמו"ר בזה (מהתוועדות י"ב תמוז תשמ"ה)
- 52..... סיכום הדברים
- 52..... ביאור גדר "מפולש" בדברי רבותינו נשיאינו
- 55..... ביאור דברי רש"י

מפתח

- 55.....דיון מהו הפירוש "אפי' יש להם חומה"
65.....דברי הראשונים בעניין הנ"ל
69.....דברי הגר"א בשיטת רש"י
69.....דברי הצ"צ
73.....דעת האשל אברהם ודברי כ"ק אדמו"ר בזה
77.....הערה בדעת המשנ"ב
78.....הוכחה לדברינו מהאג"מ והמנחת שלמה
אין פסי ביראות מבטלים שם ר"ה (ואפי' כשעומ"ר) באם יש פירצה
97.....ברוחב טז אמות (ומכוונים משער לשער)
83.....ביאור דעת הצ"צ בפסי ביראות שיש להם פירצה יותר מטז
85.....ביאור דברי הצ"צ שנדפסו בשו"ת ח"ד בליקוטים והעמדתם על מכונם
89.....מוכיח שאין ברחובותינו ד' מחיצות
91.....סיכום העולה עד כאן והוכחה לזה ממכתב כ"ק אדמו"ר
92.....דברי כ"ק אדמו"ר בשיחת י"ב תמוז תשמ"ה ופיענוחה
94.....בעיירות שלנו אין מועיל כלל עומ"ר כיון שיש פירצה טז אמה
עוד כמה שלא הזכירו אדה"ז והצ"צ שיר"ש יחמיר כאשר
95.....השערים אינם מכוונים זכנ"ז
בירור שיטת הצ"צ בענין פסי ביראות יותר מי"ג ושליש מה"ת ובענין
אתו רומ"מ בפירצה טז בעומ"ר
96.....עוד בענין פסין יותר מיג ופחות מט"ז אמה, שאינו רה"י,
98.....אבל מבטל מלהיות ר"ה
103.....אין דעת אדה"ז והצ"צ בשיטת חכמים כדעת המשכנות יעקב
104.....המצוה שיש בעשיית העירוב אינו מתיר עשייתה במקום שיש בזה איסור
106.....סיכום
107.....דעת כ"ק אדמו"ר

ללכת בדרכיו ולחזק בדקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

פתיחה

כשישנו רק תנאי א' מהם, אלא אפי' בצירוף כולם יחד, שהרי ברור שאין יסוד להסתמך על כל אחד מהם בנפרד, ובמילא גם אין יכולת לצרפם יחד. כיון שכ"א מהם אין לה יסוד לקבוע ספק השקול, כדי שנוכל לצרפם יחד, שבכל אחד מהם ההכרעה להחמיר הוא בענין שאין כאן ספק חשוב כדי שצורפם ביחד.

ובפרט שמדובר אודות שמירת וקיום שבת, ושליטת חילול שבת דסקילה, אשר שקול כע"ז. וכדברי רבינו הצ"צ בחידושו למס' עירובין (סד, א) שאפי' באיסורי דרבנן, הנה "באיסור שבת יש לחוש לגדולי הפוסקים" המחמירים, גם כשנחלקו עליהם גדולי פוסקים אחרים והקילו בדבר (וכדברי רבינו הצ"צ במק"א אורח חיים סימן לא: "שהדרבנן של איסורי שבת חמור גם מהדאורייתא של מ"ע יעו"ש. וביותר בדבר שהוא בפרהסיא חמור טובא טפי. וע' בגמ' פ"ק דחולין (דף ה' סע"א) חוץ מן כו'...").

דברי הרב מיכאל שלמה שי' אבישיד

א. הנה הרב הנ"ל, אחר שכתב (בקול קורא, כ"ג אלול תשפ"א) להתיר להקים עירוב בערים גדולות בימינו (לאחר שקבע בוודאות מוחלטת "שאין רה"ר בזמנינו ובמקומינו"), כתב לבאר את דבריו בקובץ פלפולים צרפת – פרצת חלק ח' עמוד 91 ואילך.

ונקודת דבריו, שהיסוד להתיר עשיית העירוב נשען על ג' התירים

הנה ביססנו וקבענו בקונטרס 'ללכת בדרכיו ולחזק בדקה', שדעת רבותינו נשיאינו (אדמה"ז, הצ"צ, וכ"ק אדמו"ר) היא ש(בנוסף לכך שיש לירא שמים חיוב שלא לסמוך אתיקון עירובין בר"ה כשאין ס"ר בעיר, הנה) כשיש ס"ר בעיר הבוקעין בר"ה, אין לסמוך בתיקון עירובין גם מעיקר הדין.

והוכחנו בעליל, וקבענו בראיות מוצקות ומיוסדות ביסודות חזקים, שדעתם:

(א) שהמדידה של ס"ר בר"ה, אינו נמדד לפי מציאותם בכל רחוב ושוק בנפרד, אלא במציאות ס"ר בכללות העיר.

(ב) מה שהרחובות ושווקים אינם "מכוונים", וגם עקומים (ואפי' בצורת ד') – אינה מבטלת בהחלט חלות שם ר"ה (ובלבד שיהיו "מפולשים" משער לשער, והיינו שב' ראשיהם יוצאים לר"ה ולא למבוי).

(ג) מה שהרחובות מוקפים ב"מחיצות הבתים" אינו מספיק כלל לבטל שם ר"ה, כשישנו פילוש ופירצות שתי וערב של טז אמה ויותר מכל הצדדים (ובפרט בענין שאין אפי' מחיצה א' סתומה לגמרי מכל צד וצד).

ובמילא אין להשתמש בתיקון עירובין על יסוד ההתירים הסומכים על התנאים דלעיל. לא מיבעיא

ללכת בדרכיו ולחזק בדקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

עצם דין ר"ה בזמנינו, ובמילא להתיר תיקון עירובין בעיירות גדולות) תהיה נכונה – מוכרח שעמדתו תהיה וודאית, כדי שיוכל להקל באיסור שבת דאורייתא בפרהסיא. משום שאחרת הרי נשאר (לכל הפחות בכל תנאי בפ"ע) "ספק דאורייתא" של שבת החמורה.

הקדמה:

דיון בדעת אדה"ז איזו דעה היא העיקרית

ב. הנה הרב יחיאל מנחם מענדל שי' קלמנסון וכן הרב מיכאל שלמה שי' אבישיד הקדימו בדבריהם, וקבעו בכללות הענין שדעת אדה"ז היא ש"העיקר" כדעת רש"י שצריך ס"ר כדי שיהא ר"ה, והביאו הוכחות לדבריהם. ובענין זה כתבנו בח"ב מקונטרס דידן להוכיח שאינו כן, ודחינו כו"כ מהראיות והקביעות.

נחזור כאן על כמה מהם (בקיצור לפ"ע, כיון שהיסודות והשקו"ט הובאו כבר בקונטרס הקודם), ובעיקר נתמקד (לא ב"דיוקים" בפרט ממק"א, אלא) בלשון וקביעת רבינו "על אתר" (שזה גובר על "דיוקים" שקשה לקבוע ולפסוק הלכות מדוייקים על פיהם, ובודאי שאין הם מדברים בהדיא על המבואר בההלכה על אתר):

(א) בכמה מקומות כותב אדה"ז: "ובזה"ו שאין לנו ר"ה גמורה", בלי להביא דיעה אחרת.

הנ"ל: א. "אין בוקעים ס"ר ברחוב אחד". ב. "אין הרחובות מפולשים משער לשער". ג. "הרחובות מוקפים חומה מד' רוחות על ידי מחיצות הבתים". ויש טעם מספיק בכל תנאי "מצד עצמו", וכ"ש כשמצטרפים מספר טעמים יחד, וכפי שהרחיב בדבריו שם.

הנה באתי בזה להגיב על דבריו, שלדעתי, במח"כ, שגה בקביעות אלו, ואין ביסודות שבה עליהם את מסקנותיו, ובביאוריו והסבריו, כדי לקבוע בנחרצות שיש להקל ולהתיר עשיית עירוב, לא בכל א' מהטעמים הנ"ל בפני עצמו, ואפי' לא בצירוף כולם יחד. ובכמה מהשקו"ט נתעלם מאיזה דברים שכתבו רבותינו, ובפרט להסיק בוודאות נחרצת ש"אין ר"ה בזמנינו ובמקומינו", ובפרטי פרטיות באיסור שבת החמורה.

והנה כנ"ל הבאנו בפרטיות דברי רבותינו נשיאינו להוכיח בעליל דברינו, והרב הנ"ל התייחס לכו"כ מהם, אך באיזה מהם (מרכזיים) לא הביאם כלל, או שהביא רק חלק (מהם) והשמיט חלק (אחר או חלק העיקרי), או לכל הפחות לא דן בהם לסתור דברינו. ובכמה מדבריו שאכן דן בהם, לדעתי אין כמה מדבריו נכונים, הן בניתוח וקביעת עמדת רבותינו נשיאינו, והן בהראיות שמוכיח מדבריהם, ובמילא גם מסקנותיו אינם נכונים.

ונגיש עוד הפעם הדגשה מיוחדת: כדי שעמדתו ומסקנתו (לקבוע את

ללכת בדרכיו ולהזק בדקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

עיקרית, א"כ כ"ש כשלא כתב כן להדיא, אלא מסתמך על מה שכותב רק ש"נוהגים" כשיטה המקילה, כפירושו בהמשך).

ומה שלא כתב כן על הדיעה המחמירה שהיא העיקר, יש לומר:

ע"פ כללי הפסק, הרי דעת ה"סתם" היא העיקרית, ודעת ה"יש אומרים" היא הדיעה הטפילה. וא"כ אפשר שמטעם זה לא הוצרך להדגיש כאן שהיא הדיעה העיקרית (ואע"פ שיתכן שישנם מקומות שכתב על דעה מסוימת שהיא ה"עיקר" למרות שדעה זו הובאה ב"סתם" – אפשר שבאיזה מקומות אדה"ז מצא לנכון להדגיש בכירור, שאע"פ שהיא ("סתם", ובמילא) "עיקר", אעפ"כ לא ימחה במי שנוהג כדיעה המקילה).

ולכן אין שום ראייה כלל וכלל ממה שכותב בהמשך ההלכה (ועד"ז בסי' סס"ד וסי' שצ"ב ס"ב) ש"נתבאר שעכשיו יש אומרים שאין לנו ר"ה..." – לומר שיש בזה משום "הכרעה" (כפי שכותב הרב הנ"ל בהמשך דבריו), שהרי כותב במקומות אלו בלשון "ויש אומרים", שבוודאי אין בזה משום הכרעה כלל שזהו הדיעה העיקרית, ואדרבה. אלא שכיון ש"נהגו" כך "סומכין" על שיטה זו מחמת כח המנהג (למרות שזה לא השיטה העיקרית), ותו לא!

ב. ובכלל, אם יש לדייק בלשונו, הרי יש לדייק יותר ויותר ולקרות ו"דערהעין" את המסר היוצא

אבל כפי שהביאו שניהם, הרי ישנם כמה (והרבה) מקומות אחרים שאדה"ז מביא דעה זו בתור שיטה המקילה, ש"יש אומרים" שאין כיום ר"ה משום שאין ס"ר. וא"כ הרי במקומות הללו מוכח להיפך מדבריהם, כיון שבדרך כלל השיטה העיקרית היא השיטה המובאת בתור "סתם" נגד "יש אומרים".

וכבר כתבנו שיש לבאר בפשטות, שמה שלפעמים אדה"ז לא הביא את השיטה המחמירה, זהו משום שבאותם מקומות מדובר בתחילה בענין של איסור דרבנן גרידא (וכפי שהרב קלמנסון בעצמו רמז לזה).

עוד הבאנו בקונטרס הקודם מקום אחד (סי' תקיב ס"א) שרבינו הזכיר להלכה רק את הדיעה המחמירה.

ב) עוד הוכיחו מדברי רבינו על אתר בסי' שמ"ה ס"א, מזה שרבינו לא הסיק "כדרכו בכל מקום שהכריע בין ב' דיעות לכתוב שאחת מהן עיקרית אע"פ שגם כותב שאין למחות בנוהגים כשיטה הטפילה".

הנה:

א. אדרבה, מזה שאדה"ז לא "הכריע בין ב' הדיעות" לכתוב שהדעה המקילה היא "עיקרית", מוכח יותר שהיא אכן אינה הדיעה העיקרית!

(ובפרט שלדעתו של הרב הנ"ל אין מספיק מה שאדה"ז כותב ש"אין למחות" בנוהגים כשיטה שאינה

ללכת בדרכיו ולחזק בדקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

ד) עוד כותב הרב אבישיד שי':
"אין לומר שלדעתו אין הכרע בין שתי הדיעות, שא"כ הרי"ז ספק בדין תורה, והיה צריך לכתוב כהוראה כללית שיש להחמיר בדבר שהוא מן התורה, ולא היה כותב רק על "ירא שמים" שיש לו להחמיר לעצמו", "אלא ברור דדעת רבינו שהעיקר להלכה כדעת המקילים". והוסיף בהערה 44: "ופשוט שכאן אינו מדבר על מקום שיש בו עירוב בצורת הפתח, אלא מיירי במקום בלי עירוב כלל, דהאיסור הוא מה"ת".

הנה קביעה זו שהוא קובע, היא אחת מן הקביעות שהוא קובע נחרצות בלי להתייחס לכך שהצ"צ עצמו דן בענין זה (בחידושו למס' עירובין סד, א), והצ"צ נוקט להדיא ובבירור היפך קביעתו, ושאכן מחלוקת זו (אם צריך ס"ר או לא) היא מחלוקת "גדולי הפוסקים", והוא ליה להיות "ספק דאורייתא". ולכן רבינו הצ"צ קובע להדיא שמה שנהגו לסמוך בתיקון עירובין אינו משום שסומכים אשיטה שצריך ס"ר, כיון ד"גדולי הפוסקים חולקים ע"ז, ואיך סמכינו ע"ז באיסור דאורייתא".

ויוצא מזה בבירור, שלדעתו יש כאן ספק השקול, שלכן אין לסמוך אשיטה המקילה יותר כדי לסמוך בתיקון עירובין. ואין לומר בזה שה"עיקר" כשיטה המקילה, שע"ז עצמו הוא תמיהת הצ"צ (והמשנ"ב והערה"ש).

ומשום זה כתב הצ"צ בביאור

מכללות משפט. והרי עצם המשפט: "אין למחות בידם שיש להם על מה שיסמוכו" מורה בעליל, שדעה זו אינה הדעה ה"עיקרית".

כי הרי אם שיטתם היא השיטה העיקרית, לא היינו אומרים שאין לגעור בהם משום ש"יש להם על מה שיסמוכו", אלא שאין לך החוצפה לגעור בהם כי שיטתם היא השיטה העיקרית.

ג. יש להוסיף המצויין בשו"ע רבינו, ששיטה המחמירה "טעמם ונימוקם עמם, שלא הזכר ס"ר בגמ'", שלשון זה, ובפרט לשון "נימוקם עמם", מורה ש"ההלכה" כמותם.

ג) עוד הקשו והוכיחו מזה שרבינו כתב רק שה"ירא שמים" יחמיר על עצמו, ולא שעל כל אחד להחמיר על עצמו כיון שמצד הדין יש להחמיר, ומזה מוכח שמעיקר הדין יש להקל.

אמנם הדבר מתבאר בזה שטעמו של רבינו הזקן לפסוק כדעת המקילים הוא מחמת "שנתפשט המנהג" כדבריהם, ונראה שלכן אין לחייב על כ"א להחמיר כפי עצם הדין, מחמת כח המנהג. אבל לאידך אין בדיעה המקילה, גם לאחר "שנתפשט המנהג", להוות "עיקר" ההלכה (שלכן לא כתב רבינו בזה שכן הוא "עיקר" ההלכה כנ"ל). ולכן אדה"ז הוסיף ש"יר"ש יחמיר לעצמו", למרות ש"נתפשט המנהג" ויש כח להמנהג, ומ"מ אין בכוחו שהיר"ש לא (יתחייב ל)יחמיר על עצמו.

ללכת בדרכיו ולהזק בדיקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

המקילה הוא רק שלא "למחות בידם" כי יש להם "על מה לסמוך" – מכל זה נמצא שבעצם השיטה המחמירה היא העיקר, או שלכל הפחות שניהם שקולים, והיה לנו להחמיר מחמת הספק, אלא שכיון ש"נתפשט המנהג" לכן אין למחות במקילים, ואעפ"כ יש ליר"ש (החשוב) להחמיר ע"ע.

ועוד: לדברי הצ"צ נמצא שכל מה שמועיל להקל הוא אך ורק כשיש צוה"פ, אבל כשאין צוה"פ אסור להקל מעיקר הדין. וכנ"ל שדבריו הם בהתאם לדברי אדה"ז (וכנ"ל בקונטרס הקודם), שכל מה שמועיל שיטה המקילה, הוא אך ורק במה ש"נתפשט המנהג להקל", וכיון שכל מה ש"נהגו להקל" הוא אך ורק כשיש עירוב של צוה"פ, לכן אין בכח ההכרעה להקל אלא כפי עומק ה"מנהג", היינו שאין להקל אלא כשישנו עירוב.

ביאור שיטת הצ"צ, שבוודאי שמתאימה עם שיטת אדה"ז, ודעת כ"ק אדמו"ר

ד. והנה הרב הנ"ל כותב שם סי' ז': "ולגבי דעת כ"ק אדמו"ר הצ"צ בזה, הנה אין דבריו ברורים לחלוטין, ויש שרצו לדייק מדבריו שסובר להחמיר במחלוקת בענין אם ס"ר להוי ר"ה מה"ת, משום שחשש לגדולי הפוסקים שהחמירו בזה, והוא ספק דאורייתא".

הנה אין דבריו נכונים, שאין זה "דיוק" בעלמא מדבריו, אלא שכותב כן להדיא בחידושו למס' עירובין,

הדברים, שמה שנהגו לסמוך על העירוב – "על כרחך צריך לומר דסומכים על מה דפסק כרבנן", שכשיש עירוב "לא אתו רבים ומבטלי מחיצה" (אלא שכיון שמדרבנן "אתי רומ"מ", לכן סמכין בדרבנן ע"ד הפוסקים האומרים דבר"ה בעינן ס"ר בוקעין בו).

ונמצא לדעת רבינו הצ"צ, כשמדובר בדאורייתא הרי זה ברור בבירור ממש (והיינו שאין זה בנוי מדיוקים גרידא, אלא מדברים מבוררים) שלענין ס"ר אין כאן כהכרעה איזה היא השיטה העיקרית, וכל מה שמועיל תיקון העירוב, הוא משום שהעיקר ש"לא אתי רומ"מ". אבל כשאין עירוב, הרי לדעת הצ"צ, שדבריו ברור מיללו, אין לסמוך מעיקר הדין אדיעה המקילה בדאורייתא.

וכפי שכתבנו בקונטרס דידן, הרי בפסקא זו הצ"צ כתב ודן בהתאם לשיטת אדה"ז. וא"כ גם בהמשך וסיום פסקא זו, נראה ומסתבר בפשטות שהצ"צ כותב בהתאם לשיטת אדה"ז (ובהמשך נחזור שוב לדון בדברי הצ"צ ובמה שכתב בזה הרב הנ"ל).

ג. וממילא נמצא דמדוייק וכתוב בדברי רבינו הוזק: דלא כתב שהעיקר כדיעה המקילה, ואדרבה: בעצם ובעיקר, הן מחמת הטעם והנימוק, והן מחמת קביעתו שהשיטה המחמירה היא שיטה "סתמית" והמקילה היא שיטת ה"יש אומרים", והן מחמת שכתב שכל הכח בשיטה

ללכת בדרכיו ולהזקק בדקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

ב) ובהמשך מברר שלדברי הריטב"א "עיר של יחיד" – היינו שיש ליחיד קנין בו – אינו ר"ה, ושם שלדעת התוס' נראה שאינו כן, אלא שאם יש לו תנאי ר"ה יש לו דין ר"ה אפי' אם הוא של יחיד.

ג) ובהמשך כותב להוכיח ממשנה דנראה כדברי התוס', שאם יש חצר (של יחיד) שיש לו פירצה זו כנגד זו לרה"ר הו"ר רה"ר, אפי' של יחיד.

ד) ובהמשך מקשה ממשנה בטהרות דחצר שנפרצה לר"ה מב' צדדיה הוי רה"י לשבת, ואדה"ז מפרש שאיירי אפי' בפרוץ לר"ה. ובזה דן רבינו דאפשר שזה מדובר כשאין לו פירצה (י"ג אמה או טז אמה, ועיי"ש בהמשך עוד), כי כשיש לו פירצה לכל הפחות טז אמה, גם חכמים יודו ד"אתי רומ"מ", ומוכיח זה הצ"צ מדברי התוס' (כב, א ד"ה והא אמר ר"י בקושייתם).

וכותב ע"ז הצ"צ בהמשך דבריו, שמה שתירצו התוס' שם: "וי"ל הואיל והיה לירושלים צורת הפתח" (למרות שיש פירצות ביניהם), הנה: "לדברי רבינו אאזמ"ו סי' שס"ד ס"ד אף לדין הדין כן", שצוה"פ מועיל גם כשיש פירצות ופתח טז אמה ביניהם.

ובהמשך כותב ש(אף שלר"י לא היה מועיל צוה"פ כמו שאינו מועיל דלתות שאינן נעולות בלילה, מ"מ) לרבנן מועיל צוה"פ מדאורייתא בד' רוחות (או להריב"א לכל הפחות בב'

ושקר"ט בענין זה ממש (היאך סומכין לעשות צוה"פ בעיירות), וכותב ש"דוחק לומר דסומכין ע"ד הפוסקים דרה"ר בעינין דוקא ס"ר בוקעין בו דהא גדולי הפוסקים חולקין ע"ז ואיך סמכי' באיסור דאורייתא". הרי שלך לפניך, דהצ"צ סובר שאין השיטה המקילה עיקרית, ויש כאן ספק באיסור דאורייתא, ו"על כרחך צ"ל דסומכין ע"ד מאן דפסק כרבנן ולא כריה"ו", דרק כשיש צוה"פ סומכים אחכמים ד"לא אתי רומ"מ" (שאו כיון שמדרבנן "אתי רומ"מ", סומכים בדרבנן אשיטה המקילה שצריך ס"ר), אבל כשאין צוה"פ נמצא ברור מדבריו שאין לסמוך אשיטה המקילה, והיינו שברור מדבריו שאין זה "עיקר" ההלכה.

ה. ובהמשך דבריו שם כתב הרב הנ"ל: "והמעין היטב בדבריו יבין: (א) שאינו כותב כן בדעת אדמה"ז אלא בדעת עצמו".

ואינו נכון, ופלא שכתב כן, ונצטרך להאריך בזה, לפרש את דברי הצ"צ בהמשך הדברים, כדי להוכיח בעליל שדברי הצ"צ נאמרו בביור, ונאמרו ונתייסדו דווקא לפי שיטת רבינו הזקן.

דהנה מהלך דברי הצ"צ בפסקא זו בחי' למס' עירובין (סד, א) כך הוא:

א) תחילה דן הצ"צ בשיטות הראשונים האם צריך ס"ר כדי שיהיה ר"ה דאורייתא.

ללכת בדרכיו ולהזקק בתיקון עירובין ברשות הרבים

ו. ונמצא ברור: שדברי הצ"צ בפיסקא זו, לא רק שמתאימים עם שיטת אדמה"ז, אלא שהצ"צ בנה את פירושו ע"פ שיטת רבינו הזקן בסי' שס"ד, וזהו הטעם היחיד במה שסומכים בתיקון העירובין. ונמצא שהצ"צ למד בעליל בדעת רבינו הזקן שאין סומכים אשיטה המקילה שצריך ס"ר, אלא לאחרי שיש עירוב!

והיאך יכול החי להכחיש את החי, ולהתעלם מדברים מפורשים (ובאותה שעה לבנות מדיוקים, ולענ"ד ובמח"כ שני הרבנים הנ"ל, דלפעמים הם דיוקים קלושים שאפשר לבארם וליישבם ולפרשם בע"א ממסקנתם), כשדברי רבינו הצ"צ ברור מיללו: (א) שכתב דבריו להדיא ובצורה מבוארת (ולא רק מדיוקא בעלמא). (ב) ויסוד דבריו הוא דוקא לפי שיטת אדמה"ז, והיאך יכולים להסתפק אם כתב דבריו בהתאם לשיטת אדמה"ז!?

ז. עוד המשיך הרב הנ"ל בדבריו: (ג) גם אם נאמר שכן דעתו להלכה, מ"מ י"ל שהוא משום שחשש לדעת הריטב"א הנ"ל שרוב הגאונים פסקו להחמיר בזה, ואף שפשוט שראה דברי הט"ז ואדה"ז שרוב הפוסקים סוברים כרש"י, מ"מ אפשר שדברי הריטב"א עוררו אצלו ספק בזה, ולכן נטה לומר שיש להחמיר בדאו", אבל כהיום שברור לנו שרוב גדול של הראשונים פסקו כרש"י, ושכן כתב הרבי במכתבו שישנם שלשים ראשונים שאוחזים בדיעה זו, הרי שכל היסוד מתבטל".

רוחות), ומסיק שם: "כן נ"ל לבאר ד' אאזמו"ר הגאון ז"ל סי' שסד ס"ד". וז"ל אדה"ז שם (בסוגריים): "אע"פ שצוה"פ היא כמחיצה גמורה ואם עשה צוה"פ על ד' קונדיסין רה"י גמורה היא מה"ת...".

והיינו: שלמרות שכשארין צוה"פ לא יועיל לבטל שם ר"ה כשיש פירצות לכל הפחות טז אמה, מ"מ כשיש צוה"פ זה מועיל מדאורייתא, והוא הוא הביאור של החידוש הגדול של רבינו הזקן בסי' שס"ד ס"ד שצוה"פ מועיל מה"ת גם כשיש פירצות גדולות ואתו רבים כו' בין הצוה"פ. (למרות שבדעת הריטב"א כתב הצ"צ לעיל (בחי' לעירובין סג, א) שאינו מועיל צוה"פ במקום ד"אתו רבים ומבטלי מחיצה", וכן בהמשך דבריו בפיסקה זו (סד, א"ב) כותב הצ"צ שאין ראייה גמורה מהגמ' שצוה"פ מועיל בדאורייתא כשיש פירצה של רבים ביניהם).

ועל פי זה מתרץ הצ"צ (בהמשך) את הקושיא היאך סומכין בתיקון עירובין, הרי יש מחלוקת אם צריך ס"ר בר"ה. והתירוץ הוא על פי מה שביאר לפי חידושו של אדה"ז בסי' שס"ד, שמה"ת מועיל העירוב גם כשיש פירצה של רבים של טז אמה, כיון שהלכה כחכמים שמדאורייתא "לא אתו רומ"מ" בענין זה שיש צוה"פ, אלא שמדרבנן עדיין אומרים גם בזה "אתי רומ"מ", ובדרבנן סומכין אשיטת רש"י (כיון שיותר אין זה ספק באיסורא דאורייתא).

ללכת בדרכיו ולחזק בדקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

גדולי הפוסקים, ולבוא ולחדש דבר שלא כתב, כדי להקל, נגד משמעות דבריו להדיא.

ח. אגב: מה שכתב שאדה"ז כתב ש"רוב הראשונים" סוברים כרש"י, איפה ראה כן בדברי אדמה"ז? אדה"ז אמנם מציין לכמה ראשונים בשיטת רש"י, אבל לא כתב להדיא לשון כזה (למרות שהט"ז כתב לשון "שהם רבים").

ואיני מתעכב בזה, כיון שלדעתי אי"ז נוגע, אבל אפשר שאכן רבינו הזקן סובר שה"רבים" סוברים כרש"י, ואעפ"כ הוא סובר שהעיקר (או ששקולים הם) יכול להיות כדעת הרמב"ם "דנימוקו עמו" והוא גם מגדולי הראשונים (הפוסקים, משא"כ רש"י, ואכמ"ל בזה כלל). ולכן לא משנה אם מוצאים 30 או יותר שיטות כרש"י, מ"מ, יסוד הספק נשאר מחמת שגדולי הראשונים מחמירים, ונימוקם עמם(!).

וכמו"כ בענין זה עצמו, אין דברי כ"ק אדמו"ר בזה שצ"י לספר שמעתיק 30 שיטות שום הוכחה שמעכשיו מתבטל הספק, אלא שבזה מתחזק שיטה המקילה, אבל אין בזה ביטול הספק כלל וכלל.

ט. עוד כתב הרב הנ"ל: "ד ועוד שלמסקנא לא כתב שם אלא שהירא שמים יחמיר לעצמו, מכיון שנתפשטה ההלכה כדעת רש"י וסייעתו, א"כ מוכח שגם הוא לא פקפק בכך להלכה [ומטעם שמנהג עוקר הלכה]."

במח"כ, מי גילה לו רז זה, שיש איזה רמז או שמץ של רמז בדברי הצ"צ שמה שהוא סובר שיש לחשוש לדעת הריטב"א הוא מחמת ש"רוב הגאונים פסקו להחמיר בזה"? הרי הצ"צ מביא כמה דיעות החולקים על רש"י: הר"ת, הריב"ש. ובתו"ד כתב גם שהריטב"א כותב שכן דעת רוב הגאונים, אבל לא נמצא כלל בדברי הצ"צ שמה שחושש לדעתם הוא משום ש"רוב הגאונים" סוברים כן. ואדרבה, מה שהצ"צ כן כותב בפסיקא זו, כשמקשה למה סומכים על העירוב, הוא ש"גדולי הפוסקים" סוברים כן, ומשום הכי גרידא מספיק שיהיה ספק דאורייתא, ושלא נסמוך אמקילים.

ועוד: אם היה סובר שיש להחמיר מחמת ש"רוב הגאונים" סוברים כן, היה לו להקשות עוד בתוקף יותר, שהיאך סומכים אדעת המקילים בדאורייתא, והרי גם ה"רוב" מחמירים. אמנם הצ"צ לא כתב כן, אלא כתב ש"גדולי הפוסקים חולקים בזה" (וביניהם הרמב"ם), והוא הוא לשון הציון בשו"ע אדה"ז "שכן דעת גדולי הראשונים". ובפרט אם נאמר שהציון בשו"ע רבינו "וטעמם ונימוקם עמם" הוא מאדה"ז בעצמו, הרי בוודאי שזה עצמו חלק מתמיהתו, שכיון שגדולי הפוסקים, וגם שנימוקם עמם, חולקים בזה, לא היה לנו להקל נגדם.

ובמילא ברור שאין כאן שום רמז רמיזא שדברי הצ"צ אינם מתפרשים כפי שכתב להדיא, שיש כאן מחלוקת

ללכת בדרכיו ולהזק בדיקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

כנ"ל בארוכה ובביאור בדברי הצ"צ עצמו (ואין צורך ל"דיוקים" קלושים או חזקים, אלא כן הוא פירוש המילות בדבריו) שהוא סובר להדיא שאין כאן הכרעה במחלוקת באם צריך לס"ר או לא, וכפי שכתב להדיא בקושייתו, וכן סובר בתירוצו, ואין כאן ספק כלל בהענין.

ב. כמו כן אין כאן "וודאי" בדעת אדמו"ר וכ"ק אדמו"ר: כנ"ל בדעת אדמו"ר אין הכרעה "ודאית" שה"עיקר" כשיטה המקילה. ואדרבה, לענ"ד מפירוש המילות בעצם הדברים על אתר נראה יותר שבעצם "עיקר" השיטה היא כשיטה הראשונה, רק שמחמת שינתפשט המנהג" יש רשות למקיל להקל.

ובדעת כ"ק אדמו"ר: גם בדבריו אין קביעות בעצם הענין יותר ממה שכתב אדמו"ר, שהרי כל מה שכתב רבינו בהאגרת להרב אייזנשטט הוא שאדמו"ר פסק כרש"י, אבל בגדר הפסק ופירושו לא כתב כ"ק אדמו"ר בזה, וממילא קביעת דעת כ"ק אדמו"ר הוא באותו ענין כקביעות דעת אדמו"ר, וכשם שבדעת אדמו"ר כל הפסק הוא שמצד התפשטות המנהג יש להמקילים על מה שיסמוכו ואין למחות בידם, כן הוא דעת כ"ק אדמו"ר שכן הוא "פסק" אדמו"ר, ובמילא במקום שיש עירוב הכשר ואין ס"ר אין למחות ביד המקילים, ואין בדברי כ"ק אדמו"ר יותר מזה.

וממילא: הכלל שנקיט הרב הנ"ל ש"אין ספק מוציא מידי וודאי", באם

אכן הוא צודק בכללות, שאין חיוב יותר מש"הירא שמים יחמיר לעצמו", אבל:

א) נראה מדברי הצ"צ שהחומרא בזה הוא מעין חיוב לה"ירא שמים" (ולא רק "הידור" או "מצוה מן המובחר" גרידא), ומשום שאכן מצד עצם המחלוקת לענין ס"ר אין הכרעה גמורה. ו-ב) מה שהכריע להקל בפועל ושלא למחות ביד המקיים, הוא אך ורק משום שיש עירוב, ובענין זה יש באמת הכרעה שפוסקים בעיקר כהדיעה "דלא אתו רומ"מ" מדאורייתא, (ואעפ"כ, כיון שאין ראייה גמורה בגמ' שגם בצוה"פ לא אתי רומ"מ, לכן גם בזה היר"ש יש לו להחמיר). ג) ויצא מדבריו שכאשר מדובר במקום שאין עירוב וצה"פ הכשר, אין להקל בגלל השיטה שצריך ס"ר, כיון שבענין זה באמת אין הכרעה אלא נשאר בספק. ד) ועוד נתייחד בדברי רבינו הצ"צ: גם באיסור שבת דרבנן, הרי כשמדובר במחלוקת ש"גדולי הפוסקים" מחמירים יש להיר"ש להחמיר בזה.

י. עוד כתב: (ה) אחרי כהנ"ל, אתינן שפיר לכלל הידוע ש"אין ספק מוציא מ"ו", ולכן אין ספיקו של כ"ק אדמו"ר הצ"צ מוציא מידי ודאי של אדמו"ר ושל כ"ק אדמו"ר. כנלע"ד. ודו"ק."

הנה יש כאן קפיצת הדרך, ו"ערבא ערבא צריך":

א. היכן יש כאן "ספק" אצל הצ"צ,

ללכת בדרכיו ולהזק בדקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

סובר ונוקט שיר"ש יחמיר לעצמו, וכפי שביאר להדיא הצ"צ בפשיטות ובהירות ובשיטת אדמה"ז, א"כ בוודאי שגם הרבי סובר כך, שעל היר"ש להחמיר לעצמו (שהרי הרבי אומר שהפסק הוא כאדה"ז). והיאך יש מזה איזה שמץ ראייה ורמז רמיזא בדעתו בענין זה?!

(ואין כאן אפי' "לידת הספק" לומר דילמא כ"ק אדמו"ר אינו סובר שיר"ש יחמיר לעצמו, שהרי לא דיבר כלל וכלל אודות פרטי הפסק בענין זה, כפשוט ממש).

ואם כבר, הרי בדעת כ"ק אדמו"ר מתברר יותר ויותר (לא רק מהשמטתו, אלא גם מאופן הדיון שלו בעניינים דלהלן), שאינו סובר כלל וכלל אף מא' מג' ההתירים עליו בנו הרבנים דלעיל יסוד היתרם בתיקון עירובין בעיירות גדולות: א) הן היאך מודדים ומונים הס"ר, שמדברי כ"ק אדמו"ר נראה בבירור שמודדים בהעיר ולא ברחוב. ב) אין נראה מדברי כ"ק אדמו"ר שסובר שיש איזה ספק ועיון האם צריך שיהיה מכוון ממש או לא. ג) וכן מוכח מדיונו בדברים אלו, שאינו סובר שמחיצות הבתים בעיירות דידן מהווים רה"י דאו', כדלהלן.

אגב נעיר בקצרה: כיון שמה שאדה"ז מכריע כדעת המקילים הוא אך ורק מחמת כח ה"מנהג", א"כ כשדנים בענין זה עצמו, הרי כיון שרואים שבמשך שנות נשיאות כ"ק אדמו"ר ה"מנהג" בכללותו הוא שלא

שייך להשתמש בו כאן, הוא להיפוך מדבריו: שאין הספק בדעת אדמה"ז וכ"ק אדמו"ר, בפירוש ההכרעה והפסק שיכולים להקל כדעת רש"י, האם הוא דוקא כשישנו עירוב או אפי' כשאין עירוב, הנה אין ספק זה מוציא מידי וודאי של הפירוש הבהיר והברור והפשוט היוצא מדברי הצ"צ. וכיון שבדברי הצ"צ, פשוט וברור ובהיר שהפסק כרש"י הוא רק כשיש צוה"פ, הה"נ שיש לנקוט בדעת כ"ק אדמו"ר, ובדעת אדמה"ז הרי פשוט יותר, שהרי הצ"צ פירש ענין זה בענין שמתאים בדעת אדה"ז עצמו, כנ"ל בארוכה.

יא. עוד כתב הרב הנ"ל: (ו' ועוד יש להעיר, שבכל המכתבים שכתב כ"ק אדמו"ר בנושא זה (וכתב שאין לנו רה"ר בזה"ז, ושכן דעת אדמה"ז) לא הזכיר כלל וכלל את דעת הצ"צ, ואפי' לא מה שכתב הצ"צ שהיר"ש יחמיר לעצמו, וא"כ מוכח דלהבנת כ"ק אדמו"ר אין הצ"צ חולק כלל על אדמה"ז".

ולא זכיתי להבין כלל כוונתו בזה: הרי האם כשכ"ק אדמו"ר מצטט שאדמה"ז פוסק בכללות בענין מסויים כדיעה מסויימת, ואינו מצטט את פרטי הפסק (היינו באיזה מקרה זה מועיל, והאם יר"ש חייב להחמיר ע"ע או לא) – האם נלמד מכך שכ"ק אדמו"ר מפרש איזהו דבר וענין אודות פרטי הפסק? הרי כ"ק אדמו"ר לא דן בזה.

ואדרבה: היות שפשוט שאדמה"ז

ללכת בדרכיו ולהזקק בדקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

מכוון וישר בלי עקמימות בצורת ד'.

ולמרות שיש צד גדול לומר שצוה"פ מהני גם בכה"ג, ונראה שכן פירשו הב"י והמג"א, אעפ"כ נראה מדברי הצ"צ בב' מקומות שלא ברירא ליה לסמוך אצוה"פ בענין זה.

ואפשר לבאר הטעם שלא ברירא ליה להקל בזה, משום שאין לסמוך להקל אלא אדיעה שהובאה בפועל בשו"ע, ודיעה זו לא הביא המחבר בהדיא בשו"ע.

אבל לכה"פ אין בירור וראיה ברורה מדבריו שסובר כדעת הא"ר.

ועוד נראה לומר, שאפי' אם נאמר שרבותינו סוברים כהא"ר, אין נראה שזה מועיל, אלא בצד היתר המתקבל ומובא בדעת אדה"ז ורבותינו, אבל בשיטות כאלו שהם עצמם דוחים, או אפי' שנראה מהם שאין הם מקבלים צד זה, א"א לומר שכיון שיש צד בדיעה החולקת על אדמה"ז והצ"צ, שנשתמש בהם להקל לסמוך אצוה"פ בענין זה.

דחיית קביעת הרב הנ"ל שכיון ש"אין לנו רה"ר בימינו" לכן ברה"ר דידן מועיל צוה"פ אף מדרבנן

יג. הנה הרב אבישיד שי' ממשיך באות ט', ע"פ מה שאדה"ז קבע ופסק בסי' שס"ד שצוה"פ מועיל מה"ת אפילו עשה כן באמצע ר"ה גמורה, אלא שמד"ס אין צוה"פ מועיל בר"ה אם נשלמו כל תנאי ר"ה המבוארים בסי' שמה, ומסיק שם אדמה"ז (בסי'

היה כאן עירוב בפועל, הרי יש לזה משקל כבד, והמקילים בזה צריכים לעיין האם פסק דידיהו מתאים לכח ה"מנהג", אבל אכמ"ל בזה (ובני הרה"ג נחום שמריהו שי' יאריך בענין זה, ובקונטרס זה אנו מתמקדים בעיקר בההלכה אודות עיירות גדולות).

אין ראיה שרבותינו נשיאינו (אדה"ז, הצ"צ וכ"ק אדמו"ר) סוברים כדברי הא"ר

יב. באות ח' כתב להעיר, שכשם שהא"ר כותב בסי' שמה, שגם לדעת הרמב"ם, הרי במקום שיש עוד צד להקל יש לסמוך אדברי המקילים, ולכן, כיון שבעיירות גדולות יש עוד צירופים להקל, וכל צירוף הוא טעם בפ"ע, לכן הרי"ז מהוה נימוק מספיק לפסוק שאין בזמה"ז ר"ה של תורה, ומהני בהם תיקון עירובין גם לדעת המחמירים, כדלקמן.

הנה: בנוסף למה שנחזור ונכתוב להלן מה שכבר כתבנו בקונטרסים הקודמים, שאין באף טעם בפ"ע מקום לפסוק להתיר תיקון העירובין העיירות גדולות, הנה בעצם דברי הא"ר, יש לפקפק האם דעתו מתאימה עם דעת אדמה"ז, ובפרט עם דעת הצ"צ.

מדברי הצ"צ נראה יותר שאין מועיל (או לכל הפחות שאינו ברור לו) להתיר להדיא צוה"פ בכל דבר שיש דיעה המקילה לבטל ממנו שם ר"ה, וכפי שיובא לקמן, דלכא"ו נראה מדבריו שלא רצה לסמוך אעירוב בזה שיש צד לפרש שר"ה צריך שיהיה

ללכת בדרכיו ולהזק בדקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

ושאדמה"ז כותב שכיון שנתבאר שהמקילים כדברי ה"א" דר"ה צריך ס"ר יש להם מה שיסמוכו, לכן לסברא זו מועיל צוה"פ אפי' מדרבנן, אמנם הרי"ז דוקא משום שלא נשלמו תנאי ר"ה כפי שנתבאר בס' שמה. אבל בענין שנשלמו התנאים שהובאו בס' שמה, וכגון שיש ס"ר בעיר גדולה, אז נפל פיתא בבירא כי נשלמו כל תנאי ר"ה, וכל יסוד ההיתר של ה"א" בטל לגמרי, ומדרבנן אין צוה"פ הזה מועיל כלל וכלל. ואף שלדעת רבינו הזקן יועיל הצוה"פ מדאורייתא, אמנם מדרבנן לא יועיל כלל.

יד. ולכן מה שממשיך לכתוב באות י' ש"נרחית הסברא לומר שכאן עסקינן בדין שיש בו צד דאורייתא ושכיוון שיש להסתפק בדעת אדמה"ז, לכן יש להחמיר בדאו', זה אינו מכיוון שאין כאן אלא דין דרבנן, ואין צל של ספק מדאורייתא וד"ל", וממשיך שם לשלול שאין לדייק מדברי הצ"צ בעירובין שנוטה לומר שאין צוה"פ מועיל מדאורייתא, הנה:

אמנם צודק הרב בזה שבדברי רבינו הצ"צ בפסקא זו (עירובין פ"ה מ"ו) אינו כותב בוודאות שאין צוה"פ מועיל בר"ה מדאו', ובאמת אם נתכוון הרב הנ"ל לומר שאני כתבתי בקונטרס הא' שלי, שהצ"צ נוטה לומר בפסקא זו שצוה"פ אינו מועיל מדאורייתא – אני חושב שטעה בדבר, ובדקתי בדבריי ולא כתבתי בפסקא זו שהוא "נוטה" לומר כן (ואולי לא בדקתי היטב), ואדרבה, אכן כתבתי שבאמת לפועל סובר

סד ס"ד): "שכבר נתבאר בס' שמה שי"א שעכשיו אין לנו ר"ה גמורה", הנה עפ"ז כתב הרב הנ"ל: "וא"כ, ברור להלכה, דלדידן אף מדרבנן מותר לעשות צוה"פ בר"ה דידן כיון שאין לנו ר"ה בימינו, והיא הדיעה העיקרית להלכה, ושלכן רבינו הזכיר זאת בפירוש, לאחר שביאר שכל מה שאינו מועיל מדברי סופרים אינו אלא אם נשלמו כל תנאי ר"ה שנתבאר בס' שמה. . אלא שהחידוש כאן הוא, שאפי' לשיטת המחמירים, היא שיטת הרמב"ם, שיש ר"ה בימינו, מ"מ אין האיסור של צוה"פ אלא מדרבנן, ולא מדאורייתא כלל, אדרבא מדאורייתא מהני ומהני". ע"כ דבריו.

(ונעיר בדרך אגב, למרות שאין זה עיקר דיונינו: שהרב הנ"ל שי' העתיק כאן דין זה דאדה"ז וחידושו בזה, בלי ההסתייגות שאדה"ז כתב ב"סוגריים", ולא העיר (כמו שהעיר לענין הירא שמים שיחמיר לעצמו) שכיון שכתוב בסוגריים אפשר שלא כתבו רבינו בעצמו, וכמו שכתב הדברי נחמיה, ולמרות שבענין הירא שמים יחמיר לעצמו העתיק מדברי הקצות השולחן. אבל לא על זה דברינו, אלא בתור הערה בעלמא בדעת הרב הנ"ל, כיון שלדעתנו הרי שניהם מדברי אדה"ז עצמו, כיון שהצ"צ כותב שניהם בשיטת אדמה"ז עצמו).

הנה אין דבריו מובנים כאן: נכון אמנם ש-א) אדמה"ז חידש שצוה"פ מועיל מה"ת אפי' באמצע ר"ה גמורה, ורק מדרבנן אינו מועיל. ב)

ללכת בדרכיו ולהזק בקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

נרון בכל פרטים הללו, ובעיקר כי אני מסכים בעיקרון הכללי, שלהרבה ראשונים ופוסקים אכן אינו מספיק מה שנמצאים בעיר, וגם מה שיש להם ה"יכולת" ועלולים לעבור בעיר במקומות הללו אינו מספיק.

ולמרות שהמשנ"ב אכן מסביר בביאור הלכה בסי' שמה שהריטב"א ועוד ראשונים סוברים כן, ונעתיק דברי הביאור הלכה שם: "...ואעתיק את לשונם ממש, וז"ל הריטב"א בעירובין נ"ט רש"י ז"ל אינו מצריך שיתישבו בעיר ס' רבוא אלא שיכנסו בה סמ"ך כאלו הכרכים והעיירות שהם פתוחים למקומות הרבה ורגילין בה סוחרים וכיוצא בהם, ותדע שאף ירושלים לא היו בה ששים רבוא תדיר ואעפ"כ יש בה משום ר"ה אלמלא דלתותיה ננעלות בלילה, ומעתה כל שבתחלתה נתיישבה ככרכים ושווקים גדולים להיות רוכלת העמים זו היא של רבים עכ"ל. וכעין זה כתב ג"כ הרי"א ז"ל והביאו הש"ג בפ"ק דעירובין וז"ל מבואות של כרכים המפולשין חוץ לעיר מצד זה ומצד זה ורחבין ט"ז אמה והן מעבר לס' רבוא כדרך הכרכים שכל באי עולם עוברין שם הרי המבואות הללו ר"ה גמורה הן עכ"ל.

והנה הרמב"ן ז"ל בחידושו על עירובין הקשה ג"כ על בה"ג ורש"י בעלי שיטה זו וז"ל מדקאמרינן מדבר בזמן שהיו ישראל שם הוי ר"ה ובזמן הזה כרמלית מכלל דעיר ואיסטרטיות אף על פי שאין בהם ששים רבוא הווי ר"ה כיון שהדרכים

הצ"צ שאדמה"ז פסק כדעת התוס' (שהביא בפסקא בפ"ב מ"ב) בענין זה, אלא מכיון שאין ראייה גמורה בגמ' לזה, לכן סובר הצ"צ שהיר"ש יחמיר לעצמו.

אבל יהיה איך שיהיה, אין בדברים אלו כדי לקבוע בנחרצות שלדעת אדה"ז צוה"פ יועיל מדרבנן בעיר שיש בו ס"ר, כיון שמה שאדמה"ז פסק שמועיל צוה"פ הוא רק כשאין ס"ר בעיר, דאז יש להמקילים על מה שיסמוכו, כיון שבזה מועיל העירוב מדאורייתא כי פוסקים כחכמים ד"לא אתו רומ"מ" גם בצוה"פ כנ"ל.

אבל כשיש בעיר ס"ר, אז נפל היתר זה בבירא, ואין היתר דאדמה"ז בזה. ועל המחדש שבא לחדש ולומר, שיש כאן נימוק אחר המספיק בפ"ע להתיר ולומר שאין ר"ה בימינו, הנה עליו להוכיח בבירור שאכן נימוק זה מספיק בבירור לבטל שם ר"ה, כדי שנאמר שלא נתמלאו תנאי ר"ה המבוארים בסי' שמ"ה. אבל בפשטות, כיון שיש ס"ר בעיר, אזי שוב אין כאן יסוד ההיתר הנ"ל, ומדרבנן אין העירוב מועיל כלל.

גדר ר"ה דס"ר בוקעין בו, האם מספיק כשיש ס"ר בכללות העיר

ביחד

טו. והנה הרב אבישיד שי' מאריך באות יא – יב בקובץ הנ"ל, לבסס כמה יסודות, ומהם להוכיח שאין ר"ה בזמנינו: א) מה שצריך שיהיו הס"ר "עוברין" או "בוקעין" או "נכנסין" בו, וב"כל יום" או ב"תדירות", לא

ללכת בדרכיו ולהזק בדרך בתיקון עירובין ברשות הרבים

והיינו דלדעת ראשונים אלו מספיק מה שהמקום והרחוב הוא "דרך מעבר" המכיל ועלול להיות עוברים בו ס"ר (ואנו מדגישים, שגם לדבריהם, אין הכוונה שמספר "בני העיר" הגרים שם כשלעצמו מספיק להיות נמדד שם "רשות הרבים", דבוודאי אין שייכות של בני העיר הגרים ברשויות היחיד לענין רשות הרבים, אלא הכוונה גם לשיטתם הוא, מה שהרשות הרבים יש לו יכולת ב"כח" להכיל ס"ר שעלולים לבוא שם מבני העיר).

אבל מ"מ פשטות כמה ראשונים (ולדין עיקר הדין הוא מהו שיטת רבינו הזקן, ואכן בדבריו נמצא להדיא) שכדי להיות ר"ה, צריך לשיטת רש"י ודעימיה שיהיו "עוברים בו בכל יום", ועד"ז כמה לשונות מעין אלו, וכן הלשון שצריך "בקיעת רבים", ובמספר דס"ר לשיטה זו, בפשטות עניינה ש"בוקעין" בו לפועל מספר אנשים אלו (ואין אנו נכסים ואין אנו דנים מהו הפירוש "בכל יום", האם צריך בכל יום ממש או ברוב הימים וכו').

טז. אבל יהיה היאך שיהיה, אין מכל זה שום הוכחה, ראייה או רמז, ברוב הראשונים, ומהם מרובא דרובא שהרב הנ"ל מעתיק: (א) שיש צורך שיהיו ס"ר "בכל רחוב ורחוב", או שמדובר כשזה הרחוב היחיד של כל בני העיר, שבו דוקא הולכים כל הס"ר.

כבושין ובני אדם עוברין בהם, טעמא דמדבר משום שאין שם דרך כבושה ולא מכוונת לילך בה לשום מקום ודמי לבקעה שהיא רה"י לשבת, ורש"י עצמו כתב שם מדבר בזמן הזה אין מקום הלוך לרבים דהולכי מדברות לא שכחי ומינה דדרכים ועיירות דשכחי אף על גב דלא הוו תמן ששים רבוא, ושמא דעת הראשונים לומר שהאיסטרטיא שהיא כבושה חוץ לעיירות והולכים ממנה מעיר לעיר וממדינה למדינה עד סוף כל העולם אין מדקדקים בה בעוברין עליה ששים רבוא דהא דכ"ע היא אבל בתוך העיר אין שם רשות הרבים בלא ששים רבוא דתהוי כדגלי מדבר [נסיים שם דלדעתו גם זה אינו מחזור וכו'] וסוף דבר אין לנו אלא מה שמוזכר בתלמוד י"ו אמה ומפולש משני ראשין וכו'.

וז"ל חידושי הר"ן בשם הרא"ה על מה שאמר בגמרא כאן בזמן שהיו ישראל שרויין במדבר וכו' כתב שם בתירוץ השני דאפשר לומר דבאותו זמן אפילו שאר מדברות שהיה להם דרך לשם לאותו מדבר הוי ר"ה, דאע"ג דפירש רש"י ובה"ג דלא הוי ר"ה אלא של ששים רבוא לאו דבעינן ששים רבוא אלא שיש כאן דרך לששים רבוא כלומר שיהא רגילין לילך שם אנשים רבים תדיר כששים רבוא וכאן הרי היו השיירות מצויות של ששים רבוא ואף על פי שלא היו כולם כאן בדרך כאחד עכ"ל.

עכ"ל הביאור הלכה.

וכמו"כ אין בדברי אדה"ז שום

ללכת בדרכיו ולחזק בדקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

בקונטרס דידן חלק ב', שהסמ"ק, הסמ"ג, התוס' וההגהות מיימוניות שהעתיקו את דברי רש"י, כולם מביאים את דבריו ביחס לפירושו במשנה על "עיר של יחיד", שהכוונה שבהעיר נכנסין ועוברים בה ס"ר.

וגם באותם מקומות שרש"י מביא הצורך דס"ר ואינו כתב להדיא דקאי "א"עיר", הנה גם לא כתב שם כלל דקאי אכל רחוב ורחוב בנפרד.

יז. ובדף ו, ב ד"ה אבולי דמחוזא כותב רש"י: "היו בה ס"ר", היינו לשון יחיד. ובפשטות דקאי על כמה שערי העיר, כמפורש ברש"י שם.

אלא ששם אכן אפשר לפרש שמדובר על רחוב אחד גרידא, כיון שהיה מוקף חומה, ובפשטות הציוור כמו שכתב בשו"ע סי' שמה ס"ז במחבר וסי"א בשו"ע אדה"ז.

אבל שם בד"ה ירושלים, דמיירי אודות העיר ירושלים, כותב רש"י: "ירושלים – רשות הרבים שלה מכוון משער לשער, ומפולש, ויש בה דריסת ששים ריבוא ורחב שש עשרה אמה". הרי שרש"י לא כותב שיש ס"ר בכל רחוב ורחוב, אלא "בה", דקאי אכללות הרשות הרבים של כל העיר ירושלים.

אלא שגם שם אפשר לומר שירושלים היתה מוקפת חומה, והיה שם רק רשות הרבים אחד המכוון משער לשער (אבל יל"ע בדברי התוס' עירובין כב, א: "דירושלים היתה

הוכחה כלל וכלל לאף אחד מאופנים אלו. ובפשטות: גם בסי' שמה סי"א, שאדה"ז כותב: "איזהו רשות הרבים, רחובות ושווקים כו'", הוא אינו כותב שיש בזה כמה רשויות הרבים (כמספר הרחובות והשווקים), אלא שכל הרחובות והשווקים כולם מהווים רשות הרבים אחת ואחידה.

ובמילא, מה שכתוב לשיטת רש"י שצריך שיהיו ס"ר עוברים בו בכל יום" (או "בוקעים בו", כלשונו בכמה מקומות), הכוונה בפשטות, אינו שיהיה מספר זה בכל רחוב ורחוב ממש, אלא שבכללות כל הרחובות והשווקים הכל ביחד (בעיר זו שבאי כוחה "מוסרים" מקומות אלו להליכה ובקיעה והעברה) יעברו ויבקעו ס"ר.

ובזה יובן מה שרש"י כותב בכ"מ הדין של ס"ר ביחס לעיר, ולדוגמא בעירובין ו, א ד"ה ר"ה: "...ועיר שמצויין בה ס"ר". ויתירה מזו: כל המקור לשיטת רש"י המיוסד בדברי משנה, היא במשנה ד"עיר של יחיד", ופירש רש"י שם: "עיר של יחיד שלא היו נכנסין בה תמיד ס"ר...". ולא ייחס דין זה לכל רחוב או שוק בנפרד, אלא ל"עיר" דוקא. ולכאור', לפי הסוברים שהצורך דס"ר לשיטה זו הוא שיהיו בכל רחוב ורחוב, אינו מובן מדוע כתב רש"י (ויתירה מזו – מדוע כתבה המשנה) דין זה ביחס לעיר ולא ביחס לרחוב או שוק פרטי, והרי בזה יוקשה שלא דייקו בלשונם כלל (לשיטתם)?

ועד"ז בכמה ראשונים, גם אלו שצויינו בשו"ע רבינו, וכמו שכתבנו

ללכת בדרכיו ולהזק בדיקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

מפולשת מארבע צדדין").

ממילא יכנסו לתוך רחובות העיר), ולא למקום הרחוב הפרטי.

אבל ג"ז בפשטות אינו מספיק, כיון שירושלים היו לה כמה וכמה שווקים, וכפי שמביא הצ"צ בחידושים למס' שבת (ו, א), והצ"צ מבאר שכולם היו ר"ה. (ועפ"ז הצ"צ מקשה אשיטת הרשב"א הסובר דאין מועיל דלתות ננעלות לשווקים, למרות שנראה מהגמ' שנעילת דלת היה מועיל גם לכ"ד פלטיאות).

וכן לשונו בעירובין כו, ב: "ערסייתא – שכוונת שכוונת לבד, ובכל שכוונה היו מבואות הרבה, ולא התיר אל העיר כולה ביחד, ואע"פ שהיתה עיר קטנה שאין נכנסין בה ס"ר, ותנן לקמן עיר של יחיד מערבין את כולה, והיינו של יחיד, שאינה דומה לדגלי מדבר של ס"ר". שהיחס של הלכה זו, שצריך ס"ר, הוא לעיר שיהיו "נכנסין בה", היינו שיהיו בהעיר ס"ר. וכאן מדובר בפשטות שהיו בעיר "מבואות הרבה", ואעפ"כ אם היו נכנסין "בה" – בהעיר כולה, היינו בכללות המבואות כולם של העיר – ס"ר, היה נחשב ל"עיר של רבים".

ודוחק גדול לומר שלשיטת רש"י ודעימיה שאני, שאכן לא היה ר"ה כיון שלא עברו בכל שוק ושוק ס"ר. וגם דוחק לומר שבכל שוק ושוק בפני עצמו עברו ס"ר. ובעיקר לשון רש"י "יש בה" לשון יחיד, אינו מכוון לשיטתם, שהרי היה לכתוב לכתוב "יש בהן" לשון רבים. אלא וודאי כוונת רש"י כפשטות מקור הלכה זו, דבמשנה מבואר הלכה זו על "עיר" של יחיד, וכפי שנתבאר בקונטרס דידן באריכות.

הטעם למשנ"ת שהס"ר נמדדים לפי כללות העיר ולא לפי כל רחוב בפרט חי. ונוסף להדגיש ולהבהיר: הגם שהרבנים הנ"ל הוכיחו שצריך שיהיו הס"ר עוברים "בכל יום" וב"תדירות", אין מזה הוכחה שהמספר ס"ר צריכים להיות בכל רחוב ובכל שוק, אלא עדיין יש לומר שזה נמדד לפי מספר אנשי העיר, שהם ידרשו ויעברו וילכו ויבקעו בפועל "כל יום" ו"תדירות" בכללות רחובות העיר. וכפי שהוכחנו בעליל בקונטרס דידן חלק ב', שמקור מספר ס"ר במשנה הוגדרה והקבעה ביחס ל"עיר", "עיר של רבים" (שע"ז פרש"י הכוונה שיש שם ס"ר), וכן נת' שם שההסברה בזה הוא שכל יסוד מספר ס"ר קשור למה שבמדבר היה ס"ר.

וכן משמע מלשון רש"י מז, א, דמירי אודות "עיר של רבים ונעשה של יחיד", וכתב רש"י וז"ל: "נתמעטו אוכלוסיה מעבור ברחובותיה ס"ר". ובמילא פשוט ממש שהלשון "ברחובותיה" אין הכוונה אכל רחוב בנפרד, אלא כפשטות משמעותו שבכללות "רחובותיה" ביחד עוברים ס"ר (ואגב, מדברי רש"י כאן מתבאר שענין ס"ר הוא אפי' אם אינו רחוב ראשי!). ולהעיר מלשון "אוכלוסיה" דלהדיא מייחס לאנשי העיר (הגרים בעיר, אלא שהם, כיון שגרים בה,

ללכת בדרכיו ולהזק בדיקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

ולכן מובן בפשטות שאין צורך שיהיו ס"ר בשוק או פלטיא בנפרד מהס"ר הבאים לתוך הרחוב, ובמילא פשוט יותר לצייר ה"היכא תימצוי" שיהיה שכיח יותר מספר זה בכמה עיירות, גם במקומות שיש הרבה שווקים ואינו שכיח שיהיה ס"ר בכל אחד מהם, ואעפ"כ בפשטות הוי ר"ה מאחר שמצטרפים כל השווקים כולם, ויתירה מזו, הרחובות מצטרפים עם השווקים להוות מציאות אחידה של ר"ה, שבכללותם כולם יבקעו ס"ר.

יט. והנה, יסוד זה בגדר מספר אנשי ר"ה ובעצם מהות גדר ר"ה, יש לייסד בדברי הגמ' בעירובין כב, ב, ובכמה ראשונים במס' עירובין, שנראה ברור מדבריהם דעצם גדר ר"ה הוא מה שמקום זה "נמסר" לרבים.

דהנה איתא שם בגמ' במסקנת הסוגיא ד"אתי רבים ומבטלי מחיצתא": "א"ל שבילי בית גילגול קאמרת, יהושע אוהב ישראל הי' עמד ותיקן להם דרכים וסרטיא כל היכא דניחא תשמישתיה מסרה לרבים כל היכא דלא ניחא תשמישתיה מסרה ליחיד".

ובתוס' שם: "אבל מבוי מפולש לבורות וחצר שרבים נכנסים לה בזו ויוצאין בזו הוי רה"ר לר"י אף על גב דהווי של יחיד, הואיל וניחא תשמישתיה וראוי למוסרו לרבים הווי רה"ר לר' יהודה ע"י בקיעת רבים".

ועיין עוד בראשונים שם (רשב"א וריטב"א), ובדברי התוס' צג, ב ד"ה

ולא מבעיא לדעת הרמב"ם ואדה"ז כסי' תד (שכתבנו בזה בקונטרס הקודם, ונזכיר עוד בזה להלן) שכל מחנה ישראל ר"ה הוא, שלשיטתם מובן בפשטות שדבר זה קשור ל"מחנה", היינו כללות מקום דירתם של האנשים שבהם ניתן ו"נמסר" ר"ה. אלא אפי' לשיטה שמחנה ישראל לא היה ר"ה, מ"מ, עצם יסוד המספר ס"ר הוא מה שניתן ו"נמסר" למספר רבים ביותר, היינו ס"ר, שהם יבקעו ויעברו וילכו במקום ר"ה.

והגם שבשאר תנאי ר"ה ההלכות קשורים לכל מקום ומקום בפרטיות, וכמו לענין טז אמה, ושלא יהיה מקורה, ושיהיה "נוח הליכתו", הנה זהו מחמת שתנאים אלו שייכים וקשורים לעצם ההליכה ולמקום הפרטי של הרשות. אבל המספר ס"ר, אין הכוונה מה שב"רחוב" הולכים בפועל מספר זה, אלא שנמסר לרבים בכללות מקומות הליכה והתקבצות, שבצירופם יחד מהווה הכל (לענין זה) כרשות הרבים אחת. ולכן בזה הוי התנאי לפי העיר בכללותה, ולא לפי מקום פרטי.

(וע"ד משל ותוספת הסבר: דהרי גם לדעת החולקים, אין צורך שיהיו ס"ר בכל נקודה ושטח מהרחוב עצמו, אלא מספיק מה שס"ר הולכים בכללות רחוב זה. א"כ ה"נ לענין כל המקומות שנמסרו לרבים, שאין צורך שיהלכו ס"ר בכל רחוב ורחוב, אלא שילכו או יתקבצו או יכנסו ויעברו ס"ר בכל המקומות ביחד).

ללכת בדרכיו ולחזק בדקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

את מספר הבוקעים והעוברים בר"ה לפי העוברים בעיר כולה ("עיר של יחיד").

ביאור דברי רש"י בעירובין נט, ב

כא. עוד כתב הרב הנ"ל בעמוד 103: "ובפשטות י"ל גם שכיון שתיאר רש"י את מבנה העיירות שבזמניהם שהיו בנויות באופן שכל המבואות היו פתוחות לרחוב הראשי של העיר, שהיה חוצה את העיר מקצה לקצה ומפולש מב' הצדדים, ולכן עיר שהיה בה ס"ר דיירים, ממילא היו הס"ר עוברים בתדירות ברחוב הראשי כדי להתהלך בעיר או לצאת ממנה [ובפרט שעיקר עבודתיהם בזמניהם היו בשדות] לכן פשוט שאין לדייק מרש"י דכוונתו היא שדרים ס"ר בעיר, ולא דוקא שעוברים שם ס"ר, אלא הכוונה היא שעוברים שם ס"ר. וק"ל. ודו"ק".

ולא הבנתי מה שכותב בסוף דבריו, שאין לפרש בכוונת רש"י דבעינין ס"ר שדרים בעיר, אלא הכוונה שעוברים שם ס"ר, כי בפשטות הכוונה על מה שנמצאים ועוברים ס"ר בעצם הרשות הרבים – אבל כנ"ל כמה וכמה פעמים, סוף סוף רש"י אינו כותב באף מקום שצריך ס"ר בכל רחוב ורחוב בפרטיות, כפשוטו.

ובתחילת דבריו בקטע זה, שכותב שרש"י "תיאר" את מבנה העיירות שכל המבואות פתוחות לרחוב ראשי אחד גרידא, שהיה חוצה את העיר מקצה לקצה והיה מפולש מב' הצדדים – לא הבנתי לאיזה רש"י

חייב, שכתבו "אף על פי שעוברין שם אינו רה"ר, כיון שלא נמסר לרבים ואינו של רבים כדאמרינן גבי שבילי בית גילגול עיין שם" (ולא נכנס כאן בשקו"ט בביאור החילוק בין "מסרה" ו"ראוי למוסרה", שאכמ"ל, אלא כוונתנו רק להראות שיסוד גדר ר"ה קשור בהא דהשטח "נמסר" לרבים). וראה עוד בדברי הרשב"א בעבודת הקודש שער ב', ובדברי הריטב"א בד"ה ולר"א אטו כו': "פי' והא אינה שלהם, וכל שאין דרך מסור לרבים אילו היא מסילה גמורה אין לה דין רה"ר וכדאיתא בפ"ב ע"ש". הנה דרה"ר צריך שיהי' מסור לרבים.

ונמצא, שעצם "מסירת" הרשות והמקום עבור הרבים היא מה שמהווה חלק עיקרי מענין הר"ה (בנוסף לשאר התנאים). ולכן מובן, שלמרות שבשאר התנאים נמדד הדבר לפי המקום הפרטי של ר"ה (כיון שזה תלוי בהתנאי של המקום הפרטי, וכמו טז אמה וכיו"ב), מ"מ בענין מספר ס"ר, הרי זה קשור יותר עם עצם השייכות וה"כח" שיש לרבים בזה, שרשות זו נמסרה עבורם, אלא שלא מספיק עצם ה"כח", מה שיש להם ב"כח" ויכולת, אלא צריך גם שיבקעו "בפועל". אבל ה"בפועל" הזה קשור בגדר הר"ה כפי שהוא ב"כח", והיינו שנמסרו לרבים מקומות שכללותם יחד מהווה רשות הרבים אחידה, והם כל המקומות של הסרטיא והפלטאי שנמסרו עבורם, וכולם מהווים רשות הרבים אחת.

ולכן בזה ההלכה היא שמוודים

ללכת בדרכיו ולהזקק בדקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

ואעתיק מ"ש בח"ב מקונטרס דידן ללכת בדרכיו בענין זה:

"כמבואר לעיל, יסוד הדבר שס"ר תלוי בעיר בכללותה מתבסס על פירוש המשנה אין מערבין של יחיד, אולם לכאורה היה מקום לדחות שבזמן הגמ' היה רק רה"ר אחת המפולשת, וממילא כל האנשים שבוקעים בעיר עוברים ברה"ר עצמה, ואם כן איך נוכל להוכיח לזמננו שיש בכל עיר הרבה רשויות, שהמדד לס"ר הוא על העיר בכללותה.

הנחה זו שבזמן הגמ' היה רק רה"ר אחת, מוכחת לכאורה מפירוש רש"י – על הגמ' שאומרת בלשון אחד – שדין המשנה שאין מערבין עיר של יחיד ונעשית של רבים לחצאים הוא דוקא כשחלקה לאורכה, וז"ל: "אלא לאורכה – דרך עיירות להיות פתחי פילושיהן לאורכם, ורשות הרבים עוברת מפתח לפתח וחלוקה לאורכה, הלכך, אין בני עבר הלז רשאים לערב לבדן, ובני עבר הלז לבדן משום דהני והני דרסי בהך רשות הרבים, ויוצאין ונכנסין דרך פתחים לכאן ולכאן, ורשות הרבים זו מחברתם שכולם מעורבין בה, ואסרי אהדידי". ולכאורה משמעות לשון רש"י היא שבזמן הגמ' "דרך עיירות" שיש להן רשות הרבים אחת לכל העיר, וזו היא הסיבה שאם חלקה לאורכה, כיון שכל בני העיר משתמשים באותו רה"ר ממש, אין הם מערבים לחצאין.

אולם נראה ברור שזה אינו, ובוודאי שבהרבה עיירות שבעולם היו להן

כוונתו: ובתחילת דבריו בקטע זה, שכותב רש"י "תיאר" את מבנה העיירות שכל המבואות פתוחות לרחוב ראשי אחד גרידא, שהיה חוצה את העיר מקצה לקצה והיה מפולש מב' הצדדים – הנה לא הבנתי לאיזה רש"י כוונתו:

דאם כוונתו לרש"י שהוא העתיק לפני זה, והוא בדף מז, א ד"ה שלש חצירות, וז"ל: "וקאמר ר' יהודה עיר של רבים ונעשית של יחיד שנתמעטו אוכלוסיה מעבור ברחובותיה ששים ריבוא ולא דמיא השתא לדגלי מדבר – אין מערבין את כולה יחד, אלא אם שייר חוצה לה חמשים דיורין שלא יערבו עמה, למיהוי היכר לעיר של רבים, דלא ליערבו כולה אלא מבואות מבואות, ר' שמעון אומר: דיו לשייר שלש חצירות של שנים, שנים בעלי בתים" – הרי אין בדברי רש"י בדיבור זה תיאור כללי של רחובות העיר, שיהיה בה רק "רחוב ראשי" אחד שמכל המבואות באים רק אליה.

ועוד, שאת דברי רש"י כאן אפשר לפרש כפשוטו, שיש כמה וכמה "רחובות", והלשון "מעבור ברחובותיה" מתפרש היטב כפשוטו, שכל הרחובות כולם מהווים "רשות הרבים" של העיר, שיש "באוכלוסיה", שבפשטות הכוונה למנין ה"אוכלוסין" של העיר כולו.

כב. לגופו של דבר, ידוע לי שיש המפרשים כך בשם רש"י (במס' עירובין נט, ב ד"ה אלא לארכה), ולדידי אין לי הבנה בקביעה זו,

ללכת בדרכיו ולהזק בדרך בתיקון עירובין ברשות הרבים

חציה ולערכה, הרשות בידם".

ובפשטות זו היא כוונת רש"י. ומ"ש רש"י "דרך העיירות", אין כוונתו שזה "דרך העיירות" שאין להן אלא רה"ר אחד, שהרי המציאות מוכחת שיש כמה עיירות שיש להם כמה רחובות מפולשים וכמה שווקים ורחובות, אלא הכוונה שכן "דרך עיירות" – שכשיש לעיירות רה"ר אחת העובר מפתח לפתח, הן עוברות דרך "אורכן" ו"פילושיהן לאורך העיר"!

אלא שישנו רש"י אחד, שיש אלו שהביאו אותו כאילו רש"י סובר שזה תיאור כל ר"ה שבזמן המשנה והש"ס, ובאמת אין דבריהם נכון כלל, וכפי הנראה מכמה רש"י שמתבאר מדבריו שהיו כמה ר"ה בקומותיהם, ובפשטות היו כמה מקומות כמו ירושלים, שרבינו הצ"צ הביא שהיו בו הרבה שווקים, ואפי' נאמר שבכל העיר לא היה אלא רחוב ראשי אחד, מ"מ היו הרבה שווקים, ובפשטות לא היו ס"ר עוברים בכל שוק ושוק, וא"כ הול"ל למימר באיזה מן הראשונים הדוגלים בשיטה דס"ר, שלא היו ר"ה אלא אותם השווקים שהיו עוברים בתוכו ס"ר בתדירות ובכל יום, ולא אישמיט לומר כן. ויתירה מזו, בפשטות אפשרי וומסתבר ונראה שהיו מקומות שהיו כמה רחובות ראשים, אלו ההולכים ממזרח למערב ואלו ההולכים מצפון לדרום, וא"כ במקומות כאלו, אינו ברור שעברו בכל אחד מהם ס"ר.

כמה רה"ר, ודברי רש"י מוסבים על עיירות שיש להן חומה והן סגורות מכל הצדדים, ובכה"ג "דרך עיירות" להיות הפתח לאורכה, אבל בוודאי כאשר אין להן חומה יש להן רה"ר גם לרוחבן.

ועד"ז פי' בריטב"א שם, וכתב שרש"י פירש כגון זה, וז"ל: "והא דקתני שאין מערבין אותה לחצאין אמר רב פפא כו'. פי' העיר הזאת סגורה מכל צדדיה אלא שיש באמצעיתה רשות הרבים מפולש משער לשער בלא חומה ולא דלתות והיא עוברת לאורך העיר ושאר מבואות העיר מכאן ומכאן לאורך העיר [וכשבאין להשתתף בעצמן אותן שהם דרים מצד אחד לאורך העיר] זה נקרא (שהם דרים) לארכה, אבל כשבאים להשתתף בעצמן אותן שבצד העיר האחת כלפי השער האחד משני צדי רשות הרבים, ומשתתפין לעצמן (ו)אותן שבשער האחר מכאן ומכאן לרשות הרבים זה נקרא לרחבה, וכדפירש רש"י ז"ל כגון זה".

ומבואר, שכאשר מדובר כש"העיר סגורה מכל צדדיה" יש רה"ר אחת מפולשת משער לשער העוברת לאורך העיר.

ואכן השו"ע שם ס"ה, וכן בשו"ע רבינו ס"ה כותב הלכה זו של הגמ' בנוסח זה: "במה דברים אמורים שאין מערבין אותה לחצאין, בעיר מוקפת חומה גבוה י"ט ויש לה דלתות, אבל אם לא היתה העיר כולה מוכשרת במחיצות ובאו להכשיר

ללכת בדרכיו ולהזקק בדקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

עכ"ל בקונטרס ללכת בדרכיו ח"ב. מצויין בהעיר אלא צריך ס"ר עוברים ברחובותיה.

כג. ויש להוסיף על הנ"ל:

יד. אלא דצ"ב קצת לפ"ז מ"ט נקט רש"י ז"ל בשאר המקומות שמצויין שם ס"ר, ולהנ"ל אתי שפיר משום דבדרך כלל כשיש ס"ר מצויין בהעיר ממילא יש ס"ר עוברים בהרה"ר כנ"ל ומובן שפיר דברי רש"י ז"ל.

עכ"ל הרב קלמנסון שי' בקונטרס שם.

הנה בעצם היסוד שכתב בשם המפרשים ונתבאר בספר מנחה עריבה, שהפשט בדברי רש"י הוא שדרך העיירות היה שב"כל העיר" היה רק רה"ר אחד שהיו יכולים לעבור ממנו החוצה, וכמו"כ צריך לעבור דרך שם כל מי שבא לקנות צרכיו וכו' – הנה מדברי המשניות, הברייתות והגמ' אין זה מוכח כלל וכלל שהיה להם רק רחוב א' גרידא.

ומה שהוכיח כן מדברי רש"י הנ"ל בעירובין נט, ב, הנה (כבר כתבנו לעיל בשם הריטב"א בפירוש כוונת רש"י, שמדובר רק בעיירות המוקפות חומה, ואין הוכחה שבזמן הגמ' רוב העיירות היו מוקפות חומה (והרי רש"י מפרש את דברי הגמ'). ומה שהמנחה עריבה מביא מדברי התרה"ד סי' עד, הרי דבריו הם רק ש"עתה" (בזמנו ובמקומו של התרה"ד) רוב עיירות מוקפות חומה. ובנוסף על הנ"ל, צריכים להוסיף ולבאר ענין עיקרי, שאין שום ראיה מדברי רש"י ליסוד המנחה עריבה והרבנים הנ"ל):

דהנה הרב יחיאל מנחם מענדל שי' קלמנסון גם הוא כתב מענין זה בקובץ הנ"ל (עמוד 75).

בתחילת דבריו הוא מציין לדברי רש"י הנ"ל ומה שהעירו המפרשים בדבריו (ובהערה 15 ציין לספר מנחה עריבה סימן ז' אות כא).

ומסיק שם: "יא. הרי להדיא שדרך עיירות בזמן הגמרא וכו' היה שבכל העיר היה רה"ר אחד ארוך העובר ממזרח למערב [עד"מ] ובב' צדדי רה"ר היו המבואות והחצירות וכל בני האנשים הגרים בעיר הוזה היו צריכים להיכנס להרה"ר כדי לקנות צרכיהם ולצאת מהעיר חוצה לה כדי לעבוד בהשדות וללכת מעיר זו לעיר אחרת.

יב. וא"כ לא נפלאת היא כלל שאם בעיר מצויין ס"ר הנה בכל יום יתכן שפיר שעוברים בר"ה לצרכיהם וכו' כנ"ל.

יג. וזהו יתבאר שפיר ויומתק דברי רש"י ז"ל שכתב לגבי עיר של רבים שמצויין בה ס"ר, ובדברי שלום רצה לדייק מזה שאין צריך ס"ר יהיו עוברים בהרה"ר עצמו, ובדברינו בסימן ד' סתרנו דברים אלו שהרי מפורש בדברי רש"י ז"ל להדיא בדף מז, א שעיר של רבים היינו שס"ר עוברים ב"רחובותיה", הרי מפורש בדברי רש"י ז"ל דלא סגי בס"ר

ללכת בדרכיו ולהזק בדיקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

כל (או אפי' רוב) העיירות, שהרי באם מדובר בציור "של רבים" שיש ס"ר, בדרך כלל בפשטות זה מדובר בעיר גדולה (וכמו ההלכה בסי' שנו ס"ז בדבריו ש"עיר גדולה שיש בה ס"ר"). ובפשטות, בעיר גדולה הרי יש אופנים שאפשר לצאת מכל ד' הרוחות, ובמילא היה גם רחוב ראשי נוסף ההולך מצפון לדרום (בנוסף לרחוב ההולך ממזרח למערב), ואפשר שהיו כמה שערים, וכמה רחובות ההולכים משער לשער. וא"כ בציורים אלו איפכא מסתברא: דכל מה שהעיר גדולה יותר, יש בה יותר שערים ויותר רחובות, וממילא אינו סביר שס"ר יוצאים במקום אחד ממש.

וא"כ כוונת רש"י הוא רק לבאר שיש גם דרך עיירות שיצאו כולם ברחוב אחד, ובמילא "משתמשים הני והני", אבל בודאי אין זה הציור של רוב האופנים. והגם שישנם ציורים כאלו, מ"מ הרי בדרך כלל מדובר בעיירות קטנות, ובאלו בדרך כלל אין ס"ר (וכנ"ל דס"ר ישנו בעיקר ב"עיירות גדולות"), וא"כ סו"ס ציור ר"ה אליבא דידהו לא שכיחא.

וא"כ הדרא קושיית המשכנ"י לדוכתא, היאך גזרו חכמים כ"כ גזירות לדבר שאינו שכיח.

ובפרט שדברי רש"י הם בעיר המוקפת חומה, שהרי בעיר שאינה מוקפת חומה אין מסתבר כלל לומר שאין בה אלא רחוב ראשי אחד, שכיון שהעיר פתוחה ואפשר לצאת

רש"י קאי אעיקר דברי הגמ', שאם חילקו עיר "לאורכה" אין לערב לחצאין, כיון שסו"ס בני צד א' משתמשין באותו ר"ה משתמשין שם בני הצד השני, "דהני והני דרסי בהך ר"ה". ובשביל זה מספיק שבמקום אורך זה משתמשים לפעמים "הני והני", ואע"פ שאין משתמשים שם בתדירות (הדומה ל"כל יום") הנצרכת למספר ס"ר לר"ה כנ"ל, שהרי אין הכרח שכולם יצאו מהעיר בכל יום ובתדירות.

והגם שהמנחה עריבה כתב לזה (שאף אם אין יוצאים בכל יום מהעיר): "הרי כתב הבית אפרים דסגי במה שהוא דרך סלולה לס"ר המצויין שם בקירוב מקום, ועוברים שמה בכל עת, עד שאפשר שביום אחד יעברו כולם בדרך ההוא, והיה דבר זה שכיח מאד, דהלא דרך כל מדינה לבנות עיירות גדולות מטרופולין של מלכים וכיו"ב", הרי:

(א) הרבנים הנ"ל טוענים שצריכים "לעבור" ו"ליכנס" ב"כל יום" או "בתדירות" ממש (ואני מסכים איתם בזה), ולא מספיק מה ש"אפשר" שב"יום אחד יעברו כולם", אלא צריך שבפעול ממש יהיו עוברים שם ס"ר בתדירות "בכל יום". ואם אין כולם יוצאים מהעיר (ומסתמא רובם אכן אינם יוצאים מהעיר), מי יאמר שס"ר מאנשי העיר יוצאים כל יום בתדירות לרחוב הראשי הזה?

(ב) ובכלל: אפי' בעיר של חומה, הרי אין כוונת רש"י לומר שכן דרך

ללכת בדרכיו ולחזק בדקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

כאלו גזרו בעיירות קטנות ובכרמלית שבתוך העיר, כדי שלא יתחלף ב"עיירות גדולות".

ובאמת כן הביא המנחה עריבה שם בהמשך דבריו (עמוד קמא אות כג ואילך) מדברי רבינו אפרים שנדפס בראבי"ה, ופירש המנחה עריבה בכוונתו, שעיירות שבאלו המלכיות יש מהן רה"ר, והיינו אלו שיש בהן ס"ר. וכן פירש שם בההמשך בתשובת רבינו יואל שהובא לרבינו אפרים, שפירש בכוונתו ש"עיר גדולה" הכוונה שיש בה ס"ר (אלא שפירש גם בשיטתם שסוברים שלא היה להם במקומות אלו ר"ה מחמת שלא היה רוחב טז אמה).

ואין אנו נכנסים בשקו"ט זו, אלא להביא כללות ההבנה וההסברה, שהיישוב של המנחה עריבה והרבנים הנ"ל על קושיית המשכנות יעקב אינו מעלה ארוכה, משום שאיפכא מסתברא, וכפי שהובא בשו"ע רבינו בד"ק כוחו בכרמלית לא גזרו, הרי דוקא בעיירות גדולות יש ר"ה של ס"ר, ולא בעיירות קטנות.

ואילו לסברתם הוא להיפך, שהרי בעיירות קטנות שייך יותר שיהיו ס"ר באותו רחוב, כיון שדוקא אז יש רחוב אחד בלבד בכל העיר, משא"כ בעיירות גדולות שבפשטות יש יותר מרחוב אחד בכל העיר, ואפי' בעיר המוקפת חומה. וכפי שרואים במציאות, שגם בעיירות גדולות המוקפות חומה יש בתוכם (ובפשטות כן היה גם בעבר) רחובות מכל

ממנה מכל הצדדים, הרי בפשטות יש רחובות וכיו"ב מכל הצדדים, ואין רק רחוב אחד בלבד. אלא ע"כ שרש"י איירי בעיר המוקפת חומה.

והרי אדה"ז פוסק בסי' שמה סי"א שאין ר"ה במקום שמוקף חומה (והרבנים הנ"ל טוענים שכן הוא אפי' כשאין חומה, אבל נעייין בזה להלן) אלא א"כ "מכוון משער לשער", וא"כ מתמעט עוד יותר השכיחות של מקום שיש לו דין ר"ה, והוא כמעט אינו מצוי כלל.

ועוד: בציוור שכתב רש"י, הרי בין כך באמת אין זה הציוור השכיח שיש בו הלכות ר"ה, שהרי בסוגיא בעירובין שם (נט, א"ב) מדובר בעירוב חצירות בר"ה כזה שאין לו את כל דיני ר"ה.

ובאמת יש לטעון מצד עצם הסברא, הרי מ"מ: בעיר קטנה אין מצוי שיהיה ס"ר (וכנ"ל מל' רבינו בסי' שנו), ובעיר גדולה שיכול להיות במציאות שיש שם ס"ר – הרי בפשטות יש שם כמה וכמה רחובות שווקיים, ואינו מצוי שכל הס"ר יעברו באותו רחוב ממש.

כד. ומה שכותב במנחה עריבה שדוקא בעיירות גדולות, שיש שם כמה רחובות, בענין זה אין כאן ר"ה, כיון שאין עוברים ס"ר במקום אחד, הרי בשו"ע רבינו מבואר להיפך ממש: שהרי דוקא במקרה זה נזכר בשו"ע ששייך שיהיה ר"ה, היינו שיש בו ס"ר, ודוקא משום עיירות

ללכת בדרכיו ולחזק בדקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

אחד מבין (וגם הרבנים הנ"ל הבינו כן, וכפי שכתבו להדיא) שאין צורך שיעברו ס"ר בכל חלק וחלק מהרחוב עצמו, והה"נ שאין צורך שיעברו ס"ר בכל רחוב ורחוב בפרט. אלא אם בכללות מקום "רשות הרבים" – היינו מקום הנמסר לרבים על ידי כח המוסר להם (ממשל העיר והמקום או המחוז וכיו"ב) – עוברים ובוקעים ס"ר, הרי"ז מספיק לומר שכל מקום הנמסר לרבים בעיר זו נחשב לר"ה, וכפי שהארכנו והסברנו באריכות בקובץ דידן בח"ב.

והמקור לזה, הוא מהמשנה אודות "עיר של רבים", שהתנאים מתייחסים להלכה הזו בקשר לעיר ולא בקשר לרחוב הפרטי.

וההסבר לזה בפשטות הוא, דכיון שהמקור להלכה זו הוא מ"דגלי מדבר" (וכפי שהובא ברש"י זה, וכפי שלומדים כמה תנאי ר"ה מדגלי מדבר), והרי במדבר מה שהיווה ר"ה הוא כללות המקומות כולם שנמסרו לכל הרבים להלוך ולבקוע ולעבור שם, ולכן זה הוה המדד גם בזה"ז: שכל מה שנמסר לרבים שיהיו יכולים ללכת ולבקוע ולעבור שם, הרי באם בכל המקומות בכללותם עוברים ובוקעים ס"ר הרי זה מהווה מקום אחד לענין הלכה זו, וכללותה נקרא "רשות הרבים".

(וכנ"ל בקונטרס דידן: לא מבעי לשיטת הרמב"ם ואדמה"ז (ועוד ראשונים) שכל המחנה ישראל היה "רשות הרבים", הרי בוודאי נכונה

הצדדים. ולפי דבריהם, הרי דוקא בעיירות קטנות שייך שיהיה ר"ה יותר מבעיירות גדולות (וראה עוד להלן במה שנכתוב בדברי רבינו בסי' שנו ס"ז)?

אלא וודאי האמת יורה דרכו: שאופן מדידת ס"ר אינו לפי מספר האנשים המהלכים בכל רחוב פרטי, אלא מספיק מה שבכל הרחובות והשווקים של מקום העיר יחד נמצאים ס"ר. ולכן בעיירות גדולות שיש בכללותם ס"ר המהלכים בהם שייך שיהיה ר"ה, משא"כ בעיירות קטנות.

(ואין שום סתירה לכל זה מדברי רש"י הנ"ל בעירובין, שמצייר ציור פרטי בסוגיא פרטית שם, בענין חלוקת העיר לשנים כשנחלקן לאורכה, ושם באמת לא הוה ר"ה בכל הפרטים. ואע"פ שמדובר שם אודות ציור שיש ס"ר בעיר ("עיר של רבים") למרות שיש רק רחוב אחד ויחיד, הרי זה דבר בלתי שכיח לענין הלכות ר"ה שנתמלאו כל תנאיה, ואין הוכחה משם לנידון דידן).

כה. היוצא ברור מכל הנ"ל מכללות דברי רש"י (וכן מכללות דברי רוב הראשונים, כנ"ל), שהמדד לס"ר הוא מה שעוברין בתוך הר"ה ובוקעין בו ס"ר אנשים בתדירות, בכל יום (יהיה הפירוש היאך שיהיה), אבל אין שום צורך שיהיו עוברין בכל רחוב ורחוב בפרטיות ס"ר.

והוא באותו מידה ממש, כפי שכל

ללכת בדרכיו ולהזק בדיקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

דיון בדברי אדה"ז סי' שס"ג סעי'
מ"ד

כו. והנה הרב אבישיד שי' (בקובץ הנ"ל עמ' 104) מוכיח כשיטתו מלשון אדה"ז בסי' שסג סעי' מד, וז"ל: "ומפורש בדבריו בסי' שס"ג וז"ל: "אבל מבוי המפולש משני ראשיו לנהר או לתל שאינו עשוי בידי אדם אינן מועילות להתירו בלא תיקון בשום אחד מראשיו לפי שאם היו ס"ר בוקעים במבוי זה היה ר"ה גמורה וכו'" עכ"ל. משמע היטב שצריך בקיעת ס"ר ממש בתוך אותו מבוי ולא סגי בזה שמצויין בעיר גרידא".

ונעתיק בזה מדברינו בח"ב דקונטרס דידן מ"ש בזה:

"והנה עוד יש מקום לדייק שלא כדברינו ולומר שצריך ס"ר במבוי עצמו, ממה שכתב רבינו בסמ"ד בגזירת חכמים במבוי המפולש משני צדדיו לתל או נהר אף שאין רבים בוקעים בו:

"...ואפילו תל ונהר שאינן מקיפים כל העיר אינן עולין אלא למחיצה רביעית למבוי שאינו מפולש אבל מבוי המפולש משני ראשיו לנהר או לתל שאינו עשוי בידי אדם אינן מועילות להתירו בלא תיקון בשום אחד מראשיו לפי שאם היו ששים רבוא בוקעים במבוי זה היה רשות הרבים גמורה וכיון שאין לו אלא ב' מחיצות מב' צדדיו שמחיצות הנהר מבטלת אותן בקיעת הרבים שבמבוי שהואיל ואינן עשויות בידי אדם אינן חשובות מחיצה כל כך שלא

הבנה זו. שהרי כל מחנה ישראל מהווה יחידה אחת של רשות הרבים, למרות שלא עברו בכל חלק ממחנה ישראל, היינו בכל דגל, ס"ר בכל יום, דהרי אין טעם לומר שכל יום ויום עברו ובקעו כל בניי בכל דגל ודגל, ואעפ"כ הוי כל חלק ממחנה ישראל ר"ה. וא"כ וודאי ברור ופשוט לדבריהם, שהרשות הרבים מתהווה מכללות המחנה ישראל, מכיוון שבכללות כולה עברו ובקעו ס"ר.

אלא אפי' לשאר הדיעות הסותרים שמחנה ישראל לא היה ר"ה, כיון שלא היה בה מקום המסור לרבים לעבור שם, ובפרט אם היה מחיצות, וכפי הנראה מכמה מהם שהיה לה דין של מבוי שאינו מפולש וכיו"ב, ומ"מ גם לדבריהם, הרי מה שמחנה לוויה כן היה רשות הרבים, אין הכוונה בזה משום שבכל חלק וחלק ובכל טפח וטפח ממנה עברו ס"ר, אלא שהיה כללות מקום המחנה מסור לכל ישראל שיבואו שם (וכפי שבאו בכל יום לשמוע את משה), ומש"ה הוי ר"ה.

ולכן גם כשיש בעיר כמה רחובות ושווקים, אין צורך שיהיו ס"ר עוברים בכל רחוב ורחוב ובכל שוק ושוק ובכל פלטיא ופלטיא, אלא שמה שנמסרו הרחובות והשווקים על ידי באי כח מקומות אלו לרבים, שיוכלו לעבור ולבקוע שם, ובכללות מקומות אלו יחד יש ס"ר שעוברים ובוקעים והולכים בתדירות ובכל יום – הרי"ז עצמו מספיק שיחול שם ר"ה בכללות מקום הזה).

ללכת בדרכיו ולחזק בדקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

להילוך הרבים, אבל שאר מקומות שעשויים להילוך רבים א"צ לס"ר).

ע"כ מ"ש בקונטרס הנ"ל.

כז. אבל באמת יש להוסיף אופן אחר ופשוט יותר, והוא קרוב אל האמת, שאין שום הוכחה לדבריו מלשון אדה"ז:

שהרי רבינו רוצה בעיקר לקבוע שבקיעת הרבים במחיצות הנהר (או התל) במבוי המפולש לנהר מב' צדדיו מבטלים המחיצה, שע"ז מדובר בהלכה זו. וכדי לקבוע ענין זה, הרי זה תלוי האם בקיעה כזו במקום זה היתה יכולה (באופן תיאורטי) להחיל שם ר"ה על מבוי זה, ובאם כן, הרי ע"י הבקיעה בכוחם לבטל גם את מחיצות הנהר (העשויה ביד"ש) שלא יהיה רה"י.

ולכן ממחיש רבינו, שאפילו אם לא היה כאן שום עיר אלא מבוי זה בלבד, ובמבוי זה היו בוקעים ס"ר – הרי כיון שביכולתו להוות שם ר"ה, א"כ הה"נ שביכולת בקיעה כזו לבטל המחיצה שביד"ש משם רה"י. ואין להוכיח מכך היאך מודדים בקיעת הרבים שבכוחה לעשות ר"ה.

ובפשטות נלמד מכל המקומות שהבאנו, הן מרש"י והן מדברי אדמה"ז בכ"מ, וכפי שהארכנו בקובץ דידן בח"ב, שהכל נמדד לפי מספר הבוקעין בכללות העיר והמקומות המסורים לרבים שיוכלו לבקוע ולהלוך ולעבור שם.

כתבטל אותן בקיעת הרבים שבמבוי שאף שבמקומן הן מחיצה גמורה ואין עליהם דין רשות הרבים אף אם רבים בוקעים עליהם כמו שנתבאר למעלה מכל מקום אינן חשובות כל כך לבטל המבוי שרבים בוקעים בו מדין רשות הרבים ואם כן אף אם אין רבים בוקעים במבוי אסור מדברי סופרים גזרה משום רבים בוקעים בו כמו שאסרו כל כרמלית שאין רבים בוקעים בה גזרה משום רשות הרבים שרבים בוקעים בה".

רבינו מסביר כאן שהגזירה חלה גם לדעה המצריכה בקיעת ס"ר, משום שאם היו בוקעים במבוי זה עצמו ס"ר היה נחשב רה"ר גמורה, ומלשון זה היה מקום להוכיח שבקיעת ס"ר צריכה להיות ברחוב עצמו, ולא מספיק שבוקעים בכלל העיר.

אבל גם כאן לכשתדקדק תראה שאין מזה הוכחה: שהרי אין מדובר כאן ברשות הרבים הרגילה המיועדת להילוך הרבים, שעל זה יש לומר שרשות זו היא בשימוש אנשי העיר שיש בה ס"ר, אולם כאן מדובר במבוי שעיקרו מיועד לשימוש אנשי המבוי והחצרות, ובעיקר נמסר להם להילוך, ולכן כדי שמקום זה ייחשב לרה"ר גמורה צריך שיהיה בקיעת רבים במקום זה עצמו, ולכן דוקא בהלכה זו כתב רבינו שהבקיעה של ס"ר צריכה להיות "במבוי זה" עצמו.

(ומעין סברא זו כתב השפ"א שבת ו, ב, שהתוס' שכתבו שם שצריך ס"ר הוא דוקא במדבר שאינו מקום

ללכת בדרכיו ולחזק בדקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

שם: "ושל רבים שנעשית של יחיד – רבותא אשמועינן דאף על גב דנעשית של יחיד – אין מערבין את כולה, הואיל ותחלתה של רבים, דדילמא הדרא ומתעבדא של רבים ואתו לערובה כולה, ואסור לערב עיר של רבים בלא שיעור, ואף על גב דאין בה רשות הרבים גמורה, שלא תשתכח תורת רשות הרבים, וההוא שיעור הוי היכרא דטעמא משום עירוב הוא".

אולם כשמעיינים בהלכה זו ברור שכל הגזרה היא רק כאשר היא "עיר של רבים", כלומר, עיר הדומה בעצמותה לרה"ר, דהיינו, שיש שם ב' פתחים שנכנסין בזו ויוצאין בזו, אלא שחסר מהתנאים הנצרכים לרה"ר, וכגון; שאין לה ט"ז אמה, או שעשו לה תיקון מבואות ורה"ר (שעשו לה דלתות), ועל אופנים אלו נאמרה הגזרה שישיר כדי שלא תשתכח תורת רה"ר.

אבל אם אין העיר דומה בעצם לרה"ר, וכגון שאין לה אלא פתח א' איתא כבריייתא שם שאין צריך שיעור, וכדברי רבינו הזקן בסי' שצב ס"א: "שאיין זו דומה לרה"ר". וכן לדעת כמה ראשונים וכן כתב המחבר בשו"ע, כאשר העיר היא "קנין של יחיד", אין צריך לשיר משום שבכה"ג "אינו דומה לרה"ר".

והנה כשם שלשיטות הראשונים הללו התנאי שהעיר תהיה "עיר של רבים" מתיחס לעיר בכללותה שתהיה קנויה לרבים, כמו כן לרש"י שצריך תנאי של בקיעת ס' ריבוא, אין הכוונה

וראה זה פלא, שבסי' שמה ס"א, שזהו המקום המרכזי בו אדה"ז מגדיר מהם התנאים להיות ר"ה, ואדה"ז מביא שם את שיטת רש"י ודעימיה המצריכים ס"ר, ואעפ"כ כתב באופן כללי ממש שצריך שיהיו "עוברים בו", ולא כתב "בכל רחוב ורחוב" ו"בכל שוק ושוק".

וכנ"ל, שבהרבה מקומות כתב אדה"ז להדיא לייחס מספר ס"ר להעיר גרידא. ורק בב' מקומות מדובר אודות מבוי פרטי, אך, כפי שהסברנו, אין ממקומות אלו שום סתירה או מקום לייסד משם שזהו שיטתו הכללית במספר ס"ר הנדרשים לרה"ה.

דיון בדברי אדה"ז סי' שצב

כח. הרב הנ"ל ממשיך בעמוד 105 ש"כן משמע בסי' שצ"ב וז"ל: "ולדברי האומרים שכל ר"ה שאין ס"ר בוקעין בה בכל יום אינה ר"ה גמורה שבפחות מס"ר אינה נקראת בקיעת רבים".

ובאמת אין משם שום ראיה לדבריו, ואדרבה, כפי שכתבנו בקונטרס דידן, הוא ראיה לדברינו, ונעתיק מדברינו בהקונטרס ואח"כ נפרש הפיסקא שהביא הרב הנ"ל לפי דברינו:

"הרחבת ההוכחה שהמדד לבקיעת ס' ריבוא הוא על העיר בכללותה:

הלכה זו המבוארת במשנה בעירובין נט, א היא גם כאשר אין כאן רה"ר מן התורה, וכמבואר ברש"י

ללכת בדרכיו ולחזק בדקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

"עיר של רבים" הוא שיש לה ס"ר, ו"עיר של יחיד" הוא שאין לה ס"ר, ו"אינו דומה לר"ה" ולא צריך שיור בעירובה. ובמילא מובן בפשטות שהמדד של ס"ר לשיטה זו נמדד ונקבע לפי מספר האוכלוסיה בעיר כולה, שממנה עוברים ובוקעין לר"ה. וכן נוקט אדה"ז לשון זה ("עיר של יחיד") בהלכה זו.

ומה שהרב הנ"ל דייק מהלשון "שכל רשות הרבים שאין ס"ר בוקעין בה בכל יום אינה ר"ה" – אין מזה שום הוכחה לדבריו, שהרי כמבואר לעיל בארוכה, הכוונה שבוקעין בכללות רשות הרבים של העיר (כלשון המשנה והשו"ע ושו"ע רבינו בהלכה זו), שכל הרחובות והשווקות ומקומות שבוקעין בהם הרבים מהווים רשות הרבים אחת, וכשהם בוקעים בה, בכללותה, הרי מקום זה נחשב ר"ה.

דברי רבינו בסי' שנו ס"ז (וההוכחה
מכך לדברינו)

כט. הנה הרב אבישיד שי' הוסיף לכתוב בעמוד 105: "וכ"מ מלשונו בסי' שנו"ז: "אפילו כרמלית שביבשה אלא שהיא חוץ לעיר שג"כ אינה מתחלפת ברשות הרבים גמורה שאין דרך להיות רבים מצויים כל כך חוץ לעיר כשיעור בקיעת הרבים ברשות הרבים גמורה אבל כרמלית שבתוך העיר מתחלפת ברשות הרבים גמורה ואפילו בזמן הזה שיש אומרים שאין לנו רשות הרבים גמורה מפני שאין ששים רבוא בוקעים בה מכל מקום מתחלפת היא בעיר גדולה שיש בה

ביחס לרחוב מסוים אלא לכללות העיר, שבכך היא נחשבת לעיר של רבים.

ומתוך זה יש לנו ללמוד, שכדי שיתקיים בעיר דין רה"ר א"צ שיהיה בכל רחוב ורחוב בקיעת ס' ריבוא, אלא מספיק שיהיה בעיר בכללותה ס' ריבוא, כי אם כדי שייחשב רה"ר צריך בכל רחוב ורחוב הרי לא מתקיים בעיר זו התנאי העיקרי שצריך לגזרה זו – שיהיה המקום דומה לרה"ר.

ואין לומר שגזרו אף שאין שם ס' ריבוא בכל רחוב ורחוב, משום ששמה בעתיד יהיו שם ס' ריבוא. זה אינו, שהרי כשם שבעיר שיש בה פתח אחד אין אומרים שנגזור שמה יהיה בעתיד בעיר ב' פתחים, היות וכעת אין בעיר זה דמיון לרה"ר, כמו כן אין לומר שנחשוש שבעתיד יבקעו בכל רחוב ס' ריבוא, כיוון שכעת אין זה עיר של רבים כלל וכלל.

ומלבד זאת, הסברא נותנת שאין לחשוש שמה בעתיד יהיה ס' ריבוא בכל רחוב, היות וזה שינוי בעצם מהותה של העיר, שנוספים בה שווקים או דיורים".

ע"כ מהקונטרס הנ"ל.

ומכל זה מובן שכללות הלכה זו הוא ראייה ברורה לדברינו, שהמקור במשנה לכך שצריך ס"ר בר"ה הוא ההלכה ש"עיר של יחיד" א"צ שיור בעירובה, משא"כ "עיר של רבים" צריך שיור בעירובה, ולרש"י

ללכת בדרכיו ולהזק בדרך בתיקון עירובין ברשות הרבים

אמרו שכחו בכרמלית לא גזרו אלא בימים ונהרות שאינם מתחלפים ברשות הרבים.

כלומר, שהכלל שנאמר שלא גזרו על כוחו בכרמלית הוא רק כאשר אין חשש שיתירו ברה"ר, כמו בימים ונהרות שאין שם כלל רה"ר.

וממשיך רבינו: "או אפילו כרמלית שביבשה אלא שהיא חוץ לעיר שג"כ אינה מתחלפת ברשות הרבים גמורה".

כלומר, כשם שהתירו בים ונהרות כך התירו בכרמלית ביבשה במקום שלא יבואו להתיר ברה"ר, כמו במחוץ לעיר.

וממשיך רבינו: "שאינ דרך להיות רבים מצויים כל כך חוץ לעיר כשיעור בקיעת הרבים ברשות הרבים גמורה, אבל כרמלית שבתוך העיר מתחלפת ברשות הרבים גמורה".

כלומר, אף שמצויים מחוץ לעיר רבים, אין מצויים כשיעור הרבים הבוקעים ברה"ר גמורה, וממילא לא יבואו "להחליף" ולהתיר ברה"ר גמורה. משא"כ בכרמלית בתוך העיר, יבואו להחליף ולהתיר ברה"ר גמורה.

וממשיך רבינו: "ואפילו בזמן הזה שיש אומרים שאין לנו רשות הרבים גמורה מפני שאין ששים רבוא בוקעים בה מכל מקום מתחלפת היא בעיר גדולה שיש בה ס' רבוא".

רבינו נוקט כמ"ש הרמ"א מהמרדכי

ס' רבוא" עכ"ל, היינו שכוונתו לומר, שלכאור' מה בכך שיטעו להשוות בין כרמלית לרה"ר דימינו, כיון שרה"ר גמורה היא דוקא שעוברים בה ס"ר, ואין זה לנו בימינו, אלא דמ"מ יבואו להשוות בין כרמלית שבתוך העיר להרה"ר של עיר שבוקעים בה ס"ר ברחוב אחד, כיון שהם דומים ומתחלפים זה בזה, ואם יהיה מותר לטלטל בכרמלית, שמא יבואו לטלטל גם ברה"ר גמורה בחשבתיים שהיא כרמלית. ודו"ק".

ולא הבנתי כוונתו, היאך מוכח מהלכה זו שהס"ר נמדדים לפי הרחוב ולא לפי העיר.

גם לא הבנתי היאך זה מיישב הקושיא (שמזכיר בדבריו), שכיון שסו"ס נפסק שאין ר"ה בזמנינו, א"כ אין לנו בזמנינו גם ס"ר ברחוב אחד, והיאך יתחלף כרמלית ב"ר"ה גמורה" כשאין לנו כלל ר"ה גמורה בזמנינו?

ואעתיק מה שכתבתי בכ"ז בקונטרס דידן ללכת בדרכיו ח"ב, ומפני האריכות לא אעתיק כל הדברים (כולל הרקע של הלכה זו בראשונים ובפוסקים), אלא רק מה שכתבתי בתו"ד אדה"ז עצמו:

"ועכשיו נבוא לדברי רבינו הזקן בזה:

לאחר שמביא הדעה הא' שלא גזרו כוחו בכל כרמלית, מעתיק הדעה הב' ומפרשה: "ויש אומרים שאין חילוק כאן בין רשות הרבים לכרמלית ולא

ללכת בדרכיו ולחזק בדקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

שיש לגזור גם בזה"ז, היות ובעיר גדולה יש "בה" ס"ר. שמשפיק שיעור ס"ר בצירוף כל העיר.

ביאור ההוכחה מחמת ניסוח לשון ההלכה:

ממשמעות הלשון "מתחלפת היא ברשות הרבים בעיר גדולה" נראה שיסוד ההלכה היא בעיר ולא על כל רחוב ורחוב.

ע"כ מש"כ בקונטרס הנ"ל.

נקודת הדברים: מתבאר בהלכה זו שיש חשש "החלפה" בין כרמלית שבתוך העיר לר"ה, ומשום זה גזרו (לדיעה זו) גם ב"כוחו", וגזירה זו עניינה, שטעם הגזירה שייך גם בזה"ז, שיתחלף ב"עיר גדולה" ששם אכן יש ס"ר, ולכן יש לגזור שאם יתירו כוחו בכרמלית כזה, יתירו גם בר"ה גמורה.

ובזה"ז שבכל עיר יש הרבה רחובות, ואין רק רחוב אחד שהוא ראשי ועיקרי, נמצא שהדרך היחיד שיש חשש שהכרמלית תתחלף בר"ה גמורה הוא רק אם נאמר שהס"ר נמדדים לפי העיר, שלפי"ז נמצא שבעיר גדולה שייך שיהיה ר"ה גמורה. משא"כ אם זה נמדד לפי הרחוב, הרי אין חשש כזה שבכל עיירות, גם הגדולות, יהיו ס"ר בכל רחוב ורחוב (וכפי שטוענים הרבנים המקילים בעשיית העירוב בעיירות גדולות מחמת טעם זה עצמו!).

כמו"כ מתבאר מלשון הלכה זו, שרבינו מביא המספר דס"ר ביחס ובקשר לה"עיר" ולא בקשר לרחובות ולשווקים, וכלשונו "עיר גדולה שיש

לאחר ביאור הלכה זו נראה שהן מצד הבנת עצם ההלכה והן מצד ניסוחה יש להוכיח כדברינו שהדעה הסוברת שצריך ס"ר אין כוונתה שיהיו ס"ר בכל רחוב, אלא מספיק שיבקעו ס"ר בצירוף כל הרחובות שבעיר זו.

ל. ביאור ההוכחה מחמת תוכן ההלכה:

כמבואר, הסיבה שגזרו בעיר קטנה הוא משום שיש חשש ל"החלפה" ברה"ר. דהיינו, בעיר קטנה אף שאין ס"ר גזרו לאסור משום שיכואו להחליף בעיירות גדולות שיש בהם בקיעת ס"ר בקביעות.

ומתוך דברי רבינו והד"מ מתבאר שגם בעירות קטנות מצוי לעתים שיעור ס"ר (ובזה חלוקים עיירות אלו מ"חוץ לעיר" שאין "מצויים" שם כ"כ – כלשון רבינו לעיל, וכלשון הד"מ "דשכיחי רה"ר"), ולפיכך הגזרה אטו עיירות גדולות היא משום שבעיירות גדולות יש בקביעות ס"ר.

ולכאורה אם צריך בקביעות ס"ר, אין תנאי זה מתקיים אלא אם יש בפועל בקיעת ס"ר ולא מספיק שיש תושבים בשיעור שאפשרי שיבקעו ס"ר.

ואם נאמר שצריך בקיעת ס"ר בכל רחוב ורחוב, לא סביר שיתקיים תנאי זה אף בעיירות גדולות. ובהכרח

ללכת בדרכיו ולחזק בדקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

בעיין לקולא דאין תחומין למעלה מעשרה וחוף ל"ב מיל כיון דמיתסר מדאורייתא למעלה מעשרה הוי ספיקא דאורייתא ולחומרא וכן כתב בהדיא בתשובה".

תו"ד: (א) לדעת הרמב"ם, הטעם שאין תחומים דאו' בימים, הוא משום שלא יתכן שיהיה חמור איסור תחומים ממלאכת הוצאה, וכיון שהמעביר בימים פטור משום שאין דומה למחנה ישראל, ה"ה שאין איסור תחומים.

(ב) מלבד זאת, המקור לדין תחומים הוא ממחנה ישראל, ושם היה ר"ה. ואם כן, כשם שאין איסור דאו' בהוצאה בר"ה מקורה משום שאינו דומה לדגלי מדבר, ה"ה למהלך על פני מים שפטור משום שאינו דומה ל"מחנה ישראל"!

(ג) הרמב"ם פוסק שתחומים תוך י"ב מיל הוא מדרבנן ולכן ספיקו לקולא, אבל חוף ל"ב מיל דהוא דאו' ספיקו לחומרא.

וכן כתב רבינו שם ס"ב: "וספק זה אין הולכין בו להחמיר אלא בשל תורה כגון מתוך י"ב מיל לחוף ל"ב מיל לדברי האומרים שתחום י"ב מיל הוא מן התורה. והוא שיהיו כל הי"ב מיל רשות הרבים גמורה מן התורה ע"ד שנתבאר בס"י שמ"ה כדי שיהיו דומים לדגלי מדבר שהיו רשות הרבים גמורה שמשם למדו איסור התחומים מן התורה כמו שנתבאר בס"י שצ"ו אבל אם חסר אחד מתנאי

בה ס"ר" (ולא "רחוב" בעיר גדולה שיש ברחוב ס"ר, ולא כתב גם "או עיר גדולה שיש ברחובותיה ס"ר").

הוכחה ברורה מדברי אדה"ז בהל' תחומין

לא. נעתיק בזה מדברינו בקונטרס לדין חלק ב':

"כמבואר לעיל, המקור מהתורה לכך שהמדד לס"ר הוא העיר כולה, הוא ממחנה ישראל שנחשב רה"ר אף שלא היו כל ישראל במקום אחד.

ראוי לציין שדברים אלו מתאימים עם שיטת הרמב"ם בתשובתו, הביאו הב"י, והעתיקו רבינו הזקן:

נביא מדברי הב"י או"ח סי' ת"ד, וז"ל: "...ובתשובה אחרת ביאר הרמב"ם שהטעם שאין בימים ובנהרות איסור תחומין דאורייתא לפי שהם כרמלית והטלטול בהם אינו אסור אלא מדרבנן ולא יתכן שיהיה המעביר על פני המים אסור מדרבנן והמהלך לוקה מן התורה וכל שכן שלא יעלה על הדעת שיהיה בהליכת המים איסור תחומין דאורייתא ממחנה ישראל שהוא רשות הרבים והלא ידוע שאיסור הטלטול שיש בו חיוב סקילה אמרו בו שבת (צח.) המעביר ארבע אמות ברשות הרבים מקורה פטור לפי שאינו דומה לדגלי המדבר כן בלי ספק המהלך י"ב מיל על פני המים המועטים פטור לפי שאינו דומה למחנה ישראל. ולפי דברי הרמב"ם ביבשה תוך י"ב מיל כיון דלא מיתסר אלא מדרבנן נקטינן

ללכת בדרכיו ולחזק בדקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

אמנם הביאור הלכה הביא דברי רבינו ורעק"א בפרט זה, וחולק עליהם, וז"ל בד"ה והואיל: 'וכ' בחידושי הגרעק"א בשם הרב המגיד וה"ה דאין בכרמלית ומסיים דלפ"ז לדידן דלית לנו ר"ה אין לנו עכשיו כלל תחומין דאורייתא עכ"ל וכ"כ הגר"ז. אכן באמת קשה לומר כן ואדרבה מסתימת המחבר שלא זכר כלל כרמלית רק ימים ונהרות משמע דדוקא ימים ונהרות שאינן מקום הילוך כלל וכן מדכתב הרמ"א בהג"ה מיהו אם היה הולך וכו' למ"ד תחומין דאורייתא משמע דגם לדידן איכא תחומין דאורייתא והלא לדעת איהו אחרונים הרמ"א הוא מן העומדים בשיטה זו דבימינו ליכא רה"ר עיין בסי' רמ"ו, וע"כ דאין מחלק בזה.

ובאמת עיקר סברא זו אף שנובעת מדברי הרמב"ם בת' מ"מ קשה להולמה שהרי בש"ס איכא מ"ד דס"ל אלפים נמי ד"ת וליף לה ממגרשי העיר אלף למגרש ואלף לתחום והתם בודאי לא הוי אלא כרמלית דאלף השני שהיה שדה לבהמתו בודאי אינו רה"ר ואפ"ה לר"ע לוקין עליה ביצא לחוץ מן השיעור הזה ואם כן כמו כן לדידן דדוקא י"ב מיל מה"ת בודאי אפילו אם היו י"ב מיל כרמלית אעפ"כ איכא איסור דאל יצא. וכן מוכח מרמב"ן בסוגין ד' מ"ג דלא ס"ל כסברת הרמב"ם ואף על פי שבעיקר הדין כוון ג"כ לדברי הרמב"ם בתשובה וז"ל שם ואין אני קורא בזה אל יצא איש ממקומו כיון שלא הלך ג' פרסאות ברגליו שהרי הילוך הספינה אינו קרוי הילוך כלל

רשות הרבים בענין שמן התורה מותר לטלטל בכולו אין צריך לומר שמותר להלך בכולו. וכבר נתבאר בסי' שמ"ה שנהגו כהאומרים שעכשיו אין לנו רשות הרבים גמורה":

תו"ד: א) בתחילת הל' תחומין בסי' שצ"ו ס"א הביא רבינו מחלוקת אם תחומין חוץ ל"ב מיל הוא איסור דאו' או דרבנן. כאן מוסיף רבינו שלמ"ד תחומים י"ב מיל דאו' יש להחמיר בספק זה דווקא אם כל הי"ב מיל הם רה"ר, היות ולמ"ד זה המקור הוא ממחנה ישראל ושם היה כל המחנה רשות הרבים גמורה.

ב) רבינו מוסיף, שכלל זה תקף לכל תנאי רה"ר, כלומר, שגם אם חסר רק אחד מתנאי רה"ר גמורה – אין בזה איסור תחומים דאו' ולכן ספיקו לקולא.

ג) רבינו מוסיף, שכן הוא גם לדעה שמצריכה ס"ר, שאם אין במקום ס"ר – אין דין תחומים מדאו', משום שלדעה זו כל שאין ס"ר – חסר בחלות שם רה"ר.

נקודה זו חשובה, כיון שדברי הב"י מוסבים על ימים ונהרות שחסר בהם כמה מתנאי רה"ר, אולם לא התבאר בדבריו להדיא שכל חיסרון בדין רה"ר מהווה חיסרון גם לדין תחומים, אולם רבינו מלבד שהדגיש שאפי' חיסרון אחד מספיק שלא יהיה בו איסור תחומים, עוד הוסיף שגם אם חסר ס"ר אין בו איסור תחומים.

ללכת בדרכיו ולהזקק בדקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

תחומים, ברור הדבר ש"בדגלי מדבר" היה דין רה"ר גם מחמת התנאי של בקיעת ס"ר, וא"כ מוכח להדיא שס"ר שבקעו מחנה ישראל בכללותו הועיל לכל הדרכים שבמחנה ישראל, אע"פ שבכל דרך ודרך לא היה בקיעת ס"ר".

עכ"ל בקונטרס דידן ח"ב.

עוד בהנ"ל

לב. והנה, בקשר למבואר לעיל שלדברי אדה"ז בסי' תד ס"ב לכל מחנה ישראל היה דין של ר"ה, יש להביא את דברי הרב קלמנסון שי' (בקובץ הנ"ל סימן ח' אות א"ב), דדן בדברי התוס' בעירובין ו, א: "דבדרך באותו דרך שנסעו העגלות היו ס"ר יוצאין ובאין", דלכאור' אינו מובן שהרי לא היה דרך העגלות שביין מסע למסע בענין דהיו עוברים שם "כל יום".

וביאר הרב הנ"ל, דהכוונה למה שהעגלות נמצאות על "הדרך ההולך מהמחנה לוי' (מקום משה) עד תחילת המזרח [עד"מ] דהיינו ששה מילין, ושם היה רה"ר כיון שכל ישראל באו "בכל יום" לשמוע תורת משה, ולכן כתבו התוס' ז"ל דרכן היה לצאת "ולבוא"..."

והקשה ע"ז בהמשך אות ב': "דלפי"ז הרי מהמחנה לוי' לסוף המזרח היה ששה מילין, ושם עברו רק שלשים רבוא, ומהמחנה לוי' לסוף מערב היה ששה מילין, ומשם הלכו ובאו שלשים רבוא, וא"כ עדיין לא מצינו שהיו ס"ר הולכים "על הדרך"

ותמה על עצמך הוא יושב ברה"י שלו שהספינה רה"י היא וכו' ואתה חושש לו משום מהלך ג' פרסאות איהו מינח ניחא וספינה הוא דקא מסגי' וכו' עיין שם הרי דלא קאתי עלה רק משום שאינו מהלך הא אילו הלך ברגליו במים י"ב מיל הוא דאורייתא למ"ד י"ב מיל דאורייתא וכש"כ בכרמלית ביבשה וא"כ אף שנגקוט להקל במים בכל גווי אפילו בהולך ברגליו ומשום דאינו דומה לדגלי מדבר כלל אבל עכ"פ ביבשה אף בכרמלית יש לנו להתמיר ואף שאינו דומה לגמרי לדגלי מדבר כן נראה לענ"ד".

עכ"ל הביאור הלכה.

תו"ד: רעק"א ורבינו מקילים לא רק בימים, אלא גם בכרמלית שביבשה, וכן מקילים שאפי' ברה"ר כשחסר א' מהתנאים ואפי' אם חסר רק ס"ר, וע"ז חולק הביאור הלכה שאפי' המחבר לא היקל לענין שאר כרמלית, ובפרט ר"ה שחסר א' מתנאיה, ומדייק שהרמב"ן פוסק לחומרא.

נחזור לעניינינו, מדברי רבינו אנו רואים שפסק כתשובת הרמב"ם שאיסור תחומים תלוי באיסור הוצאה עד שאפי' אם חסר רק אחד מתנאי רה"ר גם אין כאן כלל איסור תחומים דאו'. ומקור הדבר הוא, שאיסור תחומים הוא צריך להיות דומה לדגלי מדבר שדינה כדין "רשות הרבים גמורה"!

ומתוך דברי רבינו שכותב להדיא שגם חיסרון של ס"ר הוא חיסרון כדין

ללכת בדרכיו ולהזק בדרך בתיקון עירובין ברשות הרבים

מקום זה – כיון שהתוס' כתבו להדיא שהכוונה בזה ש"דרכן היה לצאת ולבוא באותו הדרך", היינו על דרך ר"ה של רחוב ולא ר"ה של שוק).

לג. ובאמת אין דבריו מובנים אפי' אם נניח שהיו ס"ר בצירוף הדרך שמצד מזרח למחנה לוי' לדרך שמצד מערב: כיון שאין הם אותו הדרך, והוי כל דרך כרחוב ור"ה אחר (לדעת הרבנים הנ"ל), שהרי ה"דרך" מראשית המזרח נגמר בהגיעו למחנה לוי' שהוא היה כמו פלטיא ו"מקום שמתקבצים שם", וכן הדרך המגיע מהתחלת מערב עד מחנה לוי' נגמר בהגיעו למחנה לוי' מטעם זה, וא"כ אין הם מצטרפין להיות "דרך" אחד, ואפי' אם זה "ישר".

ונוכח יסוד זה מדברי הצ"צ בחידושים לשבת דף לד, א, שדן אודות העיריה ליובאוויטש, באם הרחוב היה עקום (בצורת ד') שהשער של המסילה ההולכת לעיר דובראוונע והשער של המסילה ההולכת לוויטעפסק אינם מכוונים זכ"ז, (הנה בתחילת דבריו מסתפק רבינו הצ"צ באם עקמימות מבטל שם הר"ה, דאפשר שאינו מבטל הר"ה, ובלבד ששני ראשיה יוצאים לר"ה ולא למבוי, אבל) על הצד שנאמר שאכן עקמימות מבטל שם ר"ה, דן רבינו שאעפ"כ את העיריה ליובאוויטש לא נחשיב כעקומה.

והיינו, שזה לא נחשב כרחוב א' עקום, אלא כאילו שיש כאן שני רחובות שונים. רחוב א' נגמר במקום

של שש מילים שנסעו העגלות".

ותירץ: "בע"כ מוכח שעל הדרך של י"ב מילין ממערב עד מזרח עברו ס"ר, לכן נחשב כל הי"ב מילין לרה"ר, ואע"פ שאין כאן ס"ר שעברו על הי"ב מילין, דמ"מ דרך זה מראשו לסופו [שהיה "ישר"] עברו ס"ר, ולכן הששה מילין מהמשכן עד המזרח והששה מילין מהמשכן עד המערב חל על הכל שם ר"ה, ואע"פ שעל כל ששה מילין לא עברו ס"ר מצטרפים "כל" העוברים על אורך דרך זה שהוא י"ב מילין, ושפיר חל שם ר"ה על כל חלק וחלק מדרך זה, עכ"ל.

ולא הבנתי היאך מיישב קושייתו:

הרי אין הכרח שבמציאות עברו ס"ר בהי"ב מילין ממזרח למערב, שהרי בפשטות הלכו בדרך זו רק אנשי הדגל השייך למקום זה (מזרח או מערב), והרי גם צירוף שניהם יחד אינו מגיע לס"ר, שהרי היו שם רק מחצית מבני ישראל!

ואין לומר שיש לצרף לכך גם את הדרך שממחנה לוי' לצד צפון וכן הדרך שלצד דרום, כי לדעת הרב הנ"ל אין דרך זו מצטרפת לדרך שממזרח למערב, כיון שהם אינם אותו הרחוב, וגם אינם ישרים.

(ואין לפרש הכוונה שהעגלות נמצאות במחנה לוי', היינו במקום שמתקבצים שם ישראל לשמוע את משה בכל יום, והוי כפלטיא, ושם הגיעו ס"ר, והעגלות נמצאות על

ללכת בדרכיו ולחזק בדקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

ס"ר, והרי בפשטות לא היה דרך אחד ההולך מדגל לדגל, ואפי' אם כן היה דרך כזה, בוודאי לא היו הולכים שם ס"ר "כל יום" ו"בתדירות", והיאך הו"ר לשיטתם?

אלא האמת יורה דרכו: שהגם שיש צורך שבכל רחוב ורחוב ובכל שוק ושוק יהיה מקום הסלול לרבים, ללכת שם או להתקבץ שם, מ"מ לענין התנאי של ס"ר, הרי זה נמדד ביחס למקום כללות העיר, היינו כל הדרכים והמקומות שמתקבצים שם הרבים של אותו העיר, שבכולם יחד יהיו ס"ר, וזה מספיק להוות חלות שם ר"ה על כל הדרכים של מקום זה.

ובמילא מובן שהדרך בו הגיעו העגלות מדגל מסויים להמחנה לוי' היה חלק מר"ה של "העיר" והמקום בו חנו במדבר, כמו הדרך בו הגיעו מדגל שני למחנה לוי', וכל הדרכים ביחד מהווים "רשות הרבים" אחידה, שכיון שהיו ביחד ס"ר הרי"ז מטיל על כל המקומות הללו חלות שם ר"ה.

ולכן פשוט שכל חלק וחלק ממחנה ישראל שהיה שם רחוב או דרך, למרות שלא הלכו ולא עברו ולא דרסו בדרך המיוחד הזה ס"ר, מ"מ כיון שבכל הרחובות יחד היה ס"ר – הרי במקום זה (בנוסף למקום מחנה לוי') חל שם רשות הרבים.

דחיית הוכחה מדברי כ"ק אדמו"ר
ברשימות לנדו"ד

לה. והנה הרבנים הנ"ל הביאו בקצרה להוכיח בוודאות גמורה

ה"פלטיא", במקום שמתקבצים שם, ומהתחלת הרחוב עד הפלטיא היא ישרה, ולכן הרחוב נחשב לרחוב ישר, כי הוא הרי נגמר בהפלטיא. ומה שמהצד השני של הפלטיא נמשך רחוב אחר שלא במכוון לרחוב הא' אין בזה חסרון עקמימות, כיון שגם הרחוב ההוא נגמר במקום הפלטיא, ואינו חלק מהרחוב הא'.

וגם אין חסרון בפילוש הפלטיא, שב' הפילושין אינם מכוונים זכנ"ז, כפי שמבאר שם הצ"צ שגדר הר"ה שבפלטיא מיוסד בזה ש"מתקבצין", ולא במה שהולכין משם למק"א.

וא"כ מובן מזה לנדו"ד, שהדרך שבאו ממזרח למחנה לוי' נגמר במחנה לוי', ואינו חלק מהדרך שהלכו ממחנה לוי' לצד מערב, ובמילא אין סברא לצרפם להוות דרך א', כדי שנאמר שיש ס"ר בכללות דרך זו.

אבל כנ"ל: אפי' אם כן נצרף אותם יחד, עדיין לא היינו מגיעים למספר ס"ר, וא"כ היאך הו"ר אותו דרך ר"ה, לשיטת הרבנים הנ"ל המצריכים ס"ר בכל רחוב ודרך פרטי?

לד. והנקודה היוצאת מכל הנ"ל: שמצינו שכל מחנה ישראל יחד היה ר"ה, גם למאן דמצריך ס"ר, והיה ר"ה גמורה עם כל תנאי ר"ה לשיטת רבינו הזקן כדלעיל. ולפי שיטת הרבנים הנ"ל המצריכים ס"ר בכל רחוב פרטי, אינו מובן היאך אפשר שגם בצירוף כל מחנה ישראל וכל הדגלים יהיו

ללכת בדרכיו ולחזק בדקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

מדברי כ"ק אדמו"ר ברשימות, שלדבריו צריך ס"ר בכל רחוב ורחוב. ועיין שם) אופנים שיתבאר שם:

עיקר מה שרבינו מביא מרש"י הוא שרש"י מצריך ס"ר כדי שיהיה ר"ה, לכן הוצרך להסביר שמה שמחנה לוי' היה ר"ה הוא דוקא משום שס"ר בוקעים ועוברים שם, ולכן הוצרך לבאר ש"הכל" היו שם, שעי"ז יהיו שם (במחנה לוי) הס"ר ועי"ז יחול עליה חלות שם ר"ה (וראה שם באריכות איך הוא מסביר זה בתוך דברי רבינו). אבל אין מזה הוכחה שכוונת הרבי לומר שהיו מוכרחים להיות במקום אחד ולא מספיק שיהיו בכללות העיר, שאפשר שגם אם היו בכללות העיר היה מספיק להטיל חלות שם ר"ה.

ואגב יש להעיר בנוגע לדינו של מחנה ישראל, דאפי' אם תימצי לומר שרש"י יסבור שלא היה ר"ה, יכול להיות מטעמים אחרים לגמרי (לא מחמת העדר ס"ר במקום אחד), וכמו שסוברים כמה ראשונים, שהיו מחיצות והיו כמבואות או כחצירות, וכפי שהבאתי בקונטרס שלי בח"ב, ורק למחנה לוי' היה דין ר"ה. וכיון שרש"י סובר שכדי שיהיה ר"ה צריך ס"ר, הוצרך להסביר שבמחנה לוי' נכנסו שם ס"ר ש"הכל" מצויין אצל משה. ועיין שם באורך.

ובהמשך נביא דאדרבה, מדברי הרבי מוכח שסובר שהס"ר נמדידים לפי האנשים העוברים בר"ה בתוך העיר, ואין צורך שיהיו ס"ר עוברים בכל רחוב ורחוב.

דהנה כ"ק אדמו"ר כותב ברשימה חוברת כט': "ובפרט לדעת הרמב"ם שלא הזכיר בחבורו שר"ה צריך שיהיה בו ס"ר, בוקעים בו, ומפה"מ עירובין נט, א אמשמע דלא סב"ל הכי א"כ מהו השיעור כמה אנשים צריכים לבקוע שיחשב אז לר"ה, ובשלמא לרש"י ותוס' הרי סב"ל דצ"ל ס"ר בוקעים [רש"י עירובין נט, א ותוס' שבת ו, ב] ומפני זה דייק רש"י בשבת [צו, ב] שהיו הכל מצויין מצויין אצל מרע"ה".

וכתב הרב קלמנסון שי' (בקובץ הנ"ל אות ד' עמוד 53) שמזה שרש"י כתב ש"הכל מצויין אצל משה", והיינו כל הס"ר ישראל שהיו במדבר, א"כ "מפורש" בדברי הרבי דלא ס"ל שמספיק שיהיו ס"ר בעיר, אלא צריך שיהיו ס"ר במקום אחד.

ועד"ז כתב הרב אבישיד שי' (בעמוד 105) להוכיח מכאן שהרבי מצריך שיהיו ס"ר במקום אחד ממש.

והנה בני הרב נחום שמריהו שי' כותב קונטרס ארוך בהרצאת דעת כ"ק אדמו"ר בענייני עירוב, ושם הוא מאריך מאוד בסתירת הראיות מהרשימות, ואדרבה, דברי הרבי שם מתאימים גם אם נאמר שמחנה ישראל הוא ר"ה, וראה שם באריכות.

ונזכיר כאן בקיצור נמרץ אחד מהנקודות, (וגם זה אינו בשלימות,

ללכת בדרכיו ולהזקק בדקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

דחיית הוכחה מדברי הצ"צ (חי' עמ' ג"כ שאין הוכחה מדברי הצ"צ :

(רד)

שהרי למרות שבדרך כלל מספיק שנמצאים ס"ר בכללות השווקים וכו' שבכל העיר, אמנם יש בזה תנאי – שיהיה "רשות הרבים" הנמסר עבור הרבים. אבל ברשות שאינה מסורה לרבים (אפי' אם היא אכן "סלולה" ובקיעת רבים תדירה שם, אלא שלא נמסרה לרבים (ואין הכוונה שהרשות אינה קנויה לרבים, אלא שמטרת עשייתה וסלילתה לא היה בשביל שיהיו הרבים הולכים שם, אלא בעיקר לצורך אנשי המבוי עצמם)) – היא אכן אינה חלק מהרשות הרבים ממש, ולכן בענין זה כדי שייחשב ר"ה, הרי"ז ע"י שבוקעים בה רבים בפועל, והיינו כשיש "שם" ס"ר.

ולכן, בנדון זה, מובן לשיטת רש"י שכיון שבמבואות הללו בפני עצמם אין ס"ר – אי"ז ר"ה. משא"כ בנוגע לשאר ר"ה שבעיר, הרי כל הרחובות והשווקים מהווים חטיבה אחת, להיות רשות הרבים אחד, וככל ההוכחות דידן, ועוד שבדברי רבינו הזקן מוכח בכמה מקומות, שהדבר נמדד לפי מספר האנשים המהלכים בכללות העיר, וכפי שהארכנו.

לז. ובדרך אגב, נזכיר כאן מש"כ בקונטרס דידן ח"ב, שמדוייק כדברינו מלשון הצ"צ בחידושים על הש"ס.

דהנה בחידושים על הש"ס דף סג, ד כתב הצ"צ בשיטת רש"י: "פירש"י עיר של יחיד כל שאין נכנסים בה ס"ר תדיר, דכיון שכן אין רחוב שלה חשיב

לו. קודם שנמשיך לדון בדברי כ"ק אדמו"ר ברשימות, נעסוק עוד קצת בההוכחות שהביאו הרבנים הנ"ל לשיטתם שצריך ס"ר במקום אחד.

הרב קלמנסון שי' הביא (בקובץ הנ"ל אות ג' עמוד 52) את דברי הצ"צ בחידושים על הש"ס דף רד, א בד"ה ומבואות המפולשין וז"ל: "ומבואות המפולשין מב' צדדים לר"ה והמבואות עצמן אינן ר"ה וכו', ופי' וענין שהמבואות עצמן אינן ר"ה כתב בחי' הריטב"א דף כב שאין בקיעתם תדורה וסלולה להדיא ר"ל דלא בקעי בה "רבים" כל כך, ורש"י ס"ל דכל דלא בקעי "שם" ס"ר אינו ר"ה וכו' יעו"ש".

וביאר הרב הנ"ל, דחזינן שלמרות שהריטב"א הוצרך לפרש שמה שאין המבואות ר"ה הוא מחמת שאין זה "סלול" לרבים, אבל לרש"י אין צריך לפרש כן, כי בפשטות אין זה ר"ה כי אין שם ס"ר. ולכאז' אם סוברים שמספיק שנמצאים ס"ר בכל העיר, א"כ גם לרש"י היה צורך לפרש כהריטב"א, שהרי אפשר שבצירוף כל העיר ישנו גם בהמבוי ס"ר, כשבוקעים שם רבים. אלא וודאי שהצ"צ סובר שלרש"י צריך שיהיה "שם", היינו באותו מקום ממש ס"ר, ולכן אין צורך להוספת הריטב"א. עכ"ד.

והנה לדברינו לעיל שאין להוכיח מדברי אדה"ז בסי' שס"ג סמ"ד, מובן

ללכת בדרכיו ולחזק בדקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

ר"ה...".

המחמירים דלא בעי ס"ר, מ"מ מצינו לכמה מהם הסוברים שגדר "הרבים" העוברים ברה"ר היינו שכל בני העיר עוברים דרך אותו מקום. זו היא שיטת הריטב"א".

והנה לא הבנתי כלל הוכחה זו, שהרי מש"כ הריטב"א (ומה שהצ"צ מביא מהריטב"א), הוא שלמרות שלשיטת הריטב"א לא צריך שיעברו ויכנסו תמיד מספר כללי של ס"ר, מ"מ צריך שיעברו שם רבים תדיר, וגם צריך שהדרך עצמו יהיה "סלולה" כדי שיוכלו להשתמש שם תדיר, וצורך זה הוא אכן בכל מקום ורחוב פרטי. היינו שתנאי וגדר זה של ר"ה (שזהו הגדר דרה"ר גם לפי רש"י, אלא שרש"י מוסיף על זה עוד שצריך ג"כ שיהיו ס"ר בכללות העיר), שיהיה סלול לרבים ושועברים שם תדיר – זה אכן נדרש בכל רחוב ובכל מקום פרטי.

אבל אין כוונת ריטב"א (וכן לא נקיט רבינו הצ"צ בדבריו שם) שצריך שיעברו "כל בני העיר" דרך אותו מקום, אלא שיהיה המקום מיועד וסלול לרבים להשתמש שם תמיד, ותו לא.

[אגב: מדברי הצ"צ הללו, ובצירוף דבריו בחידושים לעירובין סד, א"ב שכל ההיתר דתיקון עירובין בעיירות הוא רק משום שפוסקים כחכמים "דלא אתי רומ"מ" – א"כ נמצא לשיטתו שלדעת הב"י, שפוסק כהרי"ף והרא"ש ש"אתי רבים ומ"מ" ודלא כחכמים, אכן א"א לסמוך

וחזינן שהצ"צ פתח בנכנסים לעיר, וסיים שמשום הכי אין לרחוב שלה שם ר"ה. דמשמע יותר שמספיק שהס"ר יהיו בכללות העיר, ועי"ז יהיו להרחוב (ות) שבה דין ר"ה.

דחיית הוכחה מדברי הצ"צ בשו"ת
סי' מא

לח. הנה הרב אבישיד שי' הוסיף עוד ראייה מדברי הצ"צ בשו"ת או"ח סי' מא אות ו', וז"ל: "והנה בפרק עושין פסין (דף כ"ב ע"א) נחלקו חכמים ורבי יהודה אם אתו רבים ומבטלי מחיצתא. ופסק הרמב"ם פי"ז דין ל"ג כחכמים דלא מבטלי וכ"פ עוד פרק הנ"ל דין יו"ד וכ' המגיד שם שכן עיקר. ודעת הרי"ף והרא"ש פ"ק (ד"ו ע"ב) לפסוק כר' יוחנן דס"ל כר' יהודה דאתו רבים ומבטלי מחיצתא וכ"פ ריא"ז בש"ג שם והרב"י סי' שס"ד ס"ל כרי"ף והרא"ש. והד"מ שם סק"א כתב שהעיקר כהרמב"ם שכ"ד המגיד והטור. וגם להרב"י הרי י"א דבקיעת רבים דרה"ר היינו ששים רבוא. ואף שרבו החולקים ע"ז. מ"מ הרי כתב הריטב"א פרק עושין פסין שם דגם רבי יוחנן לא אמר אלא בירושלים וכיוצא בה דבקעי בהם תמיד להדיא והדרך סלולה שם לרבים להשתמש לעבור שם תמיד. אבל במבואות המפולשין לרה"ר שאין בקיעתן תדירה וסלול להדיא אף על פי שבוקעין בה לא מבטלין מחיצתא עכ"ל".

ומפרש הרב הנ"ל: "שאפילו לדעת

ללכת בדרכיו ולחזק בדקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

(שב' צדדי המבוי המפולש פתוחים לשם) היו בוקעים דרך שם, אז היה באמת ר"ה. אבל כיון שאין כאן בקיעה אלא לבני המבוי, ואין בני העיר מב' הצדדים בוקעים שם, היינו שמבוי זה אינו מיועד ל"כל בני העיר" שיבקעו דרך שם, לכן אין זה ר"ה.

מקור לדברינו בשו"ת חכם צבי

מ. ויש להבהיר:

בניגוד לטענות המוזרות שנשמעות בעשרות השנים האחרונות, שפירוש זה, שהס"ר נמדדים לפי כמות האנשים שבכל העיר, הוא פירוש מחודש של האג"מ, הנה ההיפך הוא הנכון: מעיון בדברי הראשונים והאחרונים נראה שההבנה וההנחה הפשוטה שבדבריהם שכתבו כ"מסיחים לפי תומם" היא שהמדד הוא לפי כללות העיר.

ונביא דוגמא לכך מדברי החכם צבי, שרואים מדבריו כיצד הנחה זו היתה פשוטה אצלו.

בשו"ת חכם צבי סי' לז דן האם יש רה"י על מחיצות שנעשו ביד"ש, וז"ל השואל: "השתא נמי אינגלטיר"א שהיא מוקפת מן הים סביב והיא גבוהה מקרקע הים כמה וכמה נאמר נמי גוד אסיק ותהיה רה"י כו', דהא גוד אסיק במקום מחיצות עומדת כו', ולא יהיה חילוק ביניהם אלא לענין לטלטל בתוכו כו', ועכשיו קשה בעיני ביותר איך יתכן שארץ רחבת ידיים ויש עליה כמה סרטיות ופלטיות בתוכו דדרסי בה רבים ואולי ס' רבוא בלא עיכוב

אתיקון עירובין. משום שלענין ס"ר, הרי יש מחלוקת אם צריך ס"ר או לא, ובספיקא דאורייתא לא נוכל להכריע בזה, ומספיקא לא נוכל לסמוך אעירוב בספק ר"ה דאורייתא. ואכמ"ל בזה עוד].

לט. ועד"ז יש לבאר שאין הוכחה מדברי ההגהות אשר"י שהביא הרב אבישיד שי' בהמשך דבריו, להוכיח כשיטתו.

וז"ל ההגהות אשרי עירובין פ"א סי' ח': "הלכה כת"ק וסגי בצ"ה, ודוקא דליכא בקיעה אלא מבני מבוי, אבל אם בקעי כל בני העיר מכאן ומכאן דרך אותו מבוי המפולש שאורך אותו מבוי כנגד הסרטיא והפלטיא או שהאורך מכאן נגד שערי העיר מכאן ומכאן אז לא סגי בצ"ה דאתו רבים ומבטלי מחיצתא ואף ע"ג דלא הוי אלא י"י".

וכתב הרב הנ"ל שמוכח מזה ש"בענין שכל הרבים סוללות ברחוב אחד".

וגם בזה יש לדחות שאין מכך כל הוכחה לדבריו, שכל מה שכתב ההגהות אשר"י הוא רק שלענין מבואות המפולשין לרשות הרבים, הרי כיון שאין "כל בני העיר" מיועדים לבקוע שם, אלא הוא מיוחד ומיועד רק לאנשי המבוי בלבד, לכן בזה הוא שונה מר"ה רגיל.

וזהו כל דברי ההגהות אשרי, שאם באמת "כל בני העיר מכאן ומכאן"

ללכת בדרכיו ולחזק בדקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

כלל...".

הערה"ש פשטות שיטת הפוסקים, וכל מה שכתב לפרש כן, היה כדי ליישב מנהג העולם היאך סומכים אתיקון עירובין בעיירות, והרי אין מערבין ר"ה בכך (שהוא השאלה הגדולה שהקשו הצ"צ והמשנ"ב כדלעיל בהקונטרסים בארוכה גדולה).

וכן מפורש בדבריו שם. דבסי"ז כתב: "האמנם אחד מהגדולים בדור שלפנינו הרעיש העולם על העירובין שלנו והראה בעליל שהאוסרים הם הרבה יותר מהמקילים אך מפרשי הש"ע לא ראום".

ובסי"ח כתב: "ולבד זה האריכו לבאר דגם כוונת רש"י אינו שיהא ס' רבוא עוברים בו תמיד דזהו דבר שא"א, וא"כ נחמיה כשצעק על חילול שבת מהבאתם כל ממכר לירושלים בשבת וגזרו גזרות ותקנו תקנות הלא כל הקהל לא היו רק ד' רבוא וכי על איסור כרמלית דרבנן הרעיש כל כך ולגזור גזירות על זה [שם], אלא כוונת רש"י שתהא דרך מפולש לרבים שיהא ביכולת לעבור בו גם ס' רבוא לאפוקי הדרכים הקטנים שאינן רק לעיר אחת ולא לכל העולם וא"כ כל הדרכים שלנו הם רשות הרבים [שם בשם ריטב"א]".

וממשיך: "אבל עכ"פ מה מועיל האריכות אחרי שהעירובין נתפשטו ברוב ערי ישראל הרבה מאות שנים מקודם ורק על סמך היתר זה וכאלו בת קול יצא הלכה כשיטה זו, ואם באנו לעכב לא לבד שלא יצייתו אלא נראה כמשתגעים שדבר זה נתפשט

ובהמשך דבריו בתשובה כותב בחכם צבי: "מדבריהם תשובת שאלתך ברורה, דאינגלטיר"א ואיסכוסיי"א וכיוצא בהם שהים חומתן חייבין עליהן משום רה"ר, דאתו רבים ומבטלי מחיצה שאינה עשויה בידי אדם".

והנה החכם צבי חי בין השנים תכ – תעח, והרי בלונדון (שהיא עיר גדולה באנגליה) גרו בכל העיר כולה בסביבות 600.000, ובפשטות לא היו בכל רחוב ורחוב מספר דס"ר. וא"כ בודאי הפשטות הוא דמספר ס"ר נמדד לפי כל העיר כולה.

יסודו של הערוך השולחן והוכחה שרבותינו נשיאנו חולקים עליו

מא. הרב אבישיד שי' הוסיף להביא את דברי הערה"ש הידועים, שכתב בסי' שמה ס"כ וסכ"ב להגדיר מהו ר"ה דאורייתא: "כל מי שהיה צריך לילך לעיר אחרת בהכרח שהיה יוצא דרך סרטיא זו ומקום אחר לא היה לו כמובן . . ולפי"ז אצלנו, שאין אצלנו מבואות אלא רחבים מפולשים ובכל עיר הרבה רחובות ואלו יוצאים מחוץ לעיר דרך רחוב זה ואלו דרך רחוב אחר, ואין כאן סרטיא שכולם מוכרחים לצאת משם ולשם, ונמצא דאין כאן ר"ה . . ואין דינם אלא כחצירות מפולשים או מבואות מפולשות, וביכולתינו לעשות בהם עירוב ואי"ז ר"ה שאין מערבין אותו".

והנה פשוט מאוד שאין דברי

ללכת בדרכיו ולחזק בדקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

מפולשים ובכל עיר הרבה רחובות ואלו יוצאים מחוץ לעיר דרך רחוב זה ואלו דרך רחוב אחר ואין כאן סרטיא שכולם מוכרחים לצאת משם ולשם ונמצא דאין כאן רשות הרבים, וגם פלטיא אין אצלינו דהגם שבכל עיר יש שוק וחנויות מ"מ הרי הרבה חנויות ומקומות של מסחור יש גם שלא במקום השוק ונמצא דגם פלטיא אין כאן ואין דינם אלא כחצירות מפולשים או מבואות מפולשות וביכולתינו לעשות בהם עירוב, ואין זה רשות הרבים שאין מערבין אותו רק בדלתות נעולות".

אבל כנ"ל פשוט ששיטתו שכתב בשביל "ללמד זכות על ישראל", אינו כפשטות כל הפוסקים, ולכן הצ"צ והמשנ"ב לא חידשו מהלך זה ליישב קושיא זו, וגם הפוסקים שיישבו הקושיא באמרם שרוב השיטות סוברים שר"ה צריך ס"ר – גם הם אין סוברים סברא זו.

מב. ועוד והוא העיקר, מוכח להדיא שרבינו הזקן אינו סובר סברא זו כלל וכלל:

(א) פשטות דבריו ולשונו (סי' שמה סי"א) הוא שר"ה הוא "רחובות ושווקים", שבפשטות קאי אמספר רחובות ושווקים באותו עיר עצמה (ולא "רחוב" אחד בעיר אחת ו"שוק" אחד בעיר אחת). ולא רק שלא חילק ביניהם, אלא פשטות הכתוב הוא שכל הרחובות והשווקים הם ר"ה.

(ב) וכן יסודו נסתר משיטת רבינו

בכל ישראל ובפוסקים דהאידינא אין לנו רשות הרבים רק בערים ספורות והגדולות בעולם כמו ערי מלוכה שיש בהם ס' רבוא אבל לא בערים שלנו, ויען כי מצוה וחובה ללמד זכות על כלל ישראל לכן שמתתי את לבי להמציא איזה היתר כמו שנבאר בס"ד".

היינו שהערה"ש ראה צורך להמציא פירוש חדש כדי "ללמד זכות על כלל ישראל", דלדעתם "כאילו בת קול יצאה דהלכה כשיטה זו", ולכן המציא הפירוש שכתב בס"כ כב, כפי שהובא לעיל, וכפי שממשיך שם: "ולכן נראה דענין רשות הרבים כן הוא דאין להיות בעיר רק רשות הרבים אחד לשני צדדי העיר מזרח ומערב וכן רשות הרבים אחד לצפון ודרום, וכשמו כן הוא הזוה המקום הוא רשות שכל הרבים השוכנים בהמקום פונים לשם ולא למקום אחר".

וממשיך בסכ"א: "ולפ"ז א"ש דבדגלי מדבר לא היו מבואות אלא רחובות רחובות כשלנו וכל שבט ושבט יצא דרך מקום אחר מהשבט השני לפיכך לא היה מקום בתוך המחנה שיקרא רשות שכל הרבים הולכים שם זולת מחנה לויה שכל ישראל היו צריכין לילך אצל משה רבינו ונמצא דרק מחנה לויה הוה רשות הרבים".

ועפ"ז מסיק בסכ"ב "ללמד זכות על כלל ישראל" שמתירים השימוש בעירוב בימינו: "ולפ"ז אצלינו שאין אצלינו מבואות אלא רחובות

ללכת בדרכיו ולחזק בדקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

(ב) וכן מוכח שלא ס"ל להצ"צ את חידושו של הערוה"ש, דהרי הצ"צ כותב בחידושים למס' שבת שבירושלים היו כ"ד שווקים, ואעפ"כ חל שם ר"ה בכלום.

מד. ועד"ז נראה מדברי כ"ק אדמו"ר, שהוא אינו סובר ואוחז מיסודו של הערה"ש:

(א) במכתב שכתב הרבי להרה"ג מנחם צבי אייזנשטט, במענה לדבריו (ש'לולא המחיצות הטבעיות, הרי) מנהטן הוא ר"ה דאורייתא, משום שיש שם ס"ר בוקעים שם, כתב הרבי ש"צ"ע ובירור", דשמא יש מקום להתיר שם מחמת ה"ש'ראנקען" דאולי יש להם דין צוה"פ או אפי' מחיצה.

הרי שרבינו לא השיג על קביעות זו, אלא מכיון ש"צ"ע ובירור" אודות השראנקען שישנם בסוף כל הרחובות. אבל משמע שלולא זאת רבינו מסכים לדבריו, ולא השיג לומר ש"צ"ע מחמת סברת הערה"ש שאין כאן מבוי ורחוב אחד ויחיד, כיון שבמנהטן ישנם ריבוי רחובות, ואין כולם משתמשים באותו הרחוב ממש.

ומזה מוכח שהרבי סובר שנתקיים בזה התנאי של ס"ר הנדרש להיות ר"ה, למרות שאין כולם משתמשים באותו רחוב, ואין סברת הערה"ש אפי' סניף להצריך "עיון ובירור" בקביעת הרב הנ"ל.

(ב) בהמשך דברינו נביא משיחת

הזקן בסי' ת"ד ס"ב (וכפי שנחזור ונביאם להלן לייסוד בבירור שלרבינו הס"ר מיוסדים אעיר ולא אמקום אחד), שכותב שם שבדגלי המדבר היו כל הי"ב מיל (היינו כל המחנה ישראל) רשות הרבים גמורה (ולכן מצינו, דכיון שממחנה ישראל לומדים איסור תחומים מה"ת, לכן אין איסור תחומים אלא ברשות הרבים גמורה ממש, וכאשר חסר אחד מתנאי ר"ה אין בו איסור תחומים).

והרי פשוט ממש, וכפי שכתב הערוך השולחן בעצמו בדברים הנ"ל, שבמחנה ישראל היה כל שבט יוצא ממקום שונה מהשבט השני. וא"כ בוודאי אין אדה"ז סובר כמותו, ולדעתו חל שם ר"ה גם כשבני העיר משתמשים במספר דרכים ורחובות שונים, ואין כולם הולכים באותו הרחוב.

מג. ועד"ז אין דברי הערה"ש מתאימים בדעת הצ"צ:

(א) כל יסוד הערה"ש הוא בשביל ליישב הקושיא היאך אנו סומכים לתקן עירובים בעיירות, הרי יש שיטה שר"ה הוא גם כשאין ס"ר בוקעים בו. והרי הצ"צ מיישב קושיא זו באו"א מהערה"ש (שסומכין בעיקר אשיטת חכמים ד"לא אתו רומ"מ וכו'), וא"כ אין צורך ולא מקור לחדש את החידוש של הערה"ש שאין ר"ה אלא כשכולם משתמשים אך ורק באותו רחוב, ולא כשישנם כמה רחובות שונים שהרבים עוברים ומשתמשים בהם.

ללכת בדרכיו ולחזק בדקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

אגב, והעיר על אלו שיש להם טענות, למה לא מצינו בדורות הקדמונים שעסקו בענין שבע מצוות בני נח. והסביר כ"ק אדמו"ר, שבדורות הקדמונים לא היה יתכן לעסוק בזה מחמת המצב שהיו שרויים בו, אבל עכשיו שמצבנו השתנה וכבר אפשר לעסוק בזה, אין ספק שצריכים לעסוק בזה.

ומביא כ"ק אדמו"ר דוגמא לדבר, ממה שמובא בשו"ע שעכשיו אין לנו רשות הרבים כיון שאין לנו ששים רבוא, שבכל זאת אם נשתנה המצב ויש ששים רבוא, בודאי יהיה לנו רשות הרבים בלי שום ספק.

והנה העתקת דברי כ"ק אדמו"ר מילה במילה:

"מ'האט געהאט א טענה א טומל, היתכן מ'האט אנגעהויבן רעדן וועגן שבע מצוות בני נח, אז דער רמב"ם האט אפגע'פסק'נט א הלכה ברורה, אז א איד דארף זיך משתדל זיין אז א ניט איד זאל מקיים זיין שבע מצוות בני נח דידהו, היתכן, מ'האט דאס פריער ניט געטאן?"

"איז דאס בדוגמא ווי א הלכה וואס איז געווען נוגע איצטער. עס איז דא א דין אין שו"ע, און דער אלטער רבי

כ"ק אדמו"ר בהתוועדות י"ב תמוז תשמ"ה, ושם הרבי אומר בפירושו דשי"ך ר"ה בזה"ז, בעירות שיש בהם כיום ס"ר. ובפשטות נראה שם, דכיון שכל מה שכתב בשו"ע ש"אין ר"ה בזמנינו" הוא רק משום שאין ס"ר בוקעים בו, לכן בזמנינו שיש מקומות שיש בהם ס"ר – בוודאי שהם ר"ה.

ולא הסתייג רבינו בזה מזה שהרחובות דידן אינם הרחוב הראשי והיחידי שבעיר שכולם משתמשים בו, ואדרבה, היום יש בערים הגדולות ריבוי גדול של רחובות וכו', ואין כולם משתמשים באותו הרחוב ממש, ואעפ"כ פשוט לרבינו שזהו ר"ה.

וא"כ פשוט שאין רבינו נוקט סברת הערה"ש.

בירור דעת כ"ק אדמו"ר בזה
(מהתוועדות י"ב תמוז תשמ"ה)

מה. בהמשך למה שהוזכר בקטע הקודם משיחת כ"ק אדמו"ר בהתוועדות י"ב תמוז תשמ"ה, אעתיק בחלק זה את חלק מדברי¹ בני היקר הרב נחום שמריהו שי', שעוסק בבירור דעת הרבי לגבי תיקון עירובין:

"בשיחת י"ב תמוז תשמ"ה² דיבר כ"ק אדמו"ר בענייני עירובין בדרך

(1) להווי ידוע: שזה מהדורא קמא ויבואו בדבריו שינויים.

(2) כדאי מאוד להאזין להקלטה של השיחה, שכדרכו מוסר כ"ק אדמו"ר את הדברים בעוז ובהירות, וכל איש הישר המאזין לדברות קדשו יבחין מיד שאין מקום להסתפק בדעתו של כ"ק אדמו"ר אחרי שהציג את הדבר בתוקף כל כך. מתחיל כאן בערך בדקה 15: 28 עד לערך הדקה ה'30: 15 <https://ashreinu.page.link/7x4L>

ללכת בדרכיו ולהזק בדיקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

דארט איבערגעציילט אז סאיז דא ששים רבוא אדער מערער, איז ניטא אינדערויף קיין שייכות צי חילוקי דעות, (ס'איז) א זיכערע זאך אז (ס'איז) א רה"ר דאורייתא. מ'דארף נאר זיין זיכער, אדער וויסן עכ"פ מספק, אז דארטן איז דא ששים רבוא. עד"ז בנוגע לעניינים אלו"³.

מדברי השיחה נראה ברור כמה דברים.

א. הגם שכ"ק אדמו"ר מביא את הענין בדרך אגב בדיון אחר, רואים בבירור שלכ"ק אדמו"ר היתה עמדה ברורה וחזקה בזה הענין שלא משתמעת בשתי פנים, וכל השומע דבריו וקולט אותם כמות שהם מבין את זה. והשומע גם יבחין שאין לדחות ולומר שאין להביא ראייה מדברים שנאמרו בדרך אגב, אחרי שסוף כל סוף הם נאמרו בתכלית הבהירות.

ב. הסיבה שאומרים שאין רשות הרבים בזמן הזה היא מחמת שאין ששים רבוא בוקעים בו, לא מסיבה אחרת. וזה נשמע ברור הן ממה שהתחיל כ"ק אדמו"ר דבריו אלו בענין ששים רבוא בוקעים בו, והן

בריינגט דאס אויך אראפ, אז קיי"ל אז בזמה"ז איז ניטא קיין שטאט וואס ס'איז דא א רשות הרבים עפ"י תורה, דערפאר [וואס] ס'איז ניטא קיין ששים רבוא בוקעין בו.

"במילא אז ס'איז געקומען דער שאלה אין א שטאט וואס ס'איז דא בפירוש ששים רבוא בוקעים בו, האט מען געוואלט אפּלערנען וויבאלד אז עס שטייט אין שו"ע, אז אין זמן פון שו"ע איז ניטא געווען אזא מין שטאט, איז [דאס] א סימן אז [ס'וועט] קיינמאל ניט זיין אזא מין שטאט, אע"פ וואס ער געפינט זיך בעיר פלונית, און ער ציילט איבער (אדער [דין] פאליציי ציילט פאר עס), און מ'האט איבערגעציילט אז ששים רבוא בוקעים בו, און נאך מערער ווי ששים רבוא.

"וואס האט א שייכות צו דין אין שו"ע? שו"ע באווארנט אליין, ס'איז ניטא א דין א חוקה חקתית, אזוי ווי ס'איז ניטא קיין ששים רבוא בוקעים בו, אשר לכן איז ניטא דער דין פון רשות הרבים (דאורייתא) מן התורה. בשעת אבער מאיזה סיבה שתהי' איז געווארן א שטאט, און מ'האט

3) תרגום חפשי: היו כאלו שטענו על מה שהתחלנו לדבר על שבע מצוות בני נח, אין שהרמב"ם פסק הלכה ברורה שיהודי צריך להשתדל שאינו יהודי יקיים שבע מצוות בני נח, היתכן שלא עשו את זה בדורות הקדמונים. וזה בדוגמא כמו הלכה מסוימת שהי' נוגע עכשיו. ישנו דין בשו"ע, ואדמה"ז מביאו, שקיי"ל שאין עיר שיש בה דין רשות הרבים עפ"י תורה מכיון שאין ששים רבוא בוקעין בו, ממילא כשמגיעה השאלה בעיר שיש בה בהחלט ששים רבוא, היי כאלו שרצו ללמוד שמכיון שכתוב בשו"ע שבזמן השו"ע לא הי' כזה עיר הרי זה סימן שאף פעם לא יהי' כזה עיר אע"פ שהוא נמצא בעיר פלונית, והוא מונה או המשטרה מונה, והם ספרו ששים רבוא בוקעים בו ועוד יותר מששים רבוא.

ללכת בדרכיו ולהזק בקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

מהמשך דיבוריו.

אין א שטאט וואס סאיז דא בפי' ששים רבוא בוקעים בו, האט מען געוואלט אפלערנען [אז] וויבלאד עס שטייט אין שו"ע... אע"פ וואס ער געפינט זיך בעיר פלונית, און ער ציילט איבער (אדער [דין] פאליציי ציילט פאר עס), און מ'האט איבערגעציילט.

ועוד אומר כ"ק אדמו"ר בשיחה הזאת: "וואס האט א שייכות צו דין אין שו"ע? שו"ע באווארנט אליין, ס'איז ניט א דין א חוקה חקקתי, אזוי ווי ס'איז ניטא קיין ששים רבוא בוקעים בו, אשר לכן איז ניטא דער דין פון רשות הרבים [דאורייתא] מן התורה. בשעת אבער מאיזה סיבה שתהי' איז געווארן א שטאט, און מ'האט דארט איבערגעציילט אז סאיז דא ששים רבוא אדער מערער, איז ניטא אינדערויף קיין שייכות צי חילוקי דעות, [ס'איז] א זיכערע זאך אז [ס'איז] א רה"ר דאורייתא".

הרי משתמע מדברים אלו בעליל, שכוונת כ"ק אדמו"ר לא היתה על נידון תיאורטי, אלא נידון של הלכה למעשה שעלה סביב אותו זמן.

ה. אף המתקשקש לומר שאין כוונת כ"ק אדמו"ר שכל עיר שיש בה ששים רבוא הוי רשות הרבים, לפחות ברור הוא בדבריו שקיימת רשויות הרבים

ג. ברור מדברי כ"ק אדמו"ר שאם יש שישים רבוא תושבים בעיר, אזי היא בגדר שישים רבוא בוקעים בו, כי מספיק בכך שהיא עיר של ששים רבוא, ולא צריך ששים רבוא עוברים ברחוב מסוים בכל יום. וממילא, מוסף כ"ק אדמו"ר שמספר התושבים אפשר לברר בקלות.

כל זה משתמע בדברי כ"ק אדמו"ר כמה פעמים, שכלל ואמר: "אז קיי"ל אז בזמה"ז איז ניטא קיין שטאט", "אין א שטאט וואס ס'איז דא בפירוש ששים רבוא", "איז [דאס] א סימן אז [ס'וועט] קיינמאל ניט זיין אזא מין שטאט, אע"פ וואס ער געפינט זיך בעיר פלונית... בשעת אבער מאיזה סיבה שתהי' איז געווארן א שטאט".

מהדברים הנ"ל, בהם הבליע כ"ק אדמו"ר שעיר שיש בה ששים רבוא הוי רשות הרבים, משתמע בבירור שכ"ק אדמו"ר נקט כן כהנחה פשוטה.

ד. כ"ק אדמו"ר דיבר בלשון הווה, ובמקרה שקרה בזמן ההוא ממש, שכנראה היה נידון בעניין הזה בפועל ממש. וכלשונו: "ברוגמא ווי א הלכה וואס איז געווען נוגע איצטער... במילא אז ס'איז געקומען דער שאלה

איזה שייכות יש לזה לשו"ע? השו"ע עצמו שולל זה. שאין זה ענין של חוקה חקקתי, אלא שכשאין ששים רבוא בוקעים בו אין על זה דין רשות הרבים מן התורה, אבל בשעה שנהיה עיר מאיזו סיבה שתהיה ומנו שיש שם ששים או יותר, לא יתכנו בזה חילוקי דעות, אלא זה דבר ברור שהוא רשות הרבים מה"ת, רק שצריכים לדעת בוודאות או על כל פנים בספק שיש שם ששים רבוא.

ללכת בדרכיו ולחזק בדקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

מובא להדיא כמ"פ ברש"י, וגם בשאר מקומות שלא כתוב כן בהדיא, מ"מ מתפרש שם שמספר ס"ר בוקעים בכללות הר"ה – "כו" או "בה", ולא "בהם" או "בהן".

וכן הוא פשוט הדבר בדברי רבינו הזקן בכמה מקומות, ומוכרח הדבר, באופן שלא משתמע באופן אחר, בדבריו בס"י תד (לענין הלכות תחומים) שכל מחנה ישראל הוא ר"ה, אע"פ שלא הלכו ס"ר בכל רחוב ורחוב ובכל חלק במחנה ישראל, ואעפ"כ הוא ר"ה.

וכן משתמע בדברי הצ"צ, וכן מוכרח הדבר בדברי כ"ק אדמו"ר.

ביאור גדר "מפולש" בדברי רבותינו נשיאינו

מזו. הנה ההיתר השני שהרבנים הנ"ל סמכו עליו לערב בר"ה בעיירות גדולות, הוא מה שהם קובעים בנחרצות ובפשטות שאין ר"ה בזמנינו ובמקומינו, משום שהר"ה דידן אינם מכוונים.

וכמ"ש הרב מיכאל שלמה שי' אבישיד (בקובץ הנ"ל עמוד 107) שכדי שיהא ר"ה כדיניה צריך שיהא מפולש משני הצדדים, כאשר שני הצדדים מכוונים זה מול זה (ישר בלי

גם בזמננו⁴. וגם ברור הדבר, שהמדובר הוא אודות מקומות שיהודים דרים שם, אשר לכן היה משא ומתן בנוגע לתיקון עירובין במקומות ההם⁵.

ו. וכיון דאתינן להכי יש להבהיר עוד הערה חשובה: כאמור לעיל, מלבד הנידון בגדר ששים רבוא לקבוע רשות הרבים, יש עוד שתי דיונים, דהיינו אם בעינן מפולש כדי שיהא עליה שם רשות הרבים, ואם מחיצות הבתים מועילות לסלק מעליה שם רשות הרבים. למעשה, בשיחת כ"ק אדמו"ר לא התייחס לתנאים האלו כלל. ונחזור לזה להלן.

עכ"ל בני היקר הרב נחום שמריהו.

סיכום הדברים

מו. בהכי נחתינן ובהכי סלקינן: נתברר בבירור, שלשיטת רש"י ודעימיה, המצריך ס"ר בוקעים ועוברים בו כדי שיהיה ר"ה, מתייחס ענין זה להעיר, היינו לאנשי העיר העוברים ונכנסים ובוקעים בר"ה, ואין צורך כלל שיהיו ס"ר בכל מקום פרטי ובכל רחוב ובכל שוק במיוחד כדי לעשותו ר"ה.

והדבר מתבטא בתוקף בכך שהמקור לשיטה זו במשנה, הוא במקרה של "עיר של רבים", וכן

4 ולפי כ"ק אדמו"ר אינו נכון לשלול מציאות של רשות הרבים דאורייתא בזמן הזה ממה שכתוב באדמה"ז סימן שמ"ה ס"א, שאין לנו רשות הרבים בזמן הזה.

5 בקול קורא דכ"ג אלול תשפ"א, נכתב בפשטות שאין רשות הרבים דאורייתא בזמן הזה. והנה, אין זה הפעם הראשונה שטענה זו נשמעה בעולם, וכ"ק אדמו"ר התייחס אליו במפורש בהשיחה, ודחה אותו באמרו בפשיטות שהיום קיים במציאות מקומות כאלה.

ללכת בדרכיו ולחזק בדקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

עיקום).

ומחיצה, שלכן אינם ר"ה, ובמה שציווה לעיין באשל אברהם שכתב כן. ועי"ש עוד מה שכתב בשם עוד אחרונים.

ע"כ הנוגע לעניינינו.

מח. ונשתוממתי ונבהלתי מהצעת דברים אלו, שרובם ככולם אינם מדוייקים, והרבה מהם אינם נכונים, וכתוב בהם ההיפוך הגמור מדבריו.

וכבר הבאנו וביארנו (בחלק א' דקונטרס דידן) באריכות את דברי הצ"צ, וציטטנו ופירשנו כל הפיסקא שלו בחידושים למס' שבת, ובמילואים במס' עירובין, ואין המסקנא בדבריו כפי שהציע הרב הנ"ל.

והנקודה בזה: א. המקרה בו הצ"צ דן בפסקאות אלו הוא לא כשהרה"ר אינו "ישר" בלי עיקום, אלא אך ורק כשעקום בצורת ד'. ב. וגם בענין זה, הנה הרואה ולומד במתינות ואינו מתעלם מאף פיסקא, יראה בעליל שרבינו הצ"צ מסתפק בדבר אפי' כשעקום בצורת ד', והיינו ע"פ פירוש הג"ר שבתי שפירש כוונה אחרת בדברי רש"י בעירובין (שהוא המקור העיקרי בענין זה שצריך שיהא "מכוון"), ולדבריו אין צורך שיהא ישר בלי עקמימות, ואפי' עקמימות בצורת ד' אינה מבטלת שם ר"ה.

ובדעת אדמה"ז: הרחבנו בביאור ובכירור (בחלק ב' מקונטרס דידן) שכל מה שכתב אדה"ז שצריך שיהא

וכותב שכן פירש רש"י דף ו, א ד"ה ר"ה: "שהיה ר"ה שלה מכוון משער לשער שיהא מפולש דומה לדגלי מדבר". וכן כתב רש"י בע"ב ד"ה אבולא דמחוזא: "שערי העיר מכוונים זה כנגד זה".

וכותב שם עוד שכ"כ הרבה ראשונים, ומוסיף שכמה ראשונים כתבו להדיא הלשון שיהיו הר"ה "מכוונים" זכנ"ז. ומהם: הרמב"ן, הריטב"א, האור זרוע והמאירי. והמאירי כתב עוד בהדגשה בעירובין ו, א: "שפתחי שני ראשיו מכוונים זכנ"ז עד שהדבר מצוי לרבים להיות בוקעין בהם מפתח זה לפתח זה בלא שום עיקום".

וכן מביא מדברי הב"י, השו"ע, המג"א ואדמה"ז (וכותב לשלול הפירוש בדברי הפוסקים ואדמה"ז שהצורך שיהיו "מכוונים" הוא דוקא כשיש "חומה", ומבאר דבריו בהערה). ובהמשך כותב שגם הצ"צ כתב דבעינן מכוון ממש ולא בעקמימות. וכ"כ הפרמ"ג, האשל אברהם מבוטשטש, המ"ב, ועוד פוסקים.

ותמה על האג"מ שהתמיה על המג"א שפירש את דברי השו"ע דבעי מכוון.

והביא דברי כ"ק אדמו"ר לענין מה שהרחובות מסתיימות בגשרים ומנהרות הסתומות ע"י צוה"פ

ללכת בדרכיו ולהזק בדרך בתיקון עירובין ברשות הרבים

בהיוצא מדבריו בהערות להרב אייזנשטט, והן מדבריו בשיחת י"ב תמוז תשמ"ה), שבימינו מנהגן (או ברוקלין) הוא ר"ה כיון שיש בו ס"ר, ולא חש כלל שמא אינו ר"ה מחמת שאין הרחובות "מכוונים ישר" ו"בלי שום עיקום".

וגם מה שהרב הנ"ל ציין לראשונים, ובעיקר מה שהסיק מדבריהם – אין הדברים מדוייקים ונכונים, דכיון שהרבה מהם השמיטו תיבת "מכוונים" וכתבו רק "מפולש", הרי לכל הפחות אפשר לפרש כוונתם (וכפי שבאמת נראה מכמה מהשמטתם שזוהי אכן כוונתם) שאין צורך שהר"ה תהיה "מכוון זכ"ז", אלא מספיק מה שב' הצדדים פתוחים זל"ז, ואין עיכוב בהילוך להדיא ביניהם. וכן הפירוש "מפולש", שאין ראשיהם מסתיימים בעיכוב או בבקעה או אפי' במבוי, אלא שיש פילוש כמו קפנדריא, שב' הכניסות הם לר"ה (וכפי שפירש רבינו אדה"ז ענין זה בכ"מ בקו"א בשולחן).

והגם שיש ראשונים שאכן כתבו שצריך להיות (לא רק "מפולש" אלא) גם "מכוון", הרי בכמה מהם כתוב להדיא דבר זה במקרה שיש לה "חומה".

ואכן רש"י, שהוא מקור שיטה זו (ושבכמה מקומות לא הזכיר תנאי זה כלל!), במקרה בו הוא כתב דבר זה בעירובין ו, א מדובר להדיא כשיש לה חומה, וכפי הגירסא שציטט בשמו הרא"ש, השו"ע, ואדה"ז, שמה

"מכוון" הוא אכן דוקא כשיש חומה, הן מצד פשטות האופן שכתב אדה"ז הלכה זו, והן מצד הבנת הדברים, שהם אינם מתפרשים באופן אחר. וכל ההבנה בהחסרון של ר"ה שאינו מכוון הוא אך ורק משום שכשיש חומה נמצא שיש לו ג' מחיצות, ולכן כשאין חומה, שאין לו יותר מב' מחיצות (לכל היותר) – הרי הוא ר"ה על אף שאינו מכוון.

ובדעת כ"ק אדמו"ר: הרי פשוט ממש, שמה שמביא מדברי רבינו אודות ה"שראנקען" הסותמות הפתחים של המנהרות וגשרים, שהם סוף הרחובות, אינם שייכים כלל וכלל לענין מה שרחובות אינם מכוונים, ופלא גדול שמערבב העניינים. וגם בענין ה"שראנקען" לא קבע רבינו להדיא בוודאות ובנחרצות שזה מבטל שם ר"ה, אלא כתב ש"צריך עיון ובירור".

וכן מה שכתב מדברי האשל אברהם שהרבי ציין אליו, אינו נכון: שהרי האשל אברהם שם כתב ב' מהלכים הפכיים בביאור ההלכה בענין ה"שראנקען", וא"כ היאך כותב בפשיטות מהא"א לענין דידן. וגם לענין ה"שראנקען" שרבינו ציין אליו, הרואה יראה שהא"א אינו מקיל כפי שכתב הרב הנ"ל. וגם כשהא"א דן שם בתו"ד בענין עקמימות הרי הוא מדבר אודות מקרה שהרחובות עקומים מאוד (ולא רק שאינם מכוונים).

וכן מוכח מדברי כ"ק אדמו"ר (הן

ללכת בדרכיו ולחזק בדקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

שכתב שיהא מכוון הוא דווקא כשיש לה חומה.

מצריכים שתהיה מפולשת.

נקודה זו נראה להדיא ובכירור בדברי אדה"ז, וכן"ל (וכמ"ש בקונטרס הקודם), וז"ל בס"י שמה סי"א: "איזו היא רשות הרבים רחובות ושווקים. . והוא שאינם מקורים ואין להם חומה סביב, ואפילו יש להם חומה אלא שהם מפולשים משער לשער דהיינו שהשערים מכוונים זה כנגד זה הרי יש לאותו דרך המכוון משער לשער כל דין רשות הרבים אם הוא רחב ט"ז אמה, שהרי אין לו אלא ב' מחיצות משני צדדיו בלבד".

ומתבאר מכך שכל החסרון במה שאין הרחובות מפולשים, היינו מכוונים, הוא דוקא כשיש להם חומה סביב, דאז דוקא נמצא שיש להרה"ר ג' מחיצות סביב כשאינם מכוונים, והרי זה מבטל שם ר"ה ממנו. משא"כ כש"אין להם חומה סביב", אז מדוייק מדברי רבינו (מכך שכתב התנאי ד"מפולשים" דוקא כשיש להם חומה, וכמו שכתב הלשון "ואפי' יש להם חומה אלא", דנמצא דה"פילוש" וה"כיוון" בא לסלק החסרון במה שיש להם חומה, דנמצא שכשאין להם חומה) שאין צורך שיהיו מפולשים ומכוונים, משום שבין כך אין כאן יותר מב' מחיצות בכל ענין, וגם אם אין הרחוב מפולש בצורה ישרה אלא בצורה עקומה אין בכך חסרון בדין רה"ר. ורק כאשר יש למקום חומה – צריך שהרחוב יהיה פולש זה כנגד זה.

דיון מהו הפירוש "אפי' יש להם

חומה"

ביאור דברי רש"י

מט. וז"ל רש"י (עירובין ו, א ד"ה ר"ה) במילואם, כפי שנדפס בגמרות שלנו: "משמע רחב שש עשרה אמה, ועיר שמצויין בה ששים ריבוא ואין בה חומה, (או) שהיה רשות הרבים שלה מכוון משער לשער שיהא מפולש, דומה לדגלי מדבר".

והנה המגיה בש"ס ווילנא מחק תיבת "או" מדברי רש"י, אבל הרא"ש שם פ"א סימן ח ציטט את פירוש רש"י זה עם תיבת "או", וז"ל הרא"ש: "ורה"ר פי' רש"י צריך שיהא רחב ט"ז אמה ומצויין בה ששים רבוא ואין לה חומה, או שיהא רה"ר שלה מפולש משער לשער שיהא פלושו דומה לדגלי מדבר". וכן ציטט בתוס' הרא"ש עירובין ו, ב ד"ה כיצד מערבין.

והיינו, שהצורך ש"יהא מפולש" (ולא הזכיר בדבריו הלשון "מכוון") הוא רק כשיש לה חומה. דאילו בר"ה שאין לה חומה, הרי ממילא נמצא שהר"ה הוא "מפולש", כי להר"ה עצמה יש לכל היותר ב' מחיצות, ושכשהיא פתוחה מב' ראשיה (כי אין לה חומה) נמצא ממילא שאין לה יותר מב' מחיצות. משא"כ ("או") כשיש לה חומה, שאז אם אינו "מפולש" משער לשער (על ידי שהרחוב יהיה מכוון כנגד ב' הפתחים שלה), אזי יוצא שיש לה ג' מחיצות, ומתבטל שם ר"ה ממנה, ולכן בכזה מקרה

ללכת בדרכיו ולחזק בדקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

מד' רוחותיה, אז סוכ"ס יש להר"ה ד' מחיצות באם הדלתות נעולות. וגם אם אין לה דלתות, אבל אם אין הר"ה "מכוון משער לשער", אז נמצא שיש לכל חלקי הרחוב לכל הפחות ג' מחיצות, ובוזה מתבטל שם ר"ה ממנה.

משא"כ בעיר שאין לה חומה, דאז לכל היותר יש להר"ה ב' מחיצות (והיינו כאשר ישנם בתים סביבות המחיצות בלי פירצות והפסק).

ג) ומה שמפרש בכוונת רבינו הזקן א"א להולמו, לא במילים ולא בהכוונה:

מצד הכוונה: הרי כל ענין ה"חומה" הוא שהיא מקיפה את המקום המוקף מכל הצדדים, ורק בזה היא פועלת ההגנה שיש על ידה. וא"כ מובן שמדובר כאן בחומה המקיפה מכל ד' הצדדים (וראה ויקרא פ' כה פס' לא: "ובתי החצרים אשר אין להם חומה סביב", וביחזקאל פ' מב פס' כ: "לארבע רחות מדדו חומה לו סביב סביב"). והיאך מפרש בפשטות שכוונת רבינו לר"ה ש"יש להם חומה" אלא שה"חומה" היא מב' צדדיו בלבד (ממחיצות הבתים)?!

ומצד המילים (וכללות המשפט): בנוסף על שפשטות המילה "חומה" בכלל קאי על חומת עיר, הנה עוד קשה, היאך אפשר לפרש בכוונת רבינו שכשהוא כותב "כשיש להם חומה" הכוונה היא שיש חומה רק מב' צדדי הר"ה, בפרט שרק לפני"ז כתב בר"ה ש"אין להם חומה סביב",

נ. ומה שכותב הרב הנ"ל בהערה 126 להשיג על פירוש זה בדברי הפוסקים (ובמילא בדברי רבינו) – אינו מובן כלל, דהרי בדברי רבינו (וכן הוא באמת גם בדברי רש"י, הרא"ש והשו"ע, שהביאו את דברי רש"י עם תיבת "או") כתוב להדיא שדין "מכוון" הוא דוקא משום שיש להם חומה, ובדברי רבינו הזקן הדבר בולט ביותר.

ובעצם השגותיו, הנה הרב הנ"ל כתב שם: "שהרי אין הכוונה במש"כ הפוסקים "יש להם חומה" שהעיר מוקפת חומה מכל ד' רוחותיה, שא"כ ברור דהוי רה"י. אלא דהפוסקים מיירו על רה"ר עצמו, אם יש להרה"ר חומה או לא, והיינו אם יש לו ב' מחיצות מב' צדדיו שאז עדיין הוא רה"ר, או שיש לו יותר ואז לא הוי רה"ר, ואם יש לו אז צריך שיהיו מכוונים מצד לצד. ונראה דזאת היא כוונתו של אדמה"ז, למעיין היטב בדבריו".

הנה:

א) פשטות לשון "חומה" קאי אעיר. דאילו כשמדובר על רחוב או פלטיא המוקפים, משתמשים בלשון "מוקף מחיצות" וכיו"ב.

ב) ולעצם הענין, הרי מעיין היטב בדברי המחבר ובדברי אדמה"ז יראה, בבירור ובפשטות, שאין בדבריהם חילוק בין אם הר"ה עצמו מוקף במחיצות או שמדובר אודות המחיצות של העיר. כי גם כשמדובר בר"ה הנמצא בעיר המוקפת חומה

ללכת בדרכיו ולחזק בדקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

אפי' כצורת ד', עדיין יש להקשות שאפשר שאין מספיק גם ג' מחיצות על פי הלכה, משום שיש להסתפק אם ב' המחיצות שמצדדיו מצטרפים עם המחיצה שכנגדה במקרה זה, שישנו פירצת טז אמה במקום עומ"ר של המחיצות, וכן משום שאין כל המחיצות נוגעים זב"ז, דאין ב' המחיצות נוגעות במחיצה שכנגדה.

ואם הרב הנ"ל סובר שזה פשוט כביעתא בכותחא שהמחיצות מצטרפות למרות שאינם נוגעים זה בזה – מהו המקור לזה?

(ה) ועיקר, כיון שאין זה פשוט כ"כ לומר כן, היאך היה אדמה"ז כותב דבר כזה בפשיטות בלי להסביר שאכן יש ג' מחיצות הלכתיות המועילות. והיינו שאם תמצי לומר (מה שאינו נכון ואינו אמת) שלזה כיוון רבינו הזקן, הרי בוודאי היה לו להסביר דבר זה, ובוודאי לא היה לו לכתוב הלכה זו בצורה שמשמע דקאי א"חומה" (דעניינו "מחיצות מסביב", ו"סביב" פירושו מד' צדדיו, כפשוט).

[ואגב, מה שכתב בהערה 126: "א"כ כל מחיצה של אמה שיהיה ברוח רביעית תהפוך המקום לרה"י" – אינו מובן: א) מה המקור לשיעור זה של "אמה", ואם מסתמך אהלכה של "ב' מחיצות ולחי" – הרי אין צורך באמה. ב) ובעצם כפי שנתבאר בב' הקונטרסים הקודמים, הרי דעת רבינו הזקן ברור, שגם כשיש ג' מחיצות גמורות אלא שהיא "פתוחה לר"ה", אינה רה"י אלא כרמלית].

ומיד אח"ז כותב ש"אפי' יש להם חומה" אז זה ר"ה כשיהיה "מכוון", וא"כ לומר שהכוונה היא "היינו ב' מחיצות" הוא בלתי מובן כלל.

דאם כוונת אדה"ז הוא כפי שביאר הרב הנ"ל, היה לו לכתוב ענין זה בלי להזכיר כלל תיבת וענין של "חומה", אלא רק ש"הר"ה יהיו מכוונות משער לשער", שבענין זה דוקא יש לה ב' מחיצות (ולא יותר), משא"כ אם אינם מכוונות אז יש לר"ה יותר מב' מחיצות, ומה לנו עם "חומה".

ובפרט שאדה"ז מחלק בין ב' סוגים ר"ה: ר"ה שאין לה חומה, ור"ה שיש לה חומה. ולדבריו אין לזה שום הבנה, אלא ה"ל לכתוב חילוק בין עצם הרחוב או הפלטיא, שאם הוא מוקף ממחיצות, הנה אם הוא מכוון משער לשער – אין לו אלא ב' מחיצות, ואם אינו מכוון – יש לו יותר מב' מחיצות.

(ד) וגם עצם הסברא באוקימתא זו שמוקים בכוונת רבינו אינה מובנת: אם אכן סומכים רק על מחיצות הבתים (ואין להעיר חומה), היאך נאמר שבעצם הדבר ש"אינו מכוון" יש בו יותר מב' מחיצות. בשלמא כאשר העיקום הוא בצורת ד', יש מקום לומר שכשמתעקם, הנה במקום העיקום יש ג' מחיצות. אבל כשאינו עקום כל כך רק שאינו מכוון, הרי אין כאן יותר מב' מחיצות, והיאך מתהווים כאן "יותר מב' מחיצות".

ובאמת גם אם מדובר שעקום

ללכת בדרכיו ולחזק בדקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

(בהמחלוקת בין המשכנ"י והבא"פ, ואחר כך בסמיכות לדוריננו, והמשכנ"י גם הוא למד "הסוגיות בגמ' והראשונים"), אבל לא אאריך בזה, אלא כפי שכבר כתבתי בב' החלקים של קונטרסי, הצ"צ דן בזה להדיא בכמה מקומות, ובאיזה מקומות נוטה להדיא לומר שגם לחכמים אתו רבים ומבטלי מחיצה מדאורייתא, כשיש פירצה של טז אמות ביניהם (ובמק"א מסתפק גם בפירצה יג ושליש):

(א) בחי' לעירובין סג, ב נראה שמסתפק בזה, דכתב בד"ה תוד"ה קשיא: "אם יש מחיצה ג' עומ"ר . . . אף דאיכא פרצה טז אמה, אפשר לא חשיב ר"ה דאורייתא. אבל עומ"ר על הפרוץ אפשר דחשוב כמו ג' מחיצות דאורייתא. ואף אם זה לא מהני, י"ל דאם עשה להפרוץ טז אמה צוה"פ שמה מהני". היינו שכשיש ב' מחיצות גמורות, ובשלישי עומ"ר, ויש בו פירצה של טז אמה – מסתפק הצ"צ בשיטת חכמים שלא יועיל בענין זה, ויהיה "רה"ר דאורייתא",

(ב) בחי' לעירובין סד, א מבואר יותר היכן דעתו נוטה: "ואף לרבנן י"ל דוקא פרצות של עשר לא אתו רבים ומבטלי מחיצתא דהא יש כאן מחיצות גמורות, ואפשר אף אם הפירצה יותר מעשר כל שאינה רחבה טז אמה י"ל דנהי דאינו רה"י, אבל רה"ר נמי לא הוי רק ה"ל כרמלית, אבל אם הפירצות רחבות טז ה"ל ר"ה, וכדמחלקם התוס' שם (כב ע"א) ד"ה והאר"י . . . הרי רצו לומר דאף לרבנן דריה"ו יש לחלק כן, דדוקא

נא. ומה שהעיר שא"כ מדוע לא כתבו המחבר ואדה"ז בפירוש שיש "להעיר" חומה – אינו מובן, שהרי פשוט תיבת "חומה" קאי אעיר, ובמילא מובן שלזה נתכוונו כולם!

ומה שכותב שאם יש להעיר חומה, פשוט שהוי רה"י (ועל זה בנה כל בניינו הנ"ל, שהוא מלא קושיות כרימון ועוד) – אינו מובן, היאך אפשר מכח קושיא כזו להפך את פשוטת ההלכה על פיה?

ולעצם קביעתו, שכשיש לה חומה הרי בכל ענין "פשיטא שהיא רה"י" – ג"כ אינו נכון, דבגמ' ובראשונים מבואר אמנם שכאשר הר"ה עצמה מכוונת משער לשער ויש לה טז אמות, לפי חכמים לא אתו רומ"מ, אך כיצד אפשר להוכיח מכך שבכל מחיצה שהיא "תהפוך המקום לרה"י, מבלי הבט מהו גודל הפירצות ביניהם או מהו השיעור שבין המחיצות ובקעי בה רבים.

והרי לא נאמר להדיא בגמ' (כב, א) בסוגיות ד"לא אתו רבים ומבטלי" דמדובר גם כשיש בין "שם ד' מחיצות" בפסי ביראות, וכן בסוגיא דב' מחיצות גמורות (במחלוקת ר"י לקולא וחכמים לחומרא) לא נאמר דמדובר בר"ה כזה שיש באותו השטח עצמו טז אמות.

והיאך פשוט לומר שהגמ' מדברת גם בזה.

ובאמת בעניינים אלו דנו באחרונים

ללכת בדרכיו ולהזק בדיקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

“אע”פ שזולתן יש לו ד’ מחיצות גמורות, מ”מ כיון שהוא ענין רה”ר מצד שבני העיר מתקבצים שם ואינו סתום מד’ רוחות לגמרי, כ”א יש לו שני פתחים גדולים ברוחב ט”ז אמה י”ל חשוב ר”ה, שהרי ירושלים אע”פ שמוקפת חומה לגמרי מכל הצדדים ויש לה רק ב’ פתחים כהנ”ל חשיבא רה”ר אלמלא דלתותיה נעולות בלילה”.

הרי שלך לפניך, שמדובר במקום שיש חומה מסביב לעיר ממש, כמו ירושלים, וסגורה מכל ד’ רוחותיה, ואע”כ כשיש לה “ענין רה”ר”, כגון מקום שמתבקצין שם או שיש שם רחוב היוצא מב’ פתחיה – הוי רה”ר (היפך ממש מדברי הרב הנ”ל).

והצ”צ מסיים שם: “כמו”כ הרחוב הנ”ל אע”פ שיש לה ד’ מחיצות, כיון שיש ממנו ב’ מסילות ורחובות רחבים טז אמה ה”ל רה”ר”.

ומה שציין הרב הנ”ל לדברי הצ”צ במילואים ח”ד סי’ ט”ו (במהדורת תשנ”ד זהו סי’ צה, ובמהדורת תשע”ח זהו סי’ פג), וז”ל הצ”צ: “הפלטיא אם יש לה ד’ מחיצות אע”פ שיש בכל צד מבוי יו אמה י”ל מדאורייתא אינו רה”ר, כיון שיש לו ד’ מחיצות ובכל א’ עומד מרובה כפלי כפלים על הפרוץ לא גרע מפסי ביראות, ומבואות המפולשים דהו רה”ר, לפי שאין להם רק ב’ מחיצות” – הנה רק לאחרונה זכינו שנתפרסם (באתר של ספריית ליובאוויטש) הכת”י של חידושים על הש”ס, ושם

בפסי ביראות לא אתו רומ”מ כיון שאין הפירצה רק יג אמה ושליש. אבל היכא דהפתח רחב טז אמה אתו רומ”מ”.

הנה דבריו ברור מיללו, ש(לכל הפחות יש מקום לומר) גם לחכמים בפירצה טז אמה “אתו רבים ומבטלי מחיצתא”.

והיאך יכול הרב הנ”ל, על סמך כך שלדעתו “פשיטא” ד”לא אתו רבים ומ”מ”, לומר שא”א לפרש שכוונת רבינו לומר שכשיש “חומה” מסביב לעיר (כנ”ל שהוא פשוט הכוונה ב”חומה”, ולאידך פירושו מלא קושיות, עד שאי אפשר לפרשו ולהולמו), שכשהיא מכוונת היא רה”ר, כי הרי “פשיטא” דהוא רה”י משום דאתו רבים ומ”מ – והרי א”א לומר כן, כי אנו רואים להדיא, לכל הפחות צד לומר (ולעני”ד כן היא נטיית הצ”צ בדף סד, א) דגם חכמים סוברים שאתו רבים ומ”מ.

ובמילא פשוט לבאר ולהבין כוונת רבינו בהלכה זו, שכשהר”ה מכוון, והיא טז אמות, הרי ישנו פירצה של טז אמות ברוחב השער של חומת העיר מב’ צדדיו, ובזה נאמר ד”אתי רבים ומ”מ”.

נב. יתירה מזו: הרי הצ”צ כותב כן להדיא לצירור דידן ממש, לענין כשיש לעיר חומה סביב, אלא שיש בה רחוב העובר משער לשער ורחב טז אמות יוצאות ממנה, וז”ל בחידושים למס’ שבת (ו, א), דף לר, א מדפי הצ”צ:

ללכת בדרכיו ולחזק בדקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

ובמילא אין להם ג' מחיצות (שעל ידי חומת העיר) – זהו ר"ה, ואע"פ שיש מחיצות מד' הצדדים, וכפי שכתב הצ"צ, מ"מ כיון שיש פירצה ברוחב טז אמה אתו רומ"מ (או שאין המחיצה מתייחסת למקום הפירצה, ואין שם אלא ב' מחיצות בלבד).

נד. אלא שהרב הנ"ל הביא ראיה אחת מדברי הצ"צ, שלפום ריטהא היה נראה שאכן משתמע כדבריו:

הצ"צ במילואים למס' עירובין דף כב דן במחלוקת ר' יהודה חכמים (אם אתו רומ"מ או לא), וז"ל: "כגון ירושלים המוקפת חומה, אלא שלמזרח ומערב יש פתחים ודלתות והרבים בוקעים בהם, ולצפון ודרום יש מחיצה גמורה בלי דלתות, ואם הדלתות מזרח ומערב ננעלין בלילה הוי נידון כסתימה גמורה כאילו יש כאן ד' מחיצות גמורות . . ואם אין דלתות ננעלות בלילה חייבים עליה משום רה"ר, ואע"פ שיש שם מזרח ומערב פתחים גמורים לא חשיבא סתימה, דאתו רומ"מ שבמזרח ובמערב שבוקעין בהן וכאילו אין שם פתח ולא שום גיפופי והיו פרוצים במילואם . . סב"ל לר"י במטלי מחיצתא, וכן סב"ל לר' יוחנן, וחכמים פליגי . . וסב"ל דלא אתו רומ"מ . . וכ"פ ר' אלעזר . . ולפ"ז ירושלים אף שאין דלתותיה ננעלות בלילה ה"ה רה"י, והרמב"ם פסק כר"א וכ"ד הג"א . . אבל הריטב"א כתב דהלכה כר"י וכ"ד שא"פ, והמגיד כתב שדברי הרמב"ם עיקר".

רואים בכירור שהאמת הפשוט הוא כמו שכתבו בשוה"ג, דדברי הצ"צ הללו הם "מכת"י, ו"באו הדברים בשולי הגליון (בהיפוך הגליון) של הגליון הנדפס בחידושים למס' שבת פ"א דף ו, א (דף לד, א בדפי הצ"צ).

ונמצא לפי זה ברור שדברים אלו הם ראשי דברים שכתב הצ"צ בהיפוך הגליון ממש"כ בחידושים למס' שבת ו, א, שהבאנו בקטע הקודם.

ולפ"ז נמצא שמה שכתב שכשיש לו ד' מחיצות ובכל אחת עומ"ר לא גרע מפסי ביראות ואינו ר"ה – זהו מהדו"ק, אבל המסקנא היא כפי שכתב הצ"צ בחידושים עצמם, היפוך מש"כ בשולי הגליון. ובמסקנא קובע, שגם כשיש ד' מחיצות גמורות מסביב, אלא שיש בהם פירצה ברוחב טז אמות והם משער לשער – גם בענין זה זהו רשות הרבים גמורה.

נג. ומה שהביא מדברי אדה"ז שפסק בכ"מ כחכמים ד"לא אתו רבים ומבטלי מחיצה" – הוא נכון, אבל כנ"ל (עפ"י דבריו הברורים של הצ"צ) זהו דוקא כשאין פירצה ברוחב טז אמה, אבל כשיש פירצה הרחבה טז אמה "אתו רבים ומבטלי מחיצה" (או בנוסח אחר, כפי שנתבאר בקונטרס דידן ח"ב, שאין המחיצה מתייחסת למקום הפירצה, ועיי"ש).

ובמילא מתפרש הילכתא דידן כמין חומר (וכפי שנתבאר בח"ב מקונטרס דידן): שכשיש חומה סביב אלא שהר"ה מכוון משער לשער,

ללכת בדרכיו ולחזק בדקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

במתינות רואים שאדרבה, רבינו הוסיף מילים בפיסקא זו עצמה (והרב הנ"ל העתיק דברים אלו בעמוד 115) המוכיחים על הנ"ל, וז"ל: "כגון ירושלים שמוקפת חומה אלא שלמזרח ומערב יש פתחים ודלתות... דאתי רבים ומבטלי מחיצות שבמזרח ובמערב שבוקעין בהן, וכאילו אין שם פתח ולא שום גיפופי והיו פרוצים במילואם, וא"כ ה"ל כאילו יש רק שתי מחיצות דצפון ודרום שהם ודאי אין מתבטלות מחמת בקיעת הרבים שבמזרח ומערב, ושתי מחיצות לאו כלום".

ובהמשך לכך כותב ש"כמו כן" בנוגע למחלוקת ר"י וחכמים בפסי ביראות, ופוסק כחכמים דלא אתי רבים ומבטלי מחיצה, וירושלים היו רה"י גם אם לא ננעלות כלילה.

הרי לפניך שהצ"צ הוסיף בהסבר ובתיאור הדברים, שבירושלים ישנם (לא רק פירצה הרחבה טז אמה, אלא גם "פתחים" במזרח ומערב, היינו צורת הפתח. ועוד, שיש בה) גם "גיפופי", ומדמה זאת ל"פסי ביראות", די"ל דענין הגיפופי כאן (בנוסף על שיש מעלת צורת הפתח במזרח ומערב), הוא מה שישנם בתוך הפתח עצמו "גיפופי" ופסין של אמה על אמה המהווים מחיצה נוספת, על ידי שמיעטו והגבילו את האויר בתוך הטז אמות, ולכן דוקא זה מועיל שלחכמים הסוברים דלא אתו רומ"מ (בפחות מטז אמה) – לא יהיה לזה דין ר"ה.

ולכאור' נראה מזה כדברי הרב הנ"ל.

אבל לכשתדקדק תראה שאין זה ראייה, ואדרבה (בנוסף לכך שהבאנו ב' מקומות בהם הצ"צ נוטה לומר שגם לדעת חכמים אתי רומ"מ כשיש פירצה טז, וכן הבאנו מקום נוסף בו נראה שהצ"צ מסתפק בדבר, הנה):

הצ"צ לא כתב להדיא בדבריו אלו שלחכמים הוי הלכה כן גם כשיש פירצה טז אמות (אלא הזכיר שלריה"ו "אתי רומ"מ" גם בפירצה עשר), ובמילא אפשר לומר שבדווקא לא כתב כן, משום שסובר (כדבריו בשאר המקומות) שגם לחכמים לא אתי רומ"מ בפירצה הרחבה טז, ולפי"ז גם לחכמים, הנה בירושלים, אלמלא דלתותיה נעולות כלילה הוי ר"ה.

ומ"ש מפשטות הגמ' שלחכמים לא הוי ר"ה, אפשר לפרש שמדובר כשהפירצה אצל השער מזרח ומערב לא היתה רחבה טז אמות, אלא רק יד אמות (ע"ד הדוגמא שכתב אדמה"ז בסי' שמה סי"א: "אם מחיצות אלו אינן רחוקות אמה ברוחב ר"ה מנגד חלל השער"). ואולי כן היה גם בירושלים (וכן נראה מדברי הצ"צ במילואים שם שכתב "ולא שום גיפופי"), אלא שכ"ז אצל השער, אבל בהמשך הרחוב – בוודאי היה כל שאר הרחוב טז אמה, שלכן הוי ר"ה לדעת ריה"ו (ואם החכמים היו מודים שאתי רומ"מ היו גם סוברים שזה ר"ה).

יתירה מזו: כשקוראים את דבריו

ללכת בדרכיו ולחזק בדקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

בענין זה, וכמו שהביא מדברי הריטב"א עירובין דף כב ד"ה כאן הודיעך: "בריחיה מפולשין ומכוונין זו במזרח וזו במערב וזו בצפון וזו בדרום, שזה דין ר"ה במבואות מפולשין" (ועוד כפי שנביא מדבריו להלן), אבל אין הוא מעורר (למרות שמדובר כל פעם בציור דעיקום בצורת ד'), שכשיש בתים בסביבות הרחוב והדרך, שכשמתעקם בציור ד' נעשה ג' מחיצות. ומדלא העיר כן, מוכח דלא סב"ל סברא זו.

נה. ונחזור למש"כ (באות ג) בפירוש דברי אדה"ז, שכותב שכשיש חומה "אין בו אלא ב' מחיצות מב' צדדיו בלבד", דלשיטתם זהו סתירה גמורה: שהרי יש כאן ב' מחיצות גמורות, ועוד ב' מחיצות דעומ"ר של המחיצות בסמיכות וכנגד חלל השער (ולא יהא גרוע מפסי ביראות, ולכאורה זה עדיף ממנו פי כמה וכמה).

ולבאר את שיטתם, העלו (בעשרות השנים האחרונות) סברא שלא שיערו אבותינו, לפרש שבציור זה ישנו מושג של "סילוק מחיצות", שלכן אין מתחשבים במחיצות אלו, וגרע מפסי ביראות.

וסתרנו סברא זו בקונטרס הקודם, שמלבד שאין שום רמז רמיזא בדברי רבינו לזה, וכמעט שא"א לפרש כן בדבריו, הנה נוסף לזה: אין מתאים להעמיס מושג זה המבואר בגמ' לנידו"ד.

משא"כ כשאין ה"גיפופי" הללו, אפי' לחכמים היה נחשב ר"ה, כפשטות דברי אדה"ז בסי"א (שבפשטות התיאור של רבינו בנוגע למחיצות שאין רחוקות אמה, ומיניה נלמד למחיצות הרחוקות אמה, נלמדות מתיאור וציור מסויים שיש בש"ס, שכפשטותן של דברים זהו ירושלים).

והרי כשקוראים את דברי הצ"צ במתינות, רואים שרבינו דייק שלא לכתוב שחכמים חולקים על ריה"ו גם כשישנו פירצה טז אמה. וזה מתאים עם הנ"ל שמה שחלוקים על מימרא דר' יוחנן הוא אך ורק משום שיש גם "צורת הפתח" וגם "גיפופי", ועי"ז מתמעט הפירצה טז אמה.

וממילא הדברים נפלאים, ומתאימים עם דברי אדה"ז בתיאור המחיצות שאינן/הינם רחוקות אמה מכנגד חלל השער, שהם מתאימים עם התיאור דגיפופי של ירושלים. אבל אם לא היה בירושלים (לא מעלת צורת הפתח, וגם לא) מעלת וענין ה"גיפופי" אז באמת היה גם לחכמים ר"ה, כיון שיש שם פירצה טז אמה.

ואוסיף עוד: הרי הצ"צ דן בענין ר"ה באריכות גם בחידושים לשבת דף ו, א ובדף לג, ג, והוא דן ומסתפק אך ורק בעיקום בצורת ד' (והוא חוזר על כך בדבריו כמה פעמים, וכל פעם כותב הציור דעיקום צורת ד'), והספק הוא רק מפאת שכשהוא עקום ו"אינו מכוון" אינו דומה לדגלי מדבר שהיו מכוונין. משא"כ כשאינם מכוונים

ללכת בדרכיו ולחזק בדקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

"מיגני" מכל ד' הצדדים. אלא שהגמ' שם מסתפקת לענין מגילה אם מספיק שצד א' יהיה מוגן על ידי הים, אך לענין בתי ערי חומה בוודאי אינו מספיק אלא כשכל צדדיה מוקפים בחומה ממש, ואין טבריה נכללת בהלכה זו, כמ"ש שם "פרט לטבריא שימה חומתה", וכל הספק אינו אלא במגילה, כלשון רש"י שם ד"ה כי מספקא: "דלא מפורש בה חומה".

והן מצד עצם הסברא, הרי לא מתבאר בדברי אדה"ז שכשמחיצות הבתים מתעקמים הם נעשים ג' מחיצות, וכנ"ל שישנם פירצות בין המחיצה האמצעית ובין מחיצות הצדדים והם אינם נוגעים זב"ז, ואם רבינו נתכוון לזה, היה מבאר להדיא שגם זה מועיל, ועוד ועוד.

ולכן פירשנו הדברים כפשטותן, ובאופן שגם נכלל בפירוש המילות ובדברי רבינו: שבאמת מדובר שיש "חומה" להעיר מסיביו של הרחוב, ואם אין הרחוב ישר ומכוון משער לשער, נמצא שבכל מקום יימצא ג' מחיצות סביבות הרחוב, והוי רה"י, משא"כ אם הרחוב מכוון משער לשער אין לה אלא ב' מחיצות. והטעם שאין כאן המחיצות של עומ"ר, נתבאר, שהוא משום שבזה אומרים "אתי רומ"מ".

והגם שהמעוררים הקשו שרבינו הזקן והצ"צ כתבו שפוסקים כחכמים ד"לא אתו רומ"מ", מ"מ כשיש פירצה טז אמות מודים חכמים שאומרים "אתו רומ"מ", וכפי שכתב כן הצ"צ

ולמרות שהמעוררים טוענים שזה מושג ידוע בהל' עירובין, הרי בוודאי שה"יודעים" יודעים ג"כ ש"אין אדם דן גז"ש מעצמו", אלא יש כללים היכן משתמשים במושג זה, וכפי שנת' בקונטרס הקודם (היכא יש כאן דבר המסלק המחיצות של העומ"ר, ואינו דומה לציור הגמ' היכא שיש מחיצה גשמית המתמשכת הלאה ממזרח למערב, שהיא מבטלת ומסלקת את המחיצות שבצד צפון ודרום שלא יתמשכו הלאה. ואם יש איזה ביאור שגם בזה ישנו המושג של "סילוק מחיצות" א"כ נפל כל הרעיון שמחיצות הבתים שעומ"ר מהווה מחיצה לכל הרוחות, משום שגם בזה נאמר "סילוק מחיצות"), ואין לזה שום שייכות לנידו"ד.

ועד"ז בנוגע לביאור שמבאר הרב אבישיד שי', שהכוונה ב"שיש לה חומה" הוא לא להעיר, משום שבענין זה הוא רה"י, אלא שיש חומה להרחוב עצמו, והיינו מחיצות הבתים. ולזה אומר שכשישנם מחיצות אלו אין לך שם ר"ה אא"כ אין כאן ג' מחיצות, ולכן הרי זה כולל כשהרחוב עצמו מתעקם, שאז (לדעתם) ישנם ג' מחיצות.

אך כנ"ל: אין לזה רמז בדברי אדה"ז, הן מצד תיבת "חומה", שבפשטות הכוונה שאכן יש חומה מכל ד' הצדדים סביב (וכפשטות הדברים, ככתוב בויקרא כה – לא: "אשר אין להם חומה סביב", וכפשטות דברי הגמ' במגילה ה, ב שנראה משם שבוודאי צריך שיהיה

ללכת בדרכיו ולחזק בדקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

לאורכו – שם ר"ה עליו גם כשמתקצר פחות מטז אמה, כמבואר בסי"ב), א"כ לא היינו אומרים שמה שיש בסמיכות כנגד חלל השער ממעט משם ר"ה, אפי' אם באותו שטח היו רחב פחות מט"ז, כיון דסו"ס מקום זה שייך לשאר הרחוב הרחב טז אמה, וממילא הוא כאילו שיש גם בה טז אמה.

ולכן לולא שיש שם "מחיצה" חשובה בדוגמת פסי ביראות, המאסף את כל הנמצא בכללותה להיות "סותם" כל מה שנכלל בתוכה, וכמו בההלכה של פסי ביראות, שכשיש ד' פסי ביראות הרי הנמצא בתוכה נעשה רה"י (כשחללה אינו רחב יותר מיג אמה ושליש), או לכל הפחות אינו ר"ה (כשהיא פחותה מטז אמה).

ולכן כדי שנאמר שכאן המחיצות האלו רחוקות מר"ה, וממעטים חללה, יבטלו שם ר"ה מכל מה שנמצא בתוכה, ואע"פ שפרוצה בתוכה יותר מהמחיצות אלו, הרי"ז בתנאי ודוקא בכח מחיצות של "שם ד", בדוגמת פסי ביראות, דשם אין חשיבות זה אלא כשהפסים הם "אמה על אמה" "בכל זוית", כמבואר בדברי רבינו בסי' שמה ס"ה.

ולכן נקבע שלא מספיק מה ש"לא אתו רומ"מ" בזה שישנו מחיצה של עומ"ר, כיון שלולא המחיצות הנוספות ישנו רחוב של טז אמה בתוך החלל ובזה אין תורת מחיצות, אלא שגם כשיש עוד מחיצות "רחוקות" בתוך ר"ה, הרי כדי שייחשבו בשם

להדיא בכ"מ, וביאר להדיא (בחי' למס' שבת) שכן הוא ההלכה בענין זה, והדגיש שהוא כשיש רחוב הרחב טז אמות יוצאות ממנו, ולא ביאר שהטעם הוא משום "סילוק מחיצה" (דאם זהו הטעם הול"ל זאת) וכו'. וכתב פייסקא זו בתוך הגליון שהיה כתוב עליה פייסקה הפוכה (והוא הנדפס בשער המילואים ח"ד סי' טו ובשו"ת יו"ד סי' פג), וברור שהיא ההו"א שבתחילה סבר הצ"צ שלא יהיה גרוע מפסי ביראות, ובמסקנא חזר מזה.

נו. אלא שהמעוררים הקשו על כך קושיא שיש להתעכב עליה:

לפי הביאור שביארנו, לכאור' אינו מובן מדוע הצריך אדה"ז שיהיו "רחוקות אמה ברוחב ר"ה מכנגד חלל השער", והרי כל שמחיצות אלו רחוקות אפי' קצת מכנגד חלל השער, ולדוגמא אם כ"א רחוקה חצי אמה, שע"ז מתמעט חלל השער לרוחב טו אמה – הרי גם בענין זה היה מקום לומר שנתמעט פירצת טז אמה בחללה, ונוכל לומר "לא אתי רבים ומ"מ"?

וע"ז נבהיר וננייב קושייתם:

דהנה בפשטות, כשמדובר אודות רה"ר ברוחב טז אמה שיש בו פירצה בחלל השער, הרי מכיון שמקום הפירצה שכנגד חלל השער הוא המשך של הרחוב (המתמשך והולך בתוך החומה) הרחב טז אמה (והרי ר"ה הרחב בראשו טז אמה ומתקצר

ללכת בדרכיו ולחזק בדקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

אלא שיש פירצה ברוחב טז אמה, הוי ר"ה גם לדעת חכמים. ובמקום אחד הדגיש להדיא ובבירור שכן הוא אפי יש לה ד' מחיצות, אלא שיש פירצות הרחבות טז אמה בב' השערים, ובמקום נוסף נראה כמי שמתפק בדבר זה, ובמקום אחר לא אמר להדיא לכאן או לכאן, ובמילא מסתבר שנפרש שנטיית דעתו הוא ככתוב ברוב המקומות.

וממילא הרי בודאי שאין סברא לשלול שנפרש בכוננת אדה"ז כפשוטו (וכן בדברי שאר הראשונים והאחרונים המחלקים בנידו"ד (ברחוב שאינו מכוון) בין אם יש להם חומה או לאו). ובדברי אדמה"ז, הן בלשונו והן בכוננתו, מתפרש הדבר ברווח טפי מלפרש איזה כוונה המושלל הבנה בעצם שאינו נכלל בלשונו ובדבריו, כנ"ל בארוכה.

דברי הראשונים בעניין הנ"ל

נח. הנה ארויח טירחא זומן, ונצטט לשונות הראשונים שהרב אבישיד ש' הביא בהערה 117, ונוסיף עוד כמה ראשונים שלא הוזכרו בדבריו.

דעת רש"י כפי שהביאו הראשונים:

הסמ"ג מביא את דעת רש"י שצריך להיות "מכוון", אבל מדובר בירושלים שיש לה חומה.

הראב"ה כשמביא את דעת רש"י ביאר בהדיא כדברינו לעיל, לחלק בין יש לו חומה שאז צריך שיהיו "מכוונים" ובין אין להם חומה

"מחיצות" (שיש להם חשיבות כזה) שבכחם כולל מה שבתוכה להיות נחשב כ"בתוך" המחיצות, הרי"ז דוקא במחיצות אמה (כמו בשל פסי ביראות), ואז נאמר בזה "לא אתו רומ"מ" אף שיש הפסק ביניהם של יג ושליש, או יתירה מזו שישנו פירצה של יד אמה, כיון שבזה "לא אתו רומ"מ", וגם ישנו מחיצה המתייחסת לכל שטח שבפנים וכוללת כולם, היות שיש לה "שם" מחיצה, בזה שהיא אמה על אמה בכל זוית בדוגמא לפסי ביראות, וכן לכל ד' רוחות.

(ונראה עוד: שאפשר שגם זה מיוסד אירושלים, שמה שאמר ר"י שלולא שדלתותיה ננעלות בלילה היה ר"ה דאורייתא, הרי לפירוש הצ"צ במילואים במס' עירובין הרי"ז דוקא לר"י בשיטת ר' יהודה הסובר "אתי רומ"מ", משא"כ לחכמים הסוברים ד"לא אתי רומ"מ" לא היה ירושלים ר"ה אפי' בלי נעילת דלתות. הרי לפי ביאור דידן בדברי אדה"ז, מיוסד על דברי הצ"צ בכ"מ, שבפירצה הרחבה טז אמה גם חכמים מודים ד"אתי רומ"מ", לכן נאמר: שלמרות שבירושלים היה הרחוב רחב טז אמה, מ"מ בסביבות החומה היו מחיצות אמה על אמה כנגד רוחב החלל, והיה לה התוקף של "פסי ביראות", שלכן מבטל שם ר"ה מתוכה אע"פ שהיה רחב טז אמה בתוך הר"ה עצמה, ודר"ק).

נז. ונמצא דבהכי נחתין ובהכי סלקינן: מדברי הצ"צ בב' מקומות ברור לגמרי שגם כשיש מחיצות,

ללכת בדרכיו ולהזקק בדקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

יהיה "מכוון ומפולש".

כמו"כ הרבינו ירוחם (בנתיב יב ח"ד) ובחי' הר"ן (עירובין ו, א) מביאים את דברי רש"י ומחלקים האם יש חומה או לאו.

דעת הראשונים עצמם:

הרוקח, הראב"ה, הסמ"ג, הטור וספר התרומה כתבו "מפולש" בלי לפרש "מכוון".

האור זרוע (ח"ב הל' עירובין סי' קכט) כתב שצריך להיות "מכוון", אבל מדבר אודות ירושלים. ובסי' קסד כותב אודות עיר של יחיד שאין רה"ר עוברת בתוכה, שאין פתחיהן "מכונין" זכנ"ו, וגם בזה מדובר לכאור' ב"פתח" שער של חומה.

בפסקי הרי"א (עירובין פ"ה ה"ה, הובא גם בשלטי גיבורים פ"ק דעירובין) הזכיר שיהיו "מפולשין", ולא הזכיר שיהיו "מכוונים".

הריטב"א (שבת ו, א) כותב: "ועוד כתב רש"י זל במס' עירובין שאין ר"ה אלא כשהוא מכוון משער לשער, והכי הוא בירושלמי ולא הסכימו בזה כל המפרשים". הנה אכן הזכיר להדיא בשם רש"י הלשון "מכוון משער לשער", ולא הזכיר שמדובר דוקא כשיש לו חומה. אבל לאידך הריטב"א גם לא מדגיש שהכוונה שאין בזה עיקום כלל, והרי יש מקום לטעון שגם כשאינו ישר ממש, כל שאינו עקום הרבה – נחשב ל"מכוון" (וכפי שמשמע מדברי הצ"צ בחי'

שמספיק שיהיו מפולשין, ודבר זה ברור ממש בדבריו, באופן שא"א לפרשו באו"א.

וז"ל בסי' שעט: "עיר של יחיד ונעשית של רבים מערבין את כולה. פירוש שבתחלה לא היו נכנסין לה תמיד ששים רבוא בני אדם, שלא נקבעו שם שווקים גדולים, ולא חשיבי רשות הרבים אלא דומין לדגלי מדבר שהיו ששים ריבוא, ושם היה מחנה לוייה, שהעגלות היו מחזיקין ברוחב י"ו אמות, בפרק הזורק. והוא (רשות) שיעור דרשות הרבים, דמלאכת שבת ממשכן גמרינן. והיה מפולש משני צדדים. ובמדבר היו אוהלים ואינו מסובב בחומה, והוא הדין עיירות שאין להן חומה שראשי רשות הרבים שלהן מפולשין הוי רשות הרבים. ואם מוקפין חומה ורשות הרבים שלהם מכוון ומפולש משער לשער ברוחב י"ו אמות הוי רשות הרבים, כדאמר רבה בר בר חנה אמר ר' יוחנן ירושלים אילמלא דלתותיה נעולות בלילה חייבין עליה משום רשות הרבים, פירש רבינו שלמה שמכוון ומפולש רשות הרבים שלה משער לשער ברוחב י"ו אמות וששים [ריבוא מצוין] בה".

(ויש לציין שכתב להדיא שהכוונה ל"עירות" שיש או אין להם חומה, והדברים פשוטים אלא שיש להוציא מדעת הטועים בזה).

הרי שכתב להדיא, שכשאינן להם חומה אז צריך שיהיו מפולשין, וכשיש להם חומה אז צריך שהר"ה

ללכת בדרכיו ולחזק בדקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

במס' שבת כנ"ל, וכדלהלן).

שמדובר בכל ענין. וצ"ע.

הריב"ש (סי' תה) כתב: "ואם היו ראשי מבואות העיר פתוחין למסליה מב' ראשיהן, אף אם היו עקומים כמין דלי"ת דינם כמפולשין. . והיו המבואות מפולשין להם אם ביושר אם בעקמימות". הרי ברור דעתו שגם בעקומים כמין דלי"ת הוי ר"ה.

הסמ"ג (עשה דרבנן א') כתב: "מפולש משער לשער. . ופי' שם רש"י דירושלים ר"ה שלה מכוון משער לשער ומפולש". הנה בדעת עצמו הזכיר "מפולש" ולא הזכיר "מכוון", ואילו בדעת רש"י הוא כן הזכיר "מכוון", אבל גם כאן מדובר בירושלים שיש לה חומה.

הטור (סי' שמה) כתב שיהיה הר"ה "מפולש משער לשער", וגם הוא לא כתב שיהיה "מכוון".

הב"י (סי' שמה) אכן כתב שגם כשיש לר"ה פתחים אלא שאין מכוונים זכנ"ז לאו רה"ר הוא, ו"וכיון דכשאינו מפולש משער לשער לא הוי רשות הרבים כשאין הפתחים מכוונים זה כנגד זה בלא נעילת דלתות בלילה נמי הוי רשות היחיד", וא"כ מפשטות דבריו נראה שלא זו בלבד שצריך שלא יהיה עקום הרבה, אלא גם צריך שיהיה ישר ממש ושיהיה "מכוון משער לשער" (וכ"כ המג"א סי' שמ"ה ס"ק ו': "מפולשים משער. פי' שהשערים מכוונים זה כנגד זה, ויש לאותו דרך המכווין משער לשער כל דין ר"ה". שהוא מפרש להדיא

עוד יש לרדן בכוונת דבריו ש"לא הסכימו בזה כל המפרשים", דאפשר הכוונה ש"כל המפרשים" חולקים וסוברים שאין חסרון "עיקום" מסלק שם ר"ה.

בספר התרומה (הל' שבת סי' רל"ט) כתב: "ולדידן רה"ר שלנו הוא כרמלית ושרי כמו חצר שהרי אין מפולש משער לשער ברוחב טז אמה", הרי שהזכיר להדיא שצריך שיהא "מפולש", אבל לא כתב שצריך שיהא "מכוון". וא"כ גם בדבריו יש לומר, שלא מבעיא שלא צריך שיהיה ישר ממש, אלא אפי' כשהוא בעיקום ד', יש עדיין מקום להסתפק דילמא מה שצריך הוא רק שלא יהא הר"ה סתום באמצע או בסוף, אבל אין חסרון בשם ר"ה בזה שהוא עקום.

הרמב"ן (מלחמות ד' עירובין ו, א) כתב: "ירושלים אלמלא דלתותיה נעולות בלילה חייבים עליה משום ר"ה לפי ששעריה מכוונים זל"ז". אכן הזכיר להדיא מה שהם "מכוונים", אבל גם הוא מדבר בירושלים שיש לה חומה.

המאירי הוא אכן מהיחידים שכתבים להדיא (עירובין ו, א): "ושפתחי ב' ראשיו מכוונים זכנ"ז, שהדבר מצוי לרבים להיות בוקעים בהם מפתח זה לפתח זה בלא שום עיקום". אלא שגם בדבריו לא הוזכר להדיא שמדובר גם כשאין חומה. אך האמת דכיון שלא הזכיר, נראה יותר

ללכת בדרכיו ולחזק בדקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

בחידושים לשבת ו, א, כשדן בענין האם רחוב שמעוקם בצורת ד' יש לו דין ר"ה או לא, הרי כשמעיינים בכל הפיסקא בשלימותה נראה שהוא אינו מחלק בין שיש להם חומה או לאו.

אבל מצד שני, מדברי הצ"צ נראה שהוא: (א) מסתפק, (ב) דוקא אם עקומים הרבה אינו ר"ה, ואפי' בענין זה יש צד לומר (כפי שהביא מדברי הג"ר שבת, ונדבר בזה להלן), שבענין זה גם רש"י עצמו סובר שזה ר"ה. ומה שרש"י שולל במה שכתב שצריך שיהיה "מכוון", הוא שהר"ה יצא בב' צדדיו לתוך ר"ה אחר ולא לתוך מבוי.

נט. הנה אתה הראת לדעת מדברי הראשונים והמחבר ואדמה"ז, שאין הדברים כפי שהציגם הרב אבישיד שי', שהראשונים והב"י ואדמה"ז כולם סוברים שר"ה צריך להיות "מפולש" ו"מכוון", שיהיה ישר בלי עיקום, שזה אינו נכון כלל, ויש בזה כמה פרטים:

(א) יש מיעוטא דמיעוטא שהזכירו להדיא שצריך שלא יהא עקום כלל.

(ב) יש (מהאחרונים, וכמו הצ"צ והאשל אברהם שנביא אח"כ) הסוברים (או מסתפקים) שצריך שלא יהא עקום הרבה כצורת ד'.

(ג) יש הסוברים שכשיש חומה אז דוקא צריך שיהא מכוון וישר (וכ"כ אדה"ז, שאל"כ יש לו ג' מחיצות).

(ד) יש שלא הזכירו כלל שלא יהא

שהכוונה ב"מפולש" הוא שיהיו "השערים מכוונים זכנ"ז".

אבל גם דבריו הללו בב"י באים לאחרי שהקדים בתחילה דברי רש"י, והוא העתיק את לשון רש"י כפי שמופיע בגירסת הרא"ש: "עיר שמצויין בה ס"ר ואין בה חומה או שהיה ר"ה שלה מכוון משער לשער שיהא מפולש דומה לדגלי מדבר". והיינו שהב"י מפרש את דברי רש"י, שהא שצריך "מכוון" הוא דווקא כשיש לו חומה.

והדברים מכוונים עד למאוד, כיון שכ"כ גם בשו"ע סי' שמ"ה ס"ז: "איזהו רשות הרבים, רחובות ושווקים הרחבים ט"ז אמה ואינם מקורים ואין להם חומה, ואפי' יש להם חומה אם הם מפולשים משער לשער". שהא שצריך שיהיו "מכוונים" הוא דווקא כשיש להם חומה.

והדברים מכוונים במיוחד (כנ"ל) בדברי אדה"ז סי' שמה סי"א, שהא שצריך שיהיו מכוונים הוא דוקא כשיש לה חומה: "והוא שאינם מקורים ואין להם חומה סביב, ואפילו יש להם חומה סביב אלא שהם מפולשים משער לשער, דהיינו שהשערים מכוונים זכנ"ז, הרי יש לאותו דרך המכוון משער לשער כל דין ר"ה. . שהרי אין לו אלא ב' מחיצות מב' צדדיו בלבד". ונמצא שבפשטות פירש אדה"ז כן בכוננת הב"י והמחבר.

אבל לאידך, מדברי הצ"צ

ללכת בדרכיו ולהזקק בתיקון עירובין ברשות הרבים

ולכאור' צריכים לפרש לדבריו, שמה שרש"י פירש בדף ר' א-ב שצריך להיות "מכוון", הוא דוקא במקום שיש לה חומה, כפי שכתב להדיא בדף ר' ע"א, וכן בע"ב מדובר בירושלים שיש לה חומה. וכן יש לפרש כונת רש"י שם אודות "אבולי דמחוזא – שערי העיר מכוונים זה כנגד זה, והיו בה ששים ריבוא", שהכוונה "בשערי העיר" עניינו השערים של חומת העיר.

אבל בדף נט, ב כוונתו לדייק ממה ש"אין לה אלא פתח א'", ולא מודגש בזה שמדובר בעיר שיש לה חומה, אלא שיש להר"ה יציאה ממנה על ידי הפתח. ולכן מדויק שכשיש "ב' פתחים", אז הוא ר"ה שיש לה יציאה ופילוש מב' צדדיו (וזה מתאים למה שפירש כן באג"מ ח"ה סי' כח).

דברי הצ"צ

סא. בטרם נביא את דברי הצ"צ בשלימותם ובלשונם (וכפי שכבר העתקנו דבריו בפרטיות בח"א של קונטרס דידן, ופלא גדול שהרב אבישיד שי' כותב בשם הצ"צ בנחרצות ובהחלטיות, בשעה שהוא מתעלם מהמשך דברי הצ"צ שם הצ"צ כותב להדיא שלא כהמסקנות שהרב הנ"ל מסיק), נקדים דברי את הרב הנ"ל (בעמוד 109): "וכ"כ כ"ק אדמו"ר הצ"צ בחידושו שכן היא כוונת רש"י דבעינן מכוון ממש דומיא דדגלי מדבר, ולא בעקמימות, דא"כ אינו מכוון כלל. וכתב שכן משמע מדברי הריטב"א, וגם כתב שכן משמע מדברי הבי"ה הנ"ל, וכן מהמג"א הנ"ל. ע"ש".

עקום, אלא שיהא "מפולש". ואפשר לפרש כוונתם בענין אחר לגמרי (שאף אם הוא מעוקם הוא ר"ה, ובתנאי) שיהא "מפולש" מב' צדדי ר"ה, שלא יהא עיכוב באמצע ר"ה (הוזכר באשל אברהם), ושמב' צדדיו יצא לר"ה (ולא למבוי). ולפי"ז יוצא שכמעט רוב הראשונים שנזכרו לעיל אינם סוברים שצריך שיהא הר"ה ישר ממש, אלא אפי' אם הוא מעוקם הרבה עדיין הוא ר"ה. ובשיטת רבינו הזקן ברור שכשאינן חומה אין חסרון בזה שהוא שאינו מכוון.

ובמילא פלא היאך הרב הנ"ל מערכב את כל שיטות הראשונים, לומר בפשטות דמכל דבריהם מוכח שצריך שהר"ה יהיה ישר ולא עקום.

דברי הגר"א בשיטת רש"י

ס. כדאי לציין את דברי הגר"א בדעת רש"י. דהנה על מה שכתב השו"ע סי' שמה ס"ז: "אם הם מפולשין משער לשער", כתב הגר"א: "אם הם. שם נ"ט ב' וע"ש רש"י ד"ה ואין לה כו".

והעיר מזה הגר"מ פיינשטיין (שו"ת אג"מ או"ח סי' קמ) שהגר"א לא ציין לדברי רש"י בעירובין ו, ב דר"ה "בעי מכוון", אלא לרש"י בדף נט, ב דכתב "ד"ה אין לה אלא לפתח אחד ולא מפולשת הוא דומיא דדגלי מדבר". דמזה נראה שאין צורך שיהיו הר"ה "מכוונים" אלא "מפולשים", שיהיו לה ב' פתחים הפתוחים שאפשר לצאת ממנה חוצה לה, אפי' אין "מכוונים" זכנ"ז.

ללכת בדרכיו ולהזק בדיקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

אמה והוא עקום נמי חשוב ר"ה א"כ כשאין הפתחים מכוונות זכנ"ז כ"א זה במזרח וזה בצפון נמי צריך נעילת דלתות. וכן משמע בהריטב"א . . . וכן משמע במג"א."

עד כאן הוא הצעת אופן הא', שמפרש משמעות רש"י כפי שנראה מהב"י והמג"א, וכן הוא פירוש הריטב"א, דמה שצריך שיהיו "מכוונים זכנ"ז", הכוונה שלא יהיה עקום.

אך בהמשך מביא הצ"צ פירוש אחר ברש"י: "ובתשובות הגאון מהור' שבתי נאוואי שנדפס בשו"ת מים רבים חלק או"ח סי' לו מצאתי דס"ל דאף אם אין השערים מכוונים אלא כמו מבוי עקום דינו כמפולש וה"ל ר"ה, וז"ל ומ"ש רש"י דף ח' ובצידי הרחבה אפילו זה שלא כנגד זה אסור וכו' ודמי כמבוי מפולש דרך עקמימותו עכ"ל. הרי שמ"ש שיהיה מכוון משער לשער הוא לאפוקי שלא יהיה לאמצע מבוי אחר אותו המבוי מפולש משער לשער, אבל אם היה מתעקם בסופו עד השער האחר מפולש מיקרי עכ"ל."

הרי שמציע פירוש אחר בכוונת רש"י (ולמרות שהוא פירוש הפוך ממשמעותו הפשוטה, וכן הוא היפך פי' הב"י והמג"א בדבריו), שלפי דבריו, הרי יש לפרש (לא רק כשרש"י כותב "מפולש", אלא אפילו מה שכותב) "מכוון" – שאין כוונתו לשלול ר"ה עקומה, אלא כוונתו לשלול ר"ה היוצא במבוי, שהמבוי

והדברים מרפסין איגרא, דהרי כשמסתכלים בגוף דברי הצ"צ, רואים שהצ"צ מביא את דברי רש"י אלו והוא מסתפק מהי כוונת רש"י בתיבת "מכוון". והיאך יכול החי להכחיש החי: דבחיידושים לשבת שם מסתפק הצ"צ האם ר"ה עקום מהווה ר"ה, האם נאמר "כיון דקיי"ל כרב פ"ק עירובין דאמר מבוי עקום תורתו כמפולש ה"נ תורתו כמפולש", או דילמא לאידך גיסא "דרוקא לענין מבואות המפולשין לר"ה שאין להם דין ר"ה לפי שאין רחבין טז אמה . . . לכן אמרו שגם מבוי עקום דינו כמפולש, שהרי גם המפולש גמור אין לו דין ר"ה, לכן גם מבוי עקום דינו כן. אבל לשיהיה עליו דין ר"ה ממש זהו דוקא כשמבוי מפולש גמור שב' ראשיו מכוונים כנ"ז, ולא במבוי עקום."

ובהמשך לזה מביא את דברי רש"י שכתב "או שיהיה רה"ר שלה מכוון משער לשער, שיהא מפולש כדגלי מדבר", והצ"צ מציע ב' פירושים הפכיים בדברי רש"י, ובמילא מובן שעדיין נשאר ספק הקודם: בתחילה מפרש הצ"צ שכוונת רש"י היא שלא יהיה עקום, וז"ל: "משמע דבעינן מכוון ממש ולא בעקמימות דא"כ אינו מכוון כלל. ובעינן דומיא דדגלי מדבכר שיהיו מכוונים, וביותר משמע כן בב"י ר"ס ס' שמה בד"ה ומ"ש עוד רבינו ודלתותיו נעולות. ונראה דה"ה אם יש לו כמה פתחים אלא שאינם מכוונים זכנ"ז כו' עד כשאין הפתחים מכוונים זכנ"ז בלא נעילת דלתות נמי ה"ל רה"י עכ"ל. ואם מבוי רחב יו

ללכת בדרכיו ולחזק בדקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

השער האחר מפולש מיקרי”.

הרי שגם כאן הצ”צ מביא ב’ אופנים מהו ההלכה, ולאחרי שכותב שהמשמעות ברש”י היא שצריך שיהיה מכוון ממש, מביא פ”ה הג”ר שבתי שאפי’ מבוי עקום ר”ה מיקרי בתנאי שסופו יוצא בר”ה (ולא למבוי אחר כו’), וכנ”ל שהג”ר שבתי פירש כן בדעת רש”י, ואינו מוסיף עוד דבר בפסיקא זו.

ונראה מכך להדיא שהצ”צ מסתפק להלכה מהו הדין במבוי עקום, היפוך דברי הרב הנ”ל שהצ”צ בוודאות סובר שמבוי עקום אינו ר”ה.

סב. הרב הנ”ל כתב שם עוד בהמשך דבריו (שם) בדעת הצ”צ: “וחידש שם הצ”צ דאפי’ רחוב המפולש לפלטיא מצידו אחד ולסרטיא מצידו השני, ואותו רחוב ישר ולא עקום, ושני הפתחים שלו מכוונים זכ”ז, הרי אותו הרחוב נקרא ג”כ מכוון זכ”ז לענין דהוי ר”ה, וזאת אע”פ שהשער השני של העיר הוא בעיקום כלפי השער הראשון, כמין אות ד’, מ”מ מסתכלים על כל רחוב בפ”ע, ואם הוא פתוח לפלטיא ושעריו מכוונים הוי ר”ה . . . וכתב שכן היה בעירו ליובאוויטש”.

אכן הוא צודק בכללות דברים אלו, שהצ”צ חידש חידוש נוסף, שכשיש ב’ רחובות נפרדים, ואחד מהם נכנס לפלטיא מצד א’ של הפלטיא, ורחוב אחר יוצא מהצד השני של הפלטיא (וכמו שתיאר הצ”צ שהיה

הוא מפולש מב’ צדדיו לר”ה, אלא צריך שיהא המבוי מפולש מב’ הצדדים לר”ה.

הרי בפשטות מתפרשים דברי הצ”צ עד כה, שלדעתו נשאר ספק מהי ההלכה של ר”ה עקום.

וכדי שלא יטעון הבעל דין, שמהמשך דברי הצ”צ נראה שבענין דידן סובר הצ”צ שאין כאן ספק, לכן נביא מדברי הצ”צ עצמו במילואים למס’ עירובין (הנדפסים אחרי שו”ת חו”מ), ושם מביא הצ”צ ב’ פירושים הנ”ל, ונראה מזה בעליל שהצ”צ נשאר בספק מהו הפירוש ב”מכוון” שכתב רש”י, ומהו ההלכה בר”ה עקומה (ואפי’ בר”ה העקום בצורת ד’, שהרי הצ”צ אינו מדבר אלא בעקום כמין צורת ד’, דמזה נראה שבעיקום כל דהו שאינו ישר – אינו מסתפק כלל!).

וז”ל בשער המילואים עירובין י, ב (בדפי הצ”צ): “מבוי עקום הרחב יו אמה משמע דאינו נידון כר”ה אף לרב תורתו כמפולש, היינו כמבוי המפולש אבל רה”ר בעי’ שיהיו פתחיו מכוונים זה כנגד זה ממש” (יש להבהיר שהכוונה ב”עקום” היא כמו שכתב לפניו בפסיקא מבוי מפולש “או עקום כמין דלית”), “והגאון ר’ שבתי נאואי בשו”ת מים רבים חלק או”ח סי’ סס”י ל”ח כ’ שה”ל ר”ה, דמ”ש רש”י שיהיו מכוונים משער לשער הוא לאפוקי שלא יהיה לאמצע מבוי אחר, ואותו המבוי מפולש משער לשער אבל אם היה מתעקם בסופו עד

ללכת בדרכיו ולחזק בדקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

הנ"ל: "ובענין זה לא כתב הצ"צ שהיר"ש יחמיר, ודלא כמש"כ בענין הס"ר וצורת הפתח, כנ"ל".

ודבריו הם פלאי פלאים, דהרי בענין זה לא כתב הצ"צ כלל אפי" ש"מעיקר הדין" "המנהג להקל" ו"שלא ימחו על המקילין", וא"כ הדברים היפוך הגמור מדברי הרב הנ"ל: שבענין זה אין מסקנא ברורה בדעתו להקל אפי" מעיקר הדין לסמוך אעירוב (כמו שכתב לענין ס"ר כשיש צורת הפתח).

והרי כשם שרבינו הזכיר סברא להחמיר (ולא כתב ש"המקיל יש לו על מה שיסמוך") לענין העירוב בצירור הדומה לליובאוויטש, מחמת שהרחוב מכוון לפלטיא, שהשמעות בזה הוא, שלפועל יש להחמיר ולא לסמוך אפי" אצורת הפתח בענין זה (כפשטות משמעות דבריו בנוגע לעיר ליובאוויטש), הנה באותו מידה נראה שלפועל לא החליט רבינו שיש להקל מחמת משמעות הב"י בכוונת רש"י, אלא השאיר את הדבר בלי מסקנא והכרעת ההלכה בזה.

ותירה מזו, במילואים לחידושים הביא ב' פירושים במקרה זה עצמו (בלי להוסיף עוד בענין הצירור דליובאוויטש, היכן שהרחוב היה מכוון להפלטיא), וא"כ משמע יותר שעצם הנידון אם מבוי עקום בצורת ד' נחשב ר"ה נשאר בספק (אלא שניתוסף עוד חומר כשהרחוב מכוון להפלטיא, שבוה יש החומר של איסור וודאי, דהוי וודאי ר"ה).

בליובאוויטש), הרי"ז ר"ה בוודאות, למרות שב' הרחובות והשערים אינם מכוונים זכנ"ז, מחמת שכל רחוב בפ"ע מכוון נגד הפלטיא.

אמנם כוונת הצ"צ בזה היא שבמקרה זה אין לנו שום ספק, משום שאף על הצד שמבוי עקום אינו ר"ה, מ"מ בענין זה הרי"ז ר"ה מחמת שאינו עקום. אבל אין בדבריו הללו חזרה מדבריו הקודמים בהם הוא מסתפק האם מבוי עקום נשאר ר"ה, וכנ"ל שתוכן דברים אלו שבחידושים הובאו בקיצור גם במילואים, וגם שם הובא פירושו של הג"ר שבתי לפרש להדיא שמבוי ר"ה – ר"ה מיקרי (ופירוש זה מתפרש בכוונת רש"י עצמו).

והפלא הכי גדול הוא, שהרב הנ"ל התעלם לגמרי ולא הביא כלל את הצד הב' שהביא הצ"צ מהג"ר שבתי (לאחרי שכבר הודפס ונתפרסם בחלק א' וב' של קונטרס דידן).

ועוד פלא: שמתעלם לגמרי מכך שדברי הצ"צ אמורים להדיא דווקא בעיקום "כצורת ד'" (כפי שהזכיר שם, הן כשתיאר הדבר, והן משום שבוה הותחל הדיון אם דומה עשיית ר"ה לדין "מבוי עקום תורתו כמפולש", ושם הדיון הוא דוקא בעקום כמין צורת ד'), נמצא שכשאין מדובר בצירור כזה אין כאן התחלה של דיון וספק בדעת הצ"צ. ומכל זה מתעלם הרב הנ"ל, כאילו איננו.

סג. עוד יש להעיר בדברי הרב

ללכת בדרכיו ולהזק בדקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

א) הדרך ש"עקום הרבה מאוד" יש לו דין כרמלית "לפוסקים הנ"ל", אבל אם "אין מתעקמין הרבה כצורת ד'", ושמשום זה "יהיה נסתר מקום העקום של כאן ממקום העקום של כאן ע"י הבנינים שבצד הדרך" – "אינו יוצא מדין ר"ה". נמצא שגם ה"פוסקים" הנ"ל יודו שכשאינו עקום "הרבה מאוד" כצורת ד' יש לה תורת ר"ה, היפך דברי הרב הנ"ל בשם הא"א.

ב) עוד משמע קצת מדבריו, שהוא אינו נוקט כהלכה וודאית ש"עקום הרבה" לא הוי ר"ה, אלא דן בזה ל"פוסקים הנ"ל".

נמצא שגם בדברי הא"א וגם לדעת הפוסקים המקילים, אין הרחובות שאינם עקומים הרבה (אלא שאינם ישרים ממש) מהווים ר"ה גמור.

סה. אלא שעוד נראה מדברי הרב הנ"ל שהוא לא הביין את עצם יסוד דברי הא"א (ונחוץ מאוד להבהיר זאת, מכיון שהנ"ל מצרף את דעת כ"ק אדמו"ר להקל בזה, ומסתמך בזה חלקית על מה שמציין כ"ק אדמו"ר לדברי הא"א. ואם היה מודע לזה שיסוד דברי הא"א (אינו בקשר ל"מכוון", אלא) לענין מה שיש עיכוב בר"ה מצד הקיר"ה ושבוה מעכב הילוך הרבים, לא היה אפשר לכתוב בהחלטיות ונחרצות בדעת כ"ק אדמו"ר לענין "מכוון" כפי שכתבו הרב הנ"ל),

נביא כאן חלקים מרכזיים ועיקריים מדברי הא"א, שיש ב' מהלכים

דעת האשל אברהם ודברי כ"ק אדמו"ר בזה

סד. עוד כתב הרב הנ"ל: "וכ"כ האשל אברהם מבוטשאטש דכוונת רש"י והב"י והמג"א דבעינן מכוונים זכנ"ו וכן פסקו להלכה".

גם זה הוא תמיהה עצומה: הוא כותב בפשטות בדברי הא"א ככוונת רש"י ובפסק ההלכה, כשבאמת הא"א אינו מדבר על פרש"י כלל, אלא שהאשל אברהם שם דן בכוכ"כ פרטים בדרכים ההם, ובוה עצמו – כתב לפנ"ז באופן שהסברא להקל, ולאח"ז מובא שם באותם הדברים עצמם סברא להחמיר ברוב הדברים, ובתוך הדברים כותב האשל אברהם כך:

"כיון שבמדינות אלו לא היו הדרכים שווים למקום ששים רבוא בוקעים בכל יום בלי עקום הרבה מאוד . . . וכל שיש עיקום הרבה גם שלא נתמעט הרוחב יש לו גם כן דין כרמלית לפוסקים הנ"ל. אך בנתמעט הרוחב גם כן לא שייך במופלג ממקום שששים רבוא בוקעים בכל יום לדונו כחורי רשות הרבים . . . אך הדרכים שבמדינה זו מהקיסר יר"ה הם רחבים שש עשרה אמה בכל מקום, ויש מקומות שהדרכים מפוצלים ממקום שששים רבוא בוקעים ואינם מתעקמים הרבה כעין ד' ושיהיה נסתר מקום העקום של כאן ממקום העקום של כאן על ידי בנינים שבצד הדרך רק הולך בשוה קצת ונראה כאחד, נראה שאין יוצא מדין רשות הרבים".

נקודת הדברים ותוכנם:

ללכת בדרכיו ולהזק בדקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

הפכיים בדעתו בענין.

הדחק.

ג) מחמת שנעלות כלילה. וברור שכוונתו בזה שכתב "שאיין פילוש" הוא ש"ננעל" ואינו מרשה לו לילך להדיא, כפי שמסיק שאינו רואה חילוק בין אם ננעל נעילה גמורה.

והנה בדברים אלו הוא נוטה להקל בכ"ז, כפי שנראה מפשטות הדברים, ולא הוזכר כאן ענין ר"ה "עקומה" כלל.

אח"כ כתב הא"א מהלך הפכי: "עוד מצאתי. מה שכתבתי במקום אחר אודות הדרכים המפולשים הנעשים במדינה על ידי קיסר יר"ה והם רחבים יותר משש עשרה אמה . . ולכאורה הוי רשות הרבים לכולי עלמא, וגם הדרכים שמתפצלים לצדדים שאין שם ששים רבוא בוקעים" (ודן שם בהמשך בפרטים של ס"ר).

וממשיך: "אלא ודאי שכל מקום המפולש כאחד בלי הפסק מחיצות או מה שחוסמת היא את העוברים שיהיה נוח להם לילך בשוה בכל שטח המקום, הן מחמת שאין שם הרים ועמקים, הן מחמת שאין שם שדות וכרמים זרועות או נטועות שהם גם כן מעכבים ההילוך מצד שיש איסור לקלקל השדה. ועיין פרמ"ג משבצות זהב סוף סימן שמ"ה מה שכתב בשם הגאון מוהר"י זללה"ה אבד"ק דוקלא ישמרהו צורו וגואלו, והכוונה כפי מה שכתבתי כאן, שאם היות פירוש דברי הש"ס [שבת ו, ב] כמו שכתב רש"י

וז"ל בסי' שמה שם: "שהוא מקורה. דרך המלך שהוא במדינת הקיסר יר"ה כעת, יש בו בין כמה פרסאות שראנאקין, אשר הם מקום שיש להם דין רשות הרבים מקורה והוא כרמלית לכולי עלמא, ועל ידי זה יש לומר שאינו רשות הרבים כלל בכל הדרך גם אם היו ששים רבוא בוקעים בו בכל יום. ולא נמצא זה במדינתינו. אך גם להמחמירים, מכל מקום כיון שאין פילוש. גם יש לומר דהוי כדלתות נעולות כלילה, כי הם ננעלים לצורך הנתינה. וגם שיכול להלך על ידי הדחק כששוחין את עצמו והחלל גבוה עשרה טפחים גם כשהוא נעול, מכל מקום הלוך על ידי הדחק יש לומר דלא שמה הלוך. אך מצד הנעילה כלילה אין מועיל בהחלט, וכעת איני רואה שחילקו בין נעילה גמורה תמיד, או כלילה לבד, כי פילוש היינו בקביעות, וצ"ע בזה כעת".

היינו שיש מטעם המלוכה "שראנאקין" כאלו שהם מחסום לההילוך עד שהעובר דרך שם ישלם מס לקיר"ה, ומסתפק שבזה חסר בשם ר"ה מכמה טעמים:

א) מחמת שהוא מקורה.

ב) מחמת שבזה אין כאן "פילוש" מחמת השראנאקין. והכוונה כאן ברורה ופשוטה, דעניינו שאין פתוח ממש, כיון שמעכב ההילוך, שננעל "לצורך הנתינה", ובמילא הוי "הילוכה על ידי

ללכת בדרכיו ולחזק בדקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

ביום לפעמים בקורה גבוהה לחסום הנוסעים בלי פרעון מכס לקיסר יר"ה, כי לא שייך בזה גוד אחית כיון שאין רוחב הקורה ארבעה טפחים והיא גבוה יותר מעשרה טפחים מהארץ, ואין דינם כרשות הרבים מקורה רק כחורי רשות הרבים. ועוד יותר כי מהלכים רבים תחתיהם תמיד ואינם מעכבים רק נסיעה בעגלות, וקיימא לן בעירובין דף כ"ב [ע"א] דהלוך על ידי הדחק הוי הילוך, וזה אינו הלוך על ידי הדחק לגמרי כי בכפיפה כל שהוא הולכים שם והרי הם מחוברים לרשות הרבים לגמרי לכולי עלמא".

עכשיו דן בענין ה"שראנקען", שבאם מדובר במקומות שאין מתעקמים הרבה, הרי אין ב"השראנקען" סילוק דין ר"ה מכמה טעמים:

(א) אין בזה דין מחיצה על ידי "גוד אסיק".

(ב) אין בהם דין ר"ה מקורה (דהוי כחורי ר"ה).

(ג) יש בזה "הילוך תמיד", ואין הם מעכבים אלא ההילוך בעגלות ולא ההילוך ברגל, והילוך ע"י הדחק שמיא הילוך, ועוד שאין בזה ההילוך אפי' על ידי הדחק.

הטעם שהארכנו בכל זה בהבאת דברי הא"א כהווייתם, משום שבזה רואים שני דברים: (א) אין עיקר דיונו בענין ר"ה שאינו מכוון כלל (אלא מזכיר בתו"ד אודות "עקום

ז"ל [שם ד"ה בזמן] יש גם כן מקום לפירוש שהוא מצד שהאמת כן הוא שמקום שמצמיח שאין ראוי לילך שם מוציא מגדר רשות הרבים. וכן משמע בעירובין דף כ"ב [ע"ב], ע"ש. אבל המפולש בשוה בלי שום מניעה הוא בכלל רשות הרבים".

נקודת פסקא זו היא שכל מה שהדרך "מפולש בלי הפסק בשוה", שהכוונה בזה כפשוט (למי שלומד את כללות ופרטיות הענין בהקשר זה) היא שאין מניעות באמצע הדרך המפסקים המהלך בדרך זה, והוא מקום הראוי לילך – הוי בכלל ר"ה.

וממשיך: "וכל שיש עיקום הרבה גם שלא נתמעט הרוחב יש לו גם כן דין כרמלית לפוסקים הנ"ל".

אלא שגם לפי מהלך הזה, הנה כשנתעקם הרבה (וכפי שכתבנו לעיל, וכפי שנראה מההמשך), גם זה אינו "הילוך" ה"נוח" לילך בשווה ממש בדרך הזה, ובזה "לפוסקים הנ"ל" יש לו דין כרמלית.

המשך דברי הא"א: "אך הדרכים שבמדינה זו מהקיסר יר"ה הם רחבים שש עשרה אמה בכל מקום, ויש מקומות שהדרכים מפוצלים ממקום שששים רבוא בוקעים ואינם מתעקמים הרבה כעין ד' ושיהיה נסתר מקום העקום של כאן ממקום העקום של כאן על ידי בנינים שבצד הדרך רק הולך בשוה קצת ונראה כאחד, נראה שאין יוצא מדין רשות הרבים על ידי ההפסק שנעשה בלילה או גם

ללכת בדרכיו ולחזק בדקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

הנה לאחר שהבאנו את דברי הא"א כהווייתם, נצטט את לשון כ"ק אדמו"ר: "צ"ע וברור, דכמדומה הרחובות כולם מסתיימות סו"ס בגשרים ומנהרות הסתומות ע"י צוה"פ או גם מחיצה ו"שראנקען" כדי לגבות מס וכיו"ב".

ברור לחלוטין שכ"ק אדמו"ר מדבר (לא אודות עצם הרחובות, אלא) אודות מה שנמצא בסוף הגשרים ומנהרות, הנמצאים בסיום כל הרחובות, שיש שם צוה"פ או/גם מחיצה ו"שראנקען" בכדי שיוכלו לגבות המס. וזהו הדבר היחיד שרבינו מעורר כדי לוודא האם ההצהרה שמנהטן היא ר"ה (לולא המחיצות הטבעיות) היא נכונה או לא, ועל זה ציין לעיין באשל אברהם. וכנ"ל שהנידון המרכזי באשל אברהם הוא אודות השראנקען האלו, האם נאמר בזה "גוד אחית" (מענין המחיצה), או שיש שם צורת הפתח או לא, והאם יש סילוק ר"ה במה שמעכב ההילוך. ולא דיבר רבינו כלל וכלל אודות ישרות הרחובות או עקמימותם, אלא אודות השראנקען וכיו"ב הנמצא במנהרות ובגשרים.

ונמצא שהדברים הם ההיפוך הגמור מדברי הרב אבישיד שי', משום שלא הא"א ולא כ"ק אדמו"ר דיברו אודות ישרות ועקמימות הרחוב, האם מסלק שם ר"ה, אלא אדרבה, עיקר דיונם הוא אודות הנמצא בסוף הרחובות (אלא שבדברי הא"א גרידא מוזכר בדרך אגב אודות רחובות "שעקומים הרבה מאוד כצורת ד").

הרבה"). (ב) עיקר דיונו הוא בענין ה"שראנקען", ודן בזה בב' מהלכים האם יש בזה משום מניעת הילוך דרכים, או מחיצה או קורה, או לאו.

אלו ת"ד.

ונמצא מזה שאין בזה שום הוכחה לענין "מכוון", ואדרבה, נראה שאם אינו עקום הרבה אין בזה חסרון והוי ר"ה. והיינו: שרק כאשר הוא "עקום הרבה" שייך לודן שמא שייך לענין שאין הולכין להדיא, משא"כ כאשר אינו עקום הרבה אלא שאינו מכוון, אינו שייך כלל לנידון זה (שהרי אין שום עיכוב בהילוך הרבים ברחובות דידן, אלא) שכל הנידון הוא דוקא באם צריך מכוון, שבזה דוקא ידמה "להגלי המדבר", והרי לא דן הא"א כלל בזה.

סו. ומיניה נבוא למה שכתב הרב הנ"ל בעמוד (111 – 112) מדברי כ"ק אדמו"ר, בקשר למה שציין לא"א, ששיטת רבינו היא: "דבעינן שיהיו פתחיו מכוונים זכנ"ז משער לשער, ופתוחים לרה"ר מכל צדדיו, והא ליתא דרחובות שלנו, כיון שאין קצותיהן מכוונים זכנ"ז, ואף אלו המכוונים [אם בכלל ישנם, כיון שבערים הגדולות אינו מצוי כלל], ברובן אינם פתוחים על רה"ר גמורה מכל צדדיהן. ודו"ק. וכ"כ כ"ק אדמו"ר שהרחובות שלנו סו"ס מסתיימות בגשרים ומנהרות הסתומות ע"י צוה"פ או מחיצה, ולכן אינם רה"ר וצריך לעיין בא"א מבוטשאטש שכתב כן, ע"ש" עכ"ל הרב הנ"ל.

ללכת בדרכיו ולהזק בדיקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

והנה: אמנם המשנ"ב מעתיק שם את דברי הב"י והמג"א, אבל יל"ע מהי בדיוק עמדתו בזה, כיון שבסי' שס"ד ס"ב בביאור הלכה משמע שסובר שאין הר"ה צריך להיות "מכוון", כנזכר לעיל בקונטרס זה.

ונביא עוה"פ דבריו שם: "ואחר שעשה לה וכו' – הנה מבואר בסעיף זה דבר"ה בעי דלתות לכו"ע ולדעה קמייתא צריך לנעול ואי לא"ה אסור לטלטל מדאורייתא ולדעה בתרייתא די בראיות לנעול וא"כ קשה על מנהג העולם שמסתפקין בצוה"פ בר"ה שהוא רחב י"ו אמה ומפולש משער לשער ולסמוך על שיטה דלדידן לית לן ר"ה ג"כ קשה מאוד דבאמת רוב ראשונים סוברים דגם בדידן איכא ר"ה עיין במשכנ"י שהאריך בזה וא"כ קשה לסמוך ע"ז באיסור סקילה והנכון דסומכין על שיטת הרמב"ם דפסק כר"א דלא אתו רבים ומבטלי מחיצתא ולדידיה בודאי מן התורה סגי בצוה"פ ולא נשאר לנו כ"א איסור דרבנן דיש גם לר"א בלא דלתות וכדמוכח מהרמב"ם וכוזה אפשר דיש לסמוך אדעה דאין ר"ה אלא בששים ריבוא ולא הוי אלא כרמלית ולהכי סגי בצורת הפתח ומ"מ לאו דרך כבושה היא דרוב הפוסקים העתיקו כר' יוחנן דבלא דלתות נעולות יש חיוב חטאת וגם קולא זו דאין ר"ה בלא ששים ריבוא הרבה ראשונים פליגי עלה וע"כ אף דאין למחות ביד העולם שנהגו להקל אבל בעל נפש יחמיר לעצמו כי יש בזה גררא דחיוב חטאת וכ"כ בספר בית מאיר עי"ש".

ואדרבה, כפי שכתבנו בקונטרס דידן, בב' החלקים, הרי מדברי כ"ק אדמו"ר נשיא דורינו במכתבו אל הרה"ג מנחם צבי איזנשטט, שכתב ש(לולא המחיצות הרי) מנהטן הוא ר"ה דאורייתא, משום שיש שם ס"ר והגם שצ"יין שם ש"צ"ע וביורור" דשמא יש מקום להתיר שם מחמת ה"שראנקען" דאולי יש להם דין צוה"פ או אפי' מחיצה, מ"מ לולא זאת, כ"ק אדמו"ר הסכים שם לדבריו, וע"ז מעיר הערתו: "לכו"ע רה"ר מה"ת", ולא כתב שצ"ע מחמת שאין הרחובות "מכוונים" שדעת כ"ק אדמו"ר נשי"ד הוא שאין לעיין ולהסתפק שאינה רשות הרבים מחמת שאינם "מכוונים".

ובפשטות: רואים בבירור בדברי כ"ק אדמו"ר שהסכים לדבריו בנוגע דין מכוון, שהרי אם אינו מסכים לדבריו היה צריך לכתוב דבר יותר פשוט שיש לעיין האם הרחובות מכוונים, והרי זה מציאות ברורה שרואים בכל יום, ושאין רחובות מנהטן ישרות לגמרי בלי שום עיקום כלל, ואעפ"כ לא היסס כ"ק אדמו"ר מחמת זה, וממילא, רואים שמצד זה כ"ק אדמו"ר מסכים עימו. בנוגע ל"מכוון" (אלא שמוסיף עוד לעיין בנוגע צוה"פ וכו').

הערה בדעת המשנ"ב

סז. הרב הנ"ל כתב עוד שגם המשנ"ב מסכים עם דברי הב"י והמג"א שצריך שהר"ה תהיה "מכוון", וכוונתו למשנ"ב בסי' שמ"ה סק"כ.

ללכת בדרכיו ולחזק בדקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

תרי לישני ברש"י.

...והנה ברש"י עירובין דף ו' ע"א ד"ה רה"ר, כתב משמע רחב שש עשרה אמה ועיר שמצויין בה שישם ריבוא ואין בה חומה או שהיה רה"ר שלה מכוון משער לשער שיהא מפולש דומה לדגלי מדבר. אבל תיבת או הוא מוקף בחצאי עיגול שהוא סימן שתיבה זו צריך למחוק. אבל ברא"ש סימן ח' גורס זה בהעתקתו לשון רש"י, שא"כ ודאי יש לגרוס זה ברש"י. אך שאיזה חכם מדעת עצמו הקיף בעיגולין לסימן מחיקה שהיה סבור שאי אפשר לגרוס כן, משום שלכאורה לא מובן איזה חילוק איכא.

אבל האמת שהוא לשון רש"י כדחזינן מהרא"ש."

וכן כתב הגרשז"א (נדפס במוריה שנת עשרים גלין ה-ז, ניסן תשנ"ה):

"אף שכתב רש"י בכ"מ . . . היתה מכוונת ביושר משער לשער . . . מ"מ הלא מבואר ברא"ש וטושו"ע סי' שמה דהיינו דוקא בעיר שמוקפת חומה, דאז הוא דאמרינן דאם הפילוש אינו מכוון יפה נמצא שחשיב ממילא לגמרי כסתום, משא"כ ברחובות ושווקים שבערי הפרזים ודאי חשוב כמפולש אע"פ שאין הפילוש מכוון יפה כידוע."

נמצא ששני פוסקים אלו (ועוד הרבה מאוד, אלא שאנו מצטטים ב' גדולי הפוסקים דקבלוהו עליהו כלל ישראל בדורותינו אלו) שאין

ולכאור' יש להעיר למה לא כתב סומוכים על זה שאין הרחובות ישירים ואינם מכוונים משער לשער, ובוזה לא היה צריך לדחוק (שלפי דעתו היה צריך לפסוק כהמ"ד "אתו רבים ומ"מ") בהתי' שתיקן, שלפי דעתו אינו מספיק.

אא"כ נאמר שאכן אינו סובר שצריך להיות "מכוון" אלא באם יש לו חומה, והיינו שאפשר לפרש שכוונת דברי המשנ"ב שפירש שהב"י והמג"א הצריכו שיהיה "מכוון" – הוא דוקא בשיש לו חומה, כנ"ל בארוכה.

הוכחה לדברינו מהאג"מ והמנחת שלמה

סח. והנה כמו שכתבנו בדברי אדה"ז (והשו"ע) שמה שצריך שיהיה הר"ה מכוון הוא דוקא כשיש לו חומה, כן פירשו האגר"מ והמנחת שלמה.

האגר"מ כתב כן להדיא בח"ה או"ח סי' כח, וז"ל:

"ביאור בדעת רש"י, שדווקא בעיר מוקפת חומה צריך שהשערים יהיו מכוונים זה כנגד זה.

אך באמת איתא פעם חד ברש"י שכתב דצריך שיהיו השערים מכוונים. דכתב בעירובין דף ו' ע"ב על הא דאמר עולא הני אבולי דמחווא אלמלא דלתותיהן ננעלות בלילה חייבין עליהן משום רה"ר, שהיו שערי העיר מכוונים זה כנגד זה והיו בה ס' ריבוא. ומוכרחין לומר שהוא

ללכת בדרכיו ולהזק בדיקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

מדברי סופרים אינן חשובות מחיצות להתיר הטלטול בתוכו אפילו הן בכרמלית הואיל והפרוץ מרובה על העומד".

וכתב הרב הנ"ל, שבכל מקום שיש ד' מחיצות, והפירצות ביניהם פחותות מיג אמה ושליש – הרי"ז רה"י מה"ת. אבל כשהפירצות הם יותר מיג אמה ושליש והפרוץ מרובה, אינו רה"י מה"ת, אבל גם אינו רה"ר מה"ת אלא כרמלית, ומסיק: "וא"כ אפשר לסכם ולומר שכל מקום שיש בו ד' מחיצות [כפסי ביראות], אינו רה"ר מה"ת, בין שהפרוץ מרובה בין שהפירצות גדולות מ"ג ושליש, ודו"ק וד"ל. ומדברנן צריכים לסתום כל הפירצות". עכ"ל.

ואשתומם שעה חדא, היאך מסיק וקובע קביעה זו לפי דברי אדמה"ז שהוא בעצמו העתיק ופירש, דהיינו היכן כתב אדה"ז שגם כשהפירצה גדולה מיג אמה ושליש בכל ענין שהוא אינו ר"ה מה"ת?

האם מתבאר מדברי רבינו שישנו ציור ביותר מיג ושליש שעדיין (למרות שאינו רה"י, מ"מ) אינו ר"ה, שלכן אין שום שיעור בעולם, שיבטל שם ר"ה בפירצות הללו? והלא אדמה"ז לא כתב זאת, ולא רימז לזה כלל וכלל, ומהיכן מסיק בהחלטיות ובודאות שרבינו ביאר בזה שאינו ר"ה.

והרי בעצם הלכה זו לא בא לבאר, גררי ר"ה, אלא מהם גררי רה"י,

חסרון כמה שאין הר"ה מכוון אלא א"כ בעיר שיש להם חומה. אלא שהם מטעמים נפרדים, עיין שם בהמשך דברי האגר"מ בדעת רש"י, ובדברי הרשז"א הביאור הוא כמו שכתבנו בדברי אדמה"ז, שרק כשיש לעיר חומה אז באם אינו מכוון הוי "כסתום", ובנוסף דידן – שבזה יש ג' מחיצות, משא"כ בערי הפרזות ורחובות ושוקים חשוב כמפולש אע"פ שאינו מכוון יפה.

אין פסי ביראות מבטלים שם ר"ה (ואפי' כשעומד"ר) באם יש פירצה ברוחב טז אמות (ומכוונים משער לשער)

ט. עכשיו נבוא לדון בענין השלישי בו דן הרב אבישיד שי', שמחמתו כתב שיש היתר מרווח שלא להחשיב ר"ה דידן כר"ה הלכתית, ושלכן נוכל לעשות צוה"פ במרווח, אך אנו נוכיח שאין יסודותיו ומסקנותיו נכונים.

בעמוד 113 מתחיל לדון ולקבוע ביסוד דברי אדמה"ז בהגדרת רה"י: "כל מקום שיש לו שם ד' מחיצות אף על פי שאינן שלימות אלא פרוצות באמצען ואין בהן אלא אמה לכאן ואמה לכאן בכל זווית, כגון ד' קורות הנעוצים ברשות הרבים לארבע זוויות וכל אחת עביה אמה על אמה שנמצא שלכל רוח יש מחיצה ברוחב אמה מזוית זו וברוחב אמה מזוית זו, אם אין ביניהם אלא י"ג אמות ושליש הרי זה רשות היחיד מן התורה והזורק לתוכה מרשות הרבים חייב, אבל

ללכת בדרכיו ולהזקק בדקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

וזהו עיקר מגמת אדה"ז בהלכה זו, ברור".

הנה על קביעות זו, אינו נכון לכתוב ש"זה ברור" שאין שם רה"י מתבטל בכל פירצה שהיא, ושאין בזה שיעור, ושאפי" בפירצה של טז אמה או מאה אמה ייחשב רה"י כשהעומ"ר – כיון שרבינו לא כתב מזה כלל בס"ה, ומה שכתב הוא רק שעד יג אמה ושליש הוא רה"י גם כשפרוץ מרובה, ואילו ביג ושליש אינו רה"י כשפרוץ מרובה. וא"כ נכון שיש לדייק מזה שבעומ"ר הוא רה"י גם כשפרוץ יותר מיג ושליש, אבל אין מזה הוכחה שגם בציוור שיש פירצה טז אמות, ורבים בוקעים בו, ומסור לרבים – שגם בזה ייחשב רה"י.

(ועוד שמשמע שבתנאים אלו ייחשב רה"ה, וכמו שמתבאר מההלכה בס"א – היכן שמצייר להדיא בעיר שיש לה חומה, והיינו שיש לה ב' מחיצות גמורות מצדדיה, ועוד שני צדדים עומ"ר, וטז אמות יוצאות בבקיעת רבים – שבזה הוא רה"ה. ואפי" אם הרב הנ"ל יש לו פירוש אחר בס"א (שלענ"ד כל הפירושים שהובאו הם שגגה וטעות גמורה), היאך כותב בפשטות ש"זה ברור" שבכל ענין הוא (לא רק כרמלית, אלא) רה"י?!

והרי (כפי שהובא לעיל) הצ"צ בחידושו למס' שבת דף לד, א (מדפי הצ"צ), כותב להדיא (ויש לציין שבזה כותב בנוסח הנוגע למעשה): "אם הרחוב הוא מוקף ד' מחיצות חשוב רה"י. זה דבריו נכונים אם מוקף

וזהו עיקר מגמת אדה"ז בהלכה זו, ולכן אדה"ז כותב התנאים מה נחשב רה"י ומה אינו רה"י. אלא שבדרך ממילא מבואר שביטור מיג ושליש וגם פירצה מרובה הוא כרמלית, אבל כיון שאינו דין בהלכה זו מהו רה"ה, אין ללמוד מזה כלל וכלל האם ישנו מקרה ואפשרות שעל ידי הפירצה, לא רק שאינו רה"י, אלא גם נעשית רה"ה, ואין המחיצות של הפסי בראות מבטלות שם רה"ה בזה.

(ואם כבר, הרי מההלכה בס"א שם דן "איזהו רה"ה", הנה משם יש לדייק דיוק יותר ברור ההיפוך מדבריו, וכנ"ל, וכדלהלן שהביאור היחידי המסתבר ומתבאר ומתפרש בדברי אדה"ז הוא, שכשיש פירצה טז אמות או נעשית רה"ה, ולא רק כש"פרוץ מרובה", אלא אפי" ב' מחיצות גמורות וב' מחיצות עומ"ר!).

ע. הרב הנ"ל ממשיך: "ומש"כ "ואם אין ביניהם אלא יג ושליש", אין לטעות ולהבין מדבריו שאם יש בהם פירצות יותר מי"ג ושליש הרי"ז אינו רה"י בכל אופן, זה אינו שהרי לא כתב אלא בפרוץ מרובה על העומד (כיון שאין המחיצות אלא אמה על אמה מכאן . . ומכאן, ויש ביניהם פירצה של יג ושליש), אבל בעומ"ר, אפי" יש פירצה יותר מהשיעור הנ"ל מ"מ עדיין הוא רה"ה. ולא מצינו שנתנו בזה שיעור לאותה פירצה כמה תהיה גדולה כדי שתפסול את המחיצות. אלא משמע דכל שהמחיצות הם באופן של עומ"ר על הפרוץ ממילא אין הפירצות מטילות אותן כלל, וזה

ללכת בדרכיו ולחזק בדקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

מד' הצדדים, אלא שיש לו ב' פתחים גדולים. ובמילא הפירוש היחיד שאפשר לפרש בדברי הצ"צ בזה הוא, שלמרות שיש ד' מחיצות גמורות, אלא שבב' מקומות ישנם פתחים של טז אמה היוצאים ממנו, בענין זה הוי ר"ה.

ובמילא פשוט מדבריו שגם בעומ"ר מתבטל שם רה"י, ועוד שנעשה ר"ה, כאם יש לו פירצה טז אמה בב' פתחים (כשהם מכוונים משער לשער, כדברי רבינו בסי"א).

עא. הרב הנ"ל ממשיך ומבסס את דבריו: "ובאמת מדוייק מלשונו הנ"ל שאפי' בפרוץ מרובה ע"ה, וביותר מיג ושליש, אי"ז אלא שאותו מקום יצא מגדר רה"י מה"ת, אבל עדיין לא כתב להדיא רבינו שהוא נעשה רה"ר בכך, לכן י"ל שהוא כרמלית ומ"פ, ודו"ק".

ובאמת אין שום דיוק מלשון אדה"ז בסעיף זה, כיון שבסעיף זה אינו דן אלא בעיקר דין רה"י (האם רשות זו היא רה"י או לא), והדיוקים שיש לעשות ללמוד מהו גדר ר"ה, זה נלמד יותר מדבריו בסי"א, ששם דן וקובע מהו ומתי הוא ר"ה או לא. ושם הרי רואים בבירור ממש, כנ"ל, שבענין שיש פירצה טז אמה הרי"ז ר"ה, ואפי' בענין שיש ד' מחיצות, ב' גמורות וב' עומ"ר, גם בזה הוי ר"ה כאם הרחוב מכוון משער לשער.

והפלא הוא עוד יותר, שהרב הנ"ל כותב בהמשך אודת סי"א בזה"ל:

מחיצות גמורות. אבל אם יש רחובות ושבלים היוצאים ממנו שהם רחבים יו אמה כדרך רה"ר י"ל. . כיון שהוא פרוץ ברוחב יו אמה בב' מקומות. . אע"פ שזולתן יש לו ד' מחיצות גמורות. מ"מ כיון שהוא ענין ר"ה. . ואינו סתום מד' רוחות לגמרי כ"א יש לו שני פתחים גדולים ברוחב יו אמה י"ל חשוב רה"ר. שהרי ירושלים אע"פ שמוקפת חומה לגמרי מכל הצדדים ויש לה רק ב' פתחים כהנ"ל חשיבא רה"ר. . כמו"כ הרחוב הנ"ל אע"פ שיש לו ד' מחיצות כיון שיש ממנו מסלות ורחובות רחבים יו אמה ה"ל רה"ר".

הרי לן באמת "דברים ברורים", שגם כשיש לו ד' מחיצות גמורות אלא שאינו סתום "לגמרי" מב' צדדים, שיש בהם ב' פתחים גדולים ברוחב טז אמה, אזי (לא רק שאינו רה"י, אלא) הוא רה"ר דאורייתא (ומדמה לירושלים)!

והרי בדברי הצ"צ לא הוזכר כלל שיש "מחיצות הבתים" מב' צדדי הרחוב (ובמילא אין אפי' מקום לטעות הטעות הגדולה שטעו הצועקים בקול, שבסי"א מדבר אדמה"ז במחיצות הבתים, וטעו לפרש כוונת "חומה" במחיצות בתים, שזהו דבר שאין לו פירוש כלל, והיפך הפירוש הפשוט, ובמילא טעו ושגו לחדש גדר של "סילוק מחיצות", שבציור זה אין לו כל הבנה כלל. אבל בדברי הצ"צ המדבר אודות ה"רחוב" לא הוזכר כלל "חומה" של הרחוב), אלא כתב אודות רחוב המוקף במחיצות גמורות

ללכת בדרכיו ולחזק בדקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

שבמציאות יש כאן הרבה יותר מ"שם ד' מחיצות" דפסי ביראות, ומ"מ" הוא ר"ה (כיון שיש פירצה טז אמה). והביאור בזה, כי כאשר יש פירצה טז אמה, אכן מתבטל שם המחיצות ד"עומ"ר" (למרות שעדיף "עומד מרובה כפלי כפלים על הפרוץ", ואעפ"כ גרע מפסי ביראות).

וכפי שכתבנו לעיל ובקונטרס הקודם, הדברים מתאימים עד למאוד עם דברי הצ"צ בעירובין דף סד, א (מדפי הצ"צ): "ואף לרבנן י"ל דוקא פירצות של עשר לא ארומ"מ. ואפשר אף אם הפרצה יותר מ" כל שאינו רחב יו אמה י"ל דנהי דאינו רה"י. אבל רה"ר אינו רק ה"ל כרמלית. אבל אם הפירצות רחבות יו אמה י"ל ה"ל רה"ר וכדמחלקים בתוס'". ומדובר כשיש לו שם ד' מחיצות, וגם בציוור של ירושלים (כפי שממשיך שם מדברי התוס') שהיה ב' מחיצות גמורות ועוד ב' צדדים שעומ"ר (או לכה"פ עומ"ר מד' צדדים), ואעפ"כ הוא ר"ה כשיש פירצה טז אמה.

ופלא הכי גדול, שבכל הדיון הזה כותב הרב הנ"ל בפשטות ובהחלטיות ובנחרצות, וכל זה בלי שהוא אפי' מעלה את דברי הצ"צ על השולחן (ואין זה שהוא הביא את דברי הצ"צ רק שדחה אותם (אף שזהו דבר שאי אפשר), אלא שהוא כלל לא מזכיר את דברי הצ"צ), ולכל הפחות היה מטיל ספק במסקנתו עפ"י דברי הצ"צ. וזהו למרות שכבר הבאנו דברים הללו בקונטרס הא', וציטטנו דברי הצ"צ עצמו.

"וכן מדוקדק היטב בדברי רבינו בהמשך דבריו שכתב וז"ל "איזו היא רה"ר. . אפי' יש להם חומה אלא שהם מפולשים משער לשער. . אם הוא רחב טז אמה שהרי אין לו אלא ב' מחיצות מב' צדדיו בלבד (אם מחיצות אלו אינם רחוקות אמה ברוב ר"ה מכנגד חלל השער)" עכ"ל. דכוונתו במש"כ "אינן רחוקות אמה וכו', היינו שאין כותל הבולט בין המחיצות לשער בשיעור אמה לתוך רחב רה"ר, שאז הוא לה מחיצה נוספת מרוח ג' וד', והוא רה"י. והרי כאן מדובר על רה"ר שהוא רחב טז, ואם היה כותל אמה מכאן ואמה מכאן, היינו פחות ב' אמות ברוב רה"ר, שהוא יד אמות, הרי כבר אינו רה"ר. וא"כ הרי לך להדיא שאפי' פרצה רחבה יותר מיג אמה ושליש אינו מבטל את המחיצה ועדיין הוא ליה רה"י".

והוא פלא גדול שהרב הנ"ל מסיק מסקנא הפוכה מהכתוב שם:

(א) בציוור שיש יד אמה (כשיש רחב אמה מכאן ומכאן), אדה"ז אינו כותב דהוי רה"י, שהרי בסעיף זה אינו דן בדיני רה"י ולא כתב דהוי רה"י, אלא המדוייק מהלכה זו הוא שבשיעור יד אמה לא הוא רה"ר, אבל איפה כתב דהוי רה"י, דילמא הוי כרמלית! ?

(ב) והוא העיקר: שכשיש פירצה טז אמה, והשער רחב טז אמה, בזה כתב להדיא דהוי ר"ה למרות שיש ב' מחיצות גמורות וב' מחיצות עומ"ר על הפרוץ, ומבחינה הלכתית אין כאן אלא "ב' מחיצות בלבד", למרות

ללכת בדרכיו ולהזק בדיקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

שבעה טפחים". היינו העניין שלבוד "סותם" ממש את ההפסק שביניהם, משא"כ "עומד מרובה" באם ישנו "אוויר ג"ט" אינו נחשב כסתום, אלא ישנו מציאות האוויר של ג"ט.

וממשיך הצ"צ: "ועפ"ז אפשר לחלק כן בענין לחי. בין כשהוא סמוך לכותל ובין כשהפליגו ג"ט אף דאיכא עומד מרובה לא מהני. והוא דאע"ג דקי"ל לחי משום מחיצה. הנה מה שהלחי עולה לשם מחיצה הוא חידוש גדול. שהרי הפרוץ מרובה על עומד הלחי לאין שיעור. לכך י"ל שאינו חשוב מחיצה אלא בהיותו סמוך ממש לאחד משני כותלי המבוי. או ע"י לבוד דחשוב כסתום וכסמוך כנ"ל. והיינו שמצד סמיכותו והצטרפותו לאותו הכותל שהוא מחיצה גמורה עולה גם הוא לשם מחיצה משא"כ בהיותו מופלג מהם לאו כלום הוא כיון שמצד א' יש פרוץ מרובה עליו הרבה. דכה"ג מצינו בכמה מקומות שמחיצה הסמוכה לחברתה נחשבת בשם מחיצה אף אם כשאינה סמוכה אינה נחשבת למחיצה".

היינו שעל פי יסוד הנ"ל, יש לחלק בין כשהלחי סמוך ממש או על ידי לבוד, שדוקא אז "חשוב כסתום", משא"כ כשרחוק מהם אינו נחשב למחיצה. ומביא על כך דוגמא, דמצינו בעוד כמה מקומות שכשהמחיצה סמוכה לחברתה נחשבת "בשם מחיצה", גם אם "כשאינה סמוכה אינה נחשבת למחיצה".

וע"ז ממשיך הצ"צ שם: "כגון

ביאור דעת הצ"צ בפסי ביראות שיש להם פירצה יותר מ"ט

עב. הרב הנ"ל ממשיך: "וכ"כ אדמו"ר הצ"צ שאין שום חילוק בשיעור הפירצות במחיצות שלימות, וזלה"ק: "והנכון יותר כשיטת התוס' כי מחיצות הל"מ אין כולם שוות כו' הנ"כ הוא דינה של תורה דכל שיש מחיצות שלימות בזויות שיעור אמה לכל צד כו' ולא תפסל בשום פרצה בעולם כו' עכ"ל. היינו להדיא מדבריו שאפילו בפרוץ מרובה, שהרי מדבר על פסי ביראות שאין בהם אלא מחיצות אמה מכאן ואמה מכאן, מ"מ אוחד שאין פירצה בעולם, היינו בשום שיעור, פוסל אותם מהיותם מחיצות ושיהיה המקום רה"ר".

כאן התמיהה כבר מגיעה לשמים: הרי ציטוט זה אינו דברי הצ"צ עצמו, אלא הצ"צ מצטט את דברי הריטב"א בעירובין ריש פרק עושין פסין לביראות, ובתשובה זו הצ"צ אינו דן כלל וכלל אודות עצם יסוד ההלכה של פסי ביראות, והאם פירצות מפסיקות שם רה"י בזה או שאינם מפסיקות.

ומה שהצ"צ הביא פסקא זו (שהוא בשו"ת או"ח סי' מ אות ו), הוא רק להוכיח מזה יסוד אחר, שעל זה דן שם רבינו הצ"צ, והוא: "א"כ מוכח מכאן דע"י לבוד חשוב מחיצה טפי מע"י עומד מרובה על הפרוץ דלא מהני כאן כ"א לבוד ולא עומד מרובה. ואפשר ע"י לבוד חשוב האוויר ג"כ כסתום וה"ל כאילו יש מחיצה ז"ט ממש. משא"כ ע"י עומד מרובה כיון שהאוויר ג"ט אין חשוב מחיצה של

ללכת בדרכיו ולהזק בקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

בעולם" שמשום זה לא יתבטל שם רה"י מזה, ולא יחול שם ר"ה בשום ענין בעולם – שהרי הריטב"א עצמו סובר בעירובין (כב, ב) דגם במחיצות גמורות ואין בהם פירצות, מ"מ בשיעור כזה "שאין האדם רואה את עצמו בתוך המחיצות" אינו מועיל, וכלשון הצ"צ במילואים לעירובין דף יא, א (מדפי הצ"צ): "בטלו המחיצות אף אם עשויות בידי אדם, אף אם אין רבים בוקעים בהם".

ונמצא שאי אפשר לפרש את כוונת הריטב"א הנ"ל (בריש פרק עושין פסין), שבכל "פירצה בעולם" יישאר רה"י ולא ייעשה ר"ה. אלא כוונת הריטב"א הוא שמצד הפירצה עצמה אין המחיצה מתבטלת, אבל מפאת הא גופא ש"אין האדם רואה את עצמו בתוך המחיצות", כשהמחיצות רחוקות עד למאוד מהאדם הנמצא בתוכם, אז מתבטלים כל המחיצות (כל' הצ"צ), ובמילא הוי ר"ה כיון שאין כאן מחיצות.

ומוכרחים אנו להגביל כוונה זו בתוך דברי הריטב"א עצמו, שכוונתו לא היה לפסוק שבפועל יישאר רה"י בכל ענין שהוא, אלא שמצד עצם המחיצה ומצד תנאיה לא יפסל בשום פירצה, אבל מפאת ריחוק המחיצות מהאדם בוודאי יפסלו ויבטלו המחיצות.

[עוד דבר חשוב יש להעיר בדרך אגב מדברי הצ"צ בתשובה הנ"ל: בעצם דברי הצ"צ אלו, מובן שיש להוסיף עוד הסתייגות במושג

דיומדין דפסי ביראות. עיין ר"פ עושין פסין לביראות ארבעה דיומדין ובריש"י ותוס' שם והא דאמר לעיל כו' לא תפרוץ רובה כו' ובחידושי הריטב"א שם ר"פ הנ"ל היכי מכשרי' הכא בפסי ביראות פרוץ מרובה כו'. ויש מי שתירץ בזה דמדאורייתא אפילו פרוץ מרובה על העומד כשר כו' ואין זה מחזור כו' והנכון יותר כשטת התוס' כי מחיצות הלל"מ אין כולם שוות כו' ה"נ כך הוא דינה של תורה דכל שיש מחיצות שלימות בזויות שיעור אמה לכל צד כו' ולא תפסל בשום פרצה בעולם כו' עכ"ל. הרי דוקא מצד הצטרפות המחיצות דרומית מערבית כו' הוא דבא להן יתרון עצום שאף פרוץ מרובה על העומד נחשב מחיצה".

היינו שהצ"צ מסביר בשם הריטב"א במעלת ה"דיומד" של אמה לכל צד, משום שבדיומד הזה של אמה על אמה נחשב צירוף "מחיצות דרומית מערבית", ועד"ז צפונית מערבית, ועד"ז בשאר המחיצות, היינו מעלת המחיצה "הסמוכה לחברתה", דלפי"ז מוכיח הצ"צ יסוד דבריו אודת מעלת מחיצה הסמוכה למחיצה אחרת, יותר ממחיצה שאינו סמוכה למחיצה אחרת.

עג. ובדרך אגב יש להעיר: כיון שכנ"ל ציטוט זה הוא בעצם מדברי הריטב"א, הרי "מניה וביה אבא כו'", צריכים אנו לבאר את שיטת הריטב"א עצמו, משום שממשנת" יוצא שא"א לפרש ככוונת הריטב"א במה שכתב "לא תפסל בשום פירצה

ללכת בדרכיו ולהזקק בדקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

ש"אתו רומ"מ", או שאין כאן מחיצה בענין זה].

עד. הנה אתה הראית לדעת, שהצ"צ לא נחית כאן לדון בדיני וגדרי פסי ביראות, והאם מועיל "אפילו אין פרצה בעולם", אלא נחית להוכיח מדברי הריטב"א יסוד דיליה, וא"כ:

(א) היאך אפשר להוציא מזה ולכתוב שהצ"צ עצמו כתב שאין שום חילוק בשיעור הפירצות במחיצות שלימות, כאשר הצ"צ כלל לא דן בזה.

(ב) הרי יכול הרב הנ"ל לדייק לאידך גיסא, ממה שהסיק הצ"צ אחרי שהביא דברי מהריטב"א, שכתב "דבא להן יתרון עצום שאף פרוץ מרובה ע"ה נחשב מחיצה", ולא הדגיש שכן הוא "בכל פירצה שבעולם".

(ג) ובפרט שזהו בניגוד גמור לדברי הצ"צ בעירובין סד, א, ובשבת לד, א. ולאחכ"ז כותב הרב הנ"ל בהחלטיות ובוודאות, כאילו אין שום ספק בדבריו!?

ביאור דברי הצ"צ שנדפסו בשו"ת ח"ד בליקוטים והעמדתם על מכונם עה. עוד כותב הרב הנ"ל בנחרצות ובהחלטיות: "וכן פסק הצ"צ להדיא בתשובה במקום אחר וז"ל: "הפלטאי אם יש לה ד' מחיצות אע"פ שיש בכל צד מבוי י"ו אמה י"ל מדאו' אינו רה"ר כיון שיש לו ד' מחיצות, ובכ"א עומ"ר כפלי כפלים על הפרוץ לא גרע מפסי ביראות, ומבואות המפולשים

מחיצות הבתים בזמנינו אלו שכתב הרב הנ"ל בפשטות ובוודאות, כיון שכמו שאינו דומה מחיצה שאינה סמוכה ממש לחברתה למחיצה הסמוכה לחברתה, וכשם שיש מעלה במחיצות דפסי ביראות שהמחיצה שבצד מערב מצטרפת ממש למחיצה הדרומית, שלכן יש מעלה מסויימת מאוד ב"שם ד' מחיצות" בזה – א"כ מהיכא תיתי לן בוודאות ובפשטות שיש לדמות את מחיצות הבתים שבזמנינו ל"שם ד' מחיצות", כאשר בימינו יש בתים מב' הצדדים במזרח ובמערב, וכנגד זה המחיצה של צפון ודרום אינה נוגעת כלל במחיצות אלו, אלא הם מחיצות הלכתיות הנמשכות ע"י "עומד מרובה" דמסביביו, ומי יימר לן בפשטות שדבר זה מועיל.

וקושי זה הוא בנוסף על מה שביארנו בעבר, ונביא אי"ה שוב להלן, שלדברי הצ"צ עצמו, הרי העיקר דקיי"ל כהשיטה שכשיש ב' מחיצות גמורות והמחיצה השלישית היא רק "דלת" (שהיא עדיפא אפי' מצורת הפתח, ובוודאי שעדיפא מעומ"ר) – צריך שגם ברוח הרביעית תהיה מחיצה של דלת דוקא, ואינו מועיל עומד מרובה. א"כ לפי"ז בוודאי אינו מועיל מחיצה של עומ"ר גרידא של "מחיצות הבתים" (ובפרט שמחיצה השלישית גם היא מחיצה של עומ"ר).

וכן זהו בנוסף להסתייגות אם יכולים לומר שמחיצה של עומ"ר מועיל גם כשבוקעים בתוכה, משום שבציור זה אפשר שגם חכמים יודו

ללכת בדרכיו ולחזק בדקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

ומערב ונשארות רק ב' המחיצות שלצד צפון ודרום, ואשר ננעלות הדלתות הרי נמנע בפועל מעבר של רבים, ולכן שוב אינן מתבטלות המחיצות וחוזר להיות רה"י. אבל לדעת חכמים הסוברים דלא אתו רומ"מ הרי שירושלים היא רה"י גם כאשר אין הדלתות נעולות, כיון שיש מחיצה לצד ג' וד', ע"י צורת הפתח והגיפופין. ע"כ. ע"ש. ומ"מ, איך שלא נפרש, ברור לכל בר דעת שתשובת הצ"צ עיקר ביחס לחידושו על הש"ס". עכ"ל הרב הנ"ל.

הנה התמיהות בכל דברים אלו מלאים כרמון, ומרפסין איגרין עד לב השמים, ונצטרך לחזור ולדחות כמה חלקים מדבריו.

עו. ראשית נתייחס לדבריו האחרונים, שאין להם שום ביאור ומקום כלל וכלל: היאך כתב בנחרצות כזו, בלי לבדוק את ההשגות שכבר נכתבו בזה בעבר, והרי הוכח בעליל כמה פעמים, ולאחרונה אפשר לראות זאת בפועל שכן הוא בצילום גוכי"ק של הצ"צ, שדברי הצ"צ הנדפסים במילואים ח"ד סי' טו (ולאחרונה חזרו הדפיסו אותם, מאיזה סיבה שתהיה, בתוך השו"ת), לא נכתבו בתור תשובה כלל וכלל, ובאמת הם דברים שנכתבו ב"היפוך הגליון" של אותו הגליון שנכתבה בפנים דברי החידושים המופיעים בחידושים על מס' שבת.

ונמצא:

דהוי רה"ר לפי שאין להם רק ב' מחיצות, וזה שדקדק הרמב"ם פי"ז ה"י ב' כתלים והעם עוברים ביניהם, ב' כתלים דוקא י"ל כיון לרה"י ב' מחיצות דאורייתא ובשאר מהני לחי משום מחיצה, י"ל לרבנן ג"כ מהני עומ"ר על הפרוץ". עכ"ל הק"ן.

ולפלא שיש המנסים לבטל דבריו הברורים בתשובה הנ"ל וטוענים שיש סתירה לזה מחידושי הש"ס, כי באמת אין סתירה לזה כלל וכלל ממה שכתב הצ"צ בחידושו, שפירש שם אליבא דהריטב"א [כפי שיראה המעיין שכן מוכרח לפרש דבריו, שאל"כ הרי המחיצות של חומה כבר עושים רה"י והרי לדעת חכמים לא אתו רומ"מ] על הגמ' דעירובין כב שבירושלים היא רה"ר אף שהיא מוקפת ארבעה מחיצות עם שתי פירצות של טז אמה, כיון שהריטב"א פסק כרבי יוחנן אליבא דריה"ו דאתי רומ"מ, וכאמור הוא פירוש לשיטת הריטב"א, והרי בסוף חידושו למס' עירובין כתב שקיי"ל כחכמים ושכך פסק אדמה"ז, ורק פקפק אם גם לחכמים "לא אתי רומ"מ" של מחיצת הפתח, אבל לא פקפק כלל בענין שיהיו נחשבות כמחיצות אמיתיות.

וראה עוד במילואים לחידושים דף כב, שכתב להדיא דמה שאמרו שירושלים חייבים עליה אלמלא דלתותיה ננעלות, אף שיש שם צוה"פ וגיפופין של החומה לצד הפתח ברוח ד' וד', זהו הוא רק לדעת רבי יוחנן דסבר אתו רומ"מ, ולכן מתבטלות המחיצות שלצד מזרח

ללכת בדרכיו ולהזק בדיקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

שנכתבו בהיפוך הגליון של הדברים שנכתבו בחידושים.

עז. ועתה נדון במה שכתב הרב הנ"ל, שאין סתירה בין הדברים שנכתבו בהיפוך הגליון למה שנכתב בתוך הגליון – והרי ודאי שהדברים סותרים זה לזה:

הרב הנ"ל מבאר ש"אין כאן סתירה" כיון שדבריו בהיפוך הגליון הם לפי שיטת חכמים, שהרי ההלכה כשיטת חכמים, ודבריו בתוך הגליון הם לשיטת הריטב"א הפוסק כרבי יהודה דוקא. וה"הכרח" לדבריו הוא כיון שהצ"צ עצמו כותב בחי' לעירובין (דף סד מדפי הצ"צ) שאדה"ז סובר שהלכה כחכמים, וא"כ מוכרחים לפרש שדבריו בתוך הגליון הם שלא כפי ההלכה.

והדברים מתמיהין עד למאוד: היאך כתב רבינו בגליון עצמו שלא כפי ההלכה, וכיצד אפשר לפרש את דבריו שהם נכתבו לפי שיטת ר' יהודה דוקא, כשכל הדברים באותו פסקא (שכבר הבאנו לעיל בקונטרס זה ובקונטרסים הקודמים) נכתבו בנוסח של הלכה למעשה (וכמו כשמתאר העיירה ליבאוויטש, ורוצה לקבוע ההלכה בכללות האם מבוי עקום הוא ר"ה או לא), והיאך נפרנס פירוש זה, אם בכל אריכות דבריו אלו, שמבאר שפירצה ברוחב טז אמה ברחוב שיוצא מתוך מקום של ד' מחיצות (ב' מחיצות גמורות וב' מחיצות עומ"ר) הרי"ז ר"ה דאורייתא, לא כתב שכל זה הוא רק לשיטת ר' יהודה ודלא

(א) לכל הפחות אין דברים אלו "תשובה", ואין להם שום מעלה על הנכתב בחידושים על הש"ס.

וזהו בנוסף על מה שיש לשאול על נחיצות קביעתו שכל בר דעת מבין שתשובות הצ"צ עיקר על החידושים, למרות שנדפס בהשער בלאט של החידושים על הש"ס שהם "חידושים אליבא דהלכתא".

(ב) דברים הללו שהוא מצטט נראים יותר ויותר (כפשטות דברים מעין זה) שהם בבחינה מהדורא קמא, לגבי מה שכתב בתוך הגליון עצמו, שזהו מהדורא תניינא ואחרונה.

(על דרך המובן מעורר כתבי קודש של הצ"צ מעין זה, שכתב תחילה בצד או היפוך הגליון ראשי דברים בהנושא הנידון לפני שכתב את החידושים עצמם על הגליון. וכאן באים הדברים בהיפוך הגליון בהיפוך מהדברים הנכתבים בגליון באריכות וביאור יתירה ובנוסח של הלכה למעשה ממש, וא"כ נראה פשוט יותר שהמבואר בתוך הגליון הוא המהדורא בתרא מהמבואר בהיפוך הגליון. וכן נראה לפרש יותר, שהרי דוק באופן זה, הרי"ז בהתאם להמבואר בדבריו בעירובין כב, א, שהמסקנא הוא להיפך ממה שכותב הרב הנ"ל, וכדלהלן).

(ג) ולכל הפחות היאך כותב בוודאות כזו, כשמתעלם לגמרי ממה שכתבו כו"כ שדברים אלו שנדפסו בשו"ת אינם תשובה, אלא דברים

ללכת בדרכיו ולהזק בדיקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

מטז אמה וישנו מחיצה דפסי ביראות, וגם בצוה"פ, אבל לא לשיטת חכמים הסוברים ד"לא אתו רומ"מ".

אמנם זהו משום שיש שם ב' מעלות אלו: גם צוה"פ וגם גיפופי, אבל כשאין צוה"פ וגיפופי, הרי מדברי רבינו במילואים נמצא שאכן גם לחכמים יהיה ירושלים ר"ה, וזהו בהתאם לדבריו בעירובין סד, א שאף לחכמים, בפירצה טז אמה (כשאין צוה"פ, וכפי שנראה מדברי הצ"צ שם בהמשך) "אתי רומ"מ" ו"הוי ליה רשות הרבים".

וגם כשיש צוה"פ, שזה מועיל לסלק שם ר"ה דאורייתא אף כשיש פירצה טז אמות, כמבואר בדברי הצ"צ לדעת התוס' וכן דעת אדה"ז בפסק ההלכה בסי' שס"ד ס"ד (שהרי צוה"פ מועילה אפי' באמצע ר"ה גמורה), מ"מ מדרבנן לא יועיל צוה"פ זה (וכפי שפסק שם בסי' שס"ד ס"ד, וכן ביאר הצ"צ בחידושים למס' עירובין דף נט, א (ובדפי הצ"צ סד, א), כיון דמדרבנן "אתי רומ"מ" גם בצוה"פ. ולכן לא מספיק שיש צוה"פ אלא צריך גם שיהיה גיפופי, היינו מחיצות דפסי ביראות, ששניהם יחד מועילים גם מדרבנן (וא"צ דלתות לשיטת חכמים), אבל לולא זאת, לא היה מועיל גם לשי' חכמים, כיון שאתו רומ"מ בפירצה טז כמבואר בדברי הצ"צ בחידושים לעירובין דף סד, א הנ"ל.

זה מתאים עם פשוטות הדברים שכתב בחידושים אליבא דהילכתא

כהילכתא, ורק הכתוב בהיפוך הגליון הוא הכתוב להלכה?!

ובמילא ברור, שמה שכתב בפנים הגליון הוא לפי נוסח ההלכה, וזהו בסתירה גמורה למבואר בהיפוך הגליון.

ועוד: כל דברי הרב הנ"ל, שרבינו הצ"צ סובר בכיור ובוודאות שלשיטת חכמים גם בפירצה טז אמה לא נעשה ר"ה, הרי דברים הללו נסתרים מדברי הצ"צ במס' עירובין דף סד, א, שכתב שם להדיא (כנ"ל) ש"אף לרבנן . . אם הפרצות רחבות יו אמות י"ל ה"ל ר"ה", שזה היפך דבריו בהיפוך הגליון, והיפוך דברי הרב הנ"ל שכתב: "רק פקפק אם גם לחכמים לא אתו רומ"מ של מחיצת הפתח, אבל לא פקפק כלל שיהיו נחשבות כמחיצות אמיתיות" – אשר דברים אלו הם משוללי ההבנה, דהרי להדיא שהצ"צ אכן פקפק האם הם נחשבות כמחיצות אמיתיות. ויתירה מזה נטתה דעתו הקדושה, שכיון דמבטלי המחיצות, אז אין מועיל מחיצות אלו, ו"הוי ליה רשות הרבים" דאורייתא, והיינו שהם אכן אינם כמחיצות אמיתיות.

עח. עוד הביא הרב הנ"ל בפיסקא דלעיל את דברי הצ"צ במילואים, שמה שאמר ר' יוחנן שירושלים היה נחשב ר"ה לולא דלתותיה ננעלות, על אף שהיה לה "פתחים גמורים" (היינו צוה"פ) ו"גיפופי", זהו דוקא לשיטת רבי יוחנן עצמו ד"אתו רבים ומ"מ" (גם בגיפופי שנעשה פחות

ללכת בדרכיו ולהזק בדיקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

הלכתי (ולא רק בתור שקו"ט בסוגיות הגמ' והראשונים), שלפי זה נמצא שאין כאן אפי' ספק בהנ"ל לפי דעת רבינו, וא"כ אין כאן אפי' מקום להוסיף סניף להתיר לעשות צוה"פ בר"ה דידן, שהם ר"ה דאורייתא.

והגם שאדה"ז סובר בסי' שס"ד ס"ד שמה"ת מועיל צוה"פ גם בר"ה דאורייתא (וכפי שביאר כן הצ"צ להדיא במס' עירובין), מ"מ ישנו דין מד"ס שאין צוה"פ מועיל בר"ה דאו' כאשר נשלמו כל תנאי ר"ה, וכפי שביאר הצ"צ בעירובין שם שמדרבנן "אתו רבים ומ"מ", א"כ אין מועיל לעשות צוה"פ כלל ברחובות בזמנינו ובימינו.

מוכיח שאין ברחובותינו ד' מחיצות

פ. ויש להוסיף עוד: הרב הנ"ל כתב בפשטות גמורה, בלי לפלפל ולהוכיח כדבריו, שהרחובות שלנו יש להם שם ד' מחיצות, למרות שיש לדון בזה עוד (בנוסף על דברים דלעיל):

מי יימר שיש כאן "שם ד' מחיצות", דילמא שאני היכא שיש "דיומדין", שכדברי הצ"צ (בשו"ת או"ח סי' מ' אות ו') הרי ב' המחיצות שבמערב ובדרום נוגעים ומצטרפים זה עם זה ממש, וא"כ יתכן שרק במחיצה חזקה כזו מועיל "שם ד' מחיצות", אבל במחיצות ש"ברחובותינו" הרי אין "אמה" של מזרח מצטרפת ל"אמה" של דרום, ואין כאן אלא מחיצה הלכתית על ידי עומ"ר, שכדברי הצ"צ אין בזה אותו תוקף שיש למחיצה המצטרפת ממש. וא"כ הרי יש לרב

במס' שבת בפנים הגליון (ולא חילק לפרש שכותב לשיטה דלא כהילכתא), שגם החכמים יודו שכשיש פירצה טז אמה הוי ר"ה. ונמצא, שלא רק שאין ההכרח של הרב הנ"ל כלום, אלא שהדברים מתאימים ומוכרחים כפי דברינו, שהצ"צ נוקט ונוטה כהדיעה הסוברת שפירצה טז אמה מסלק שם רה"י ומטיל שם ר"ה דאורייתא, ואפי' בב' מחיצות גמורות ועומ"ר בב' צדדיו האחרים.

ט. היוצא מכ"ז: שאין מועיל "מחיצות מד' רוחות שנעשה על ידי מחיצות הבתים", ואין "הרחובות שלנו מוגדרים כרה"י לכל הדיעות" (שלא כדברי הרב הנ"ל בעמוד 113), שהרי ברור בדעת אדה"ז והצ"צ שפירצה טז אמה מסלקת שם ר"ה גם כשיש ד' מחיצות (היינו ב' מחיצות גמורות וב' מחיצות עומ"ר), וא"כ בוודאי שאין לומר כן כשאין אף ד' מחיצות, כבנידון דידן.

ועוד: דברים הללו הובאו בדברי רבינו הזקן בוודאות, וכן הצ"צ כתב בכמה מקומות הלכה זו בוודאות (שגם לחכמים פירצה טז אמה עושה ר"ה), ורק במקום א' נראה כמסתפק בדבר (ובמקום א' שכתב ההיפוך – מוכח שזהו רק כפי ההו"א, אך למסקנא הוא כפי שכתב בפנים הגליון, כנ"ל בארוכה).

ובודאי יש להתחשב יותר בדברי הצ"צ שנכתבו באריכות ובנוסח של הלכה למעשה, והיינו מש"כ בחי' במס' שבת, היכא שכותב בנוסח

ללכת בדרכיו ולחזק בדקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

והרי עדיין הו"ל להועיל (לסברת הרב הנ"ל) הן מפאת "פסי ביראות" והן מחמת עומ"ר.

אלא וודאי ברור שאין "מחיצות הבתים" ש"ברחובותינו" עדיפי מהציור בסי' שמה סי"א, ובוודאי אין כאן מחיצות כלל, והוי ר"ה ממש.

פא. עוד יש לדון בזה:

הצ"צ כותב במילואים לעירובין ו, א (דף י, ב בדפי הצ"צ) שבר"ה י"א דבדלת א' ננעלת בלילה סגי דהא ג' מחיצות דאורייתא, ולכן ברוח ד' די בלחי או קורה (תוס' שם), אבל לסברא ראשונה לא מהני דלת אחת דדוקא היכא דאיכא ג' מחיצות גמורות הוי דאורייתא, אבל היכא דשלישית ע"י דלת רביעית נמי צריך דלת, וכ"מ בשו"ע סי' שס"ד ס"ב. וכן כתב אה"כ בסוף העמוד שם וז"ל: "אך הרי דין זה במחלוקת שנוי, דלרוב הפוסקים לא מהני ג' מחיצות כשהשלישית מהן היא על ידי דלת אע"פ שננעלת דאו לא מהני אא"כ יש ברביעית ג"כ דלת".

ונמצא שלא מהני מה"ת להיות ג' מחיצות דאורייתא, כאשר יש רק ב' מחיצות גמורות ואילו המחיצה השלישית היא רק דלת (והיינו שמה"ת אינו רה"י לדיעה זו), והצ"צ כותב שכ"מ בשו"ע, וכן כתב רבינו הזקן בס"ד שם, שמצריך ב' דלתות ואינו מספיק דלת אחת, והיינו שדלת אחד בכל רוח הג' גרע מדיומדין, ובמילא בענין זה (הגם שלאדה"י

הנ"ל להוכיח בראיה ברורה, שעומ"ר מועיל גם כאן, ואין להוכיח מ"שם ד' מחיצות" (שזהו היסוד לדברי הרב הנ"ל, שלומד מדברי הצ"צ שפוסקים כחכמים), משום שחכמים פוסקים כן ב"שם ד' מחיצות" של פסי ביראות, ושם דוקא סוברים ד"לא אתו רבים ומ"מ", אבל מי יימר שיאמרו כן גם במחיצה שאינה חזקה באותו תוקף. ואפשר שגם בזה יודו חכמים לר"י ש"אתו רבים ומ"מ", ואולי אפי' בפירצה יג ושליש או אפי' בפירצה י'?

ואם הוא מסתמך על מחיצות "פסי ביראות", הנה בנוסף על המבואר לעיל שאין מועיל פסי ביראות בפירצה טז אמה, הרי בפשטות צריך שהמחיצות דפסי ביראות יגדירו את הרוחות שהד' פסין בכללותם סובבים אותם. וא"כ כיון שברחובות בימינו הבתים מגדירים את השטח שבתוך "מחיצות הבתים", היאך יועיל מחיצה כזו להשטח שמחוץ להחלק שבין הבתים?

ואני אשאל הרב הנ"ל: לשיטת הרב הנ"ל שס"ל כל קולות אלו, למה בציור דסי' שמה סי"א, כשיש ב' מחיצות גמורות, "כפלי כפלים" מפסי ביראות, ועומ"ר מב' צדדיו, לא יועיל "מחיצות הבתים" להוות ר"ה בתוכם? והרי מחיצות אלו עדיפות מפסי ביראות, שהם נמשכים יותר מאמה על אמה, ועדיף מ"מחיצות הבתים" שנמשך להשטח שבתוך המחיצות, ומדוע משום הא שיש טז אמה באמצע לא יועיל להוות ר"ה,

ללכת בדרכיו ולחזק בדקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

צד ספק כלל, וכשהוא עקום הרבה, מסתפק הצ"צ, אבל לפי פשוטו דבריו נראה שמשום ספק זה גרידא אינו מספיק להקל ולסמוך אצוה"פ.

ג) גם הצד שיש לסמוך על "מחיצות הבתים" בטל לגמרי לדברי רבינו: א. מצד פירצות טז אמה, דלכו"ע מתבטלים המחיצות. ב. אין זה כמו "דיומדין", שהמחיצות של הקרנות מתאחדים ומצטרפים בצירוף אחד וממשי, משא"כ בעומ"ר. ג. כשאין המחיצה השלישית "מחיצה גמורה" אלא דלת, וכ"ש כשרק עומ"ר, הרי"ז עדיין ר"ה לפי מה דקיי"ל, ואין מספיק מחיצה דעומ"ר לעשותו רה"י ולבטל ממנו שם ר"ה.

וכיוון שחל על הרחובות בימינו שם ר"ה, א"א להתירו ע"י צוה"פ, כנפסק להדיא בשוע"ר סי' ס"ד וצריך ב' דלתות כנ"ל.

פג. במכתבו אל הרה"ג מנחם צבי איזנשטט, שכתב ש(לולא המחיצות הטבעיים הרי) מנהטן הוא רה"ר דאורייתא משום שיש שם ס"ר, מעיר כ"ק אדמו"ר (בד"ה לכו"ע רה"ר מה"ת) ש"צ"ע ובירור, דשמא יש מקום להתיר שם מחמת ה"שראנקען", דאולי יש להם דין צוה"פ או אפי' מחיצה. אך משמע שלולא טעם זה, כ"ק אדמו"ר מסכים לדבריו

וא"כ מוכח וברור שדעת כ"ק אדמו"ר נשי"ד הוא שאין לעיין ולהסתפק שמא אין זה רשות הרבים

מה"ת מועיל צוה"פ, שעדיף מדלת שאין ננעלת גרידא בלי צוה"פ כיון שסותם לגמרי הרוח ההוא, מ"מ) מדרבנן, כיון שבזה הוי ר"ה מה"ת, אינו מועיל צוה"פ ואומרים בזה "אתי רומ"מ", כנ"ל.

וא"כ, ב"רחובות בימינו" שיש לנו רק ב' מחיצות של הבתים, והרוח הג' אינו אלא עומ"ר שאינו נמשך בתוך אמה ברוח הג', א"כ בוודאי דעומ"ר שמהצדדים גרע מדלת, ואם כשיש דלת ברוח ג' אינו מועיל לבטלו משם ר"ה, א"כ בוודאי שעומ"ר לא יועיל. וא"כ יש לנו עוד צד לומר שהרחובות דימינו אינם מהווים רה"י, ואינם מבטלים חלות שם ר"ה בזה.

סיכום העולה עד כאן והוכחה לזה ממכתב כ"ק אדמו"ר

פב. ולפי כל מה שביארנו עד כאן בקונטרס זה, נמצא שלא נשאר לנו שום צד להתיר ולבטל חלות שם ר"ה ברחובות שבימינו:

א) הרי יש לנו עיירות גדולות שיש בכללות העיר ס"ר ויותר. והוכחנו בעליל שכך היא פשוט ההלכה, ואין צד אחר בזה לומר שצריך ס"ר בכל רחוב פרטי, כדמוכח מכל הלכות אלו, ובפרט מדברי אדה"ז בסי' ת"ד.

ב) אין לצדד שיש להקל מחמת שהרחובות שלנו אינם מכוונים ישר ממש, כיון שלאדה"ז אין צורך בזה אלא כשיש חומה מסביב העיר, ולא כשאין לה חומה. ועוד, שלפי הצ"צ, כשאינו "עקום כצורת ד" אין כאן

ללכת בדרכיו ולהזקק בדקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

שעסקו בענין שבע מצוות בני נח. והסביר כ"ק אדמו"ר, שבדורות הקדמונים לא היה יתכן לעסוק בזה מחמת המצב שהיו שרויים בו, אבל עכשיו שמצבנו השתנה וכבר אפשר לעסוק בזה, אין ספק שצריכים לעסוק בזה.

ומביא כ"ק אדמו"ר דוגמא לדבר, ממה שמוכר בשו"ע שעכשיו אין לנו רשות הרבים כיון שאין לנו ששים רבוא, שבכל זאת אם נשתנה המצב ויש ששים רבוא, בודאי יהיה לנו רשות הרבים בלי שום ספק.

והנה העתקת דברי כ"ק אדמו"ר מילה במילה:

"מ'האט געהאט א טענה א טומל, היתכן מ'האט אנגעהויבן רעדן וועגן שבע מצוות בני נח, אז דער רמב"ם האט אפגע'פסק'נט א הלכה ברורה, אז א איד דארף זיך משתדל זיין אז א ניט איד זאל מקיים זיין שבע מצוות בני נח דידהו, היתכן, מ'האט דאס פריער ניט געטאן?"

"איז דאס בדוגמא ווי א הלכה וואס איז געווען נוגע איצטער. עס איז דא א דין אין שו"ע, און דער אלטער רבי בריינגט דאס אויך אראפ, אז קיי"ל אז בזמנ'ז איז ניטא קיין שטאט וואס ס'איז דא א רשות הרבים עפ"י תורה,

מחמת שהרחובות אינם מפולשים, או מצד מחיצות הבתים.

והיינו שיוצא בבירור שהרבי מאשר שמנהטן הוא רה"ר דאורייתא, ולוא העיון והבירור מחמת ה"ש'ראנקען" (שהוא ענין שונה לגמרי מענין רחוב העקום, כפשוט ממש), ולוא המחיצות הטבעיים שלא דן אודותם, נוקט שאכן מנהטן היא רה"ר דאורייתא מחמת שיש שם ס"ר, ואין שום מקום להסתפק אפי' מחמת שישנה האפשרות שבכל מנהטן אין אפי' רחוב אחד שעוברים בו ס"ר בכל יום, ובוודאי רובא דרובא מהרחובות דמנהטן אין רחוב כזה וכו'.

דברי כ"ק אדמו"ר בשיחת י"ב תמוז תשמ"ה ופיענוחה

פד. בחלק הזה אעתיק דברי בני היקר הרב נחום שמריהו זיאנץ שעוסק בבירור דעת הרבי בענין תיקון עירובין (לעיל כבר הבאתי מדבריו בענין דעת כ"ק אדמו"ר בענין ס"ר, וכעת נוסף היוצא מזה לענין מפולש/מכוון ולענין "מחיצות הבתים"), וז"ל:

"בשיחת י"ב תמוז תשמ"ה דיבר כ"ק אדמו"ר בענייני עירובין בדרך אגב, והעיר על אלו שיש להם טענות, למה לא מצינו בדורות הקדמונים

(6) כדאי מאוד להאזין להקלטה של השיחה, שכדרכו מוסר כ"ק אדמו"ר את הדברים בעוז ובהירות, וכל איש הישר המאזין לדברות קדשו יבחי מיד שאין מקום להסתפק בדעתו של כ"ק אדמו"ר אחרי שהציג את הדבר בתוקף כל כך. מתחיל כאן בערך בדקה 15: 28 עד לערך הדקה ה-30: <https://ashreinu.page.link/7x4L>

ללכת בדרכיו ולהזק בקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

איז געווארן א שטאט, און מ'האט דארט איבערגעצייילט אז סאיז דא ששים רבוא אדער מערער, איז ניטא אינדערויף קיין שייכות צי חילוקי דעות, (ס'איז) א זיכערע זאך אז (ס'איז) א רה"ר דאורייתא. מ'דארף נאר זיין זיכער, אדער וויסן עכ"פ מספק, אז דארטן איז דא ששים רבוא. עד"ז בנוגע לעניינים אלו...⁷.

פה. היוצא מדברי כ"ק אדמו"ר
בשיחה הנ"ל:

מדברי השיחה נראה ברור כמה
דברים.

(א) כ"ק אדמו"ר דיבר בלשון הווה, ובמקרה שקרה בזמן ההוא ממש, שכנראה היה נידון בעניין הזה בפרעל ממש. וכלשונו: "ברוגמא ווי א הלכה וואס איז געווען נוגע איצטער . . . במילא אז ס'איז געקומען דער שאלה אין א שטאט וואס סאיז דא בפ"י ששים רבוא בוקעים בו, האט מען געוואלט אפלערנען [אז] וויבלאד עס שטייט

דערפאר [וואס] ס'איז ניטא קיין ששים רבוא בוקעין בו.

"במילא אז ס'איז געקומען דער שאלה אין א שטאט וואס ס'איז דא בפירוש ששים רבוא בוקעים בו, האט מען געוואלט אפלערנען וויבלאד אז עס שטייט אין שו"ע, אז אין זמן פון שו"ע איז ניטא געווען אזא מין שטאט, איז [דאס] א סימן אז [ס'וועט] קיינמאל ניט זיין אזא מין שטאט, אע"פ וואס ער געפינט זיך בעיר פלונת, און ער ציילט איבער (אדער [דין] פאליציי ציילט פאר עס), און מ'האט איבערגעצייילט אז ששים רבוא בוקעים בו, און נאך מערער ווי ששים רבוא.

"וואס האט א שייכות צו דין אין שו"ע? שו"ע באווארנט אליין, ס'איז ניטא דין א חוקה חקתית, אזוי ווי ס'איז ניטא קיין ששים רבוא בוקעים בו, אשר לכן איז ניטא דער דין פון רשות הרבים (דאורייתא) מן התורה. בשעת אבער מאיזה סיבה שתהי'

(7) תרגום חפשי: היו כאלו שטענו על מה שהתחלנו לדבר על שבע מצוות בני נח, איך שהרמב"ם פסק הלכה ברורה שיהודי צריך להשתדל שאינו יהודי יקיים שבע מצוות בני נח, היתכן שלא עשו את זה ברורות הקדמונים. וזה ברוגמא כמו הלכה מסוימת שהי' נוגע עכשיו. ישנו דין בשו"ע, ואדמה"ז מביאו, שקיי"ל שאין עיר שיש בה דין רשות הרבים עפ"י תורה מכיון שאין ששים רבוא בוקעין בו, ממילא כשמגיעה השאלה בעיר שיש בה בהחלט ששים רבוא, היו כאלו שרצו ללמוד שמכיון שכתוב בשו"ע שבזמן השו"ע לא הי' כזה עיר הרי זה סימן שאף פעם לא יהי' כזה עיר אע"פ שהוא נמצא בעיר פלונת, והוא מונה או המשטרה מונה, והם ספרו ששים רבוא בוקעים בו ועוד יותר מששים רבוא.

איזה שייכות יש לזה לשו"ע? השו"ע עצמו שולל זה. שאין זה ענין של חוקה חקתית, אלא שכשאין ששים רבוא בוקעים בו אין על זה דין רשות הרבים מן התורה, אבל בשעה שנהיה עיר מאיזו סיבה שתהיה ומנו שיש שם ששים או יותר, לא יתכנו בזה חילוקי דעות, אלא זה דבר ברור שהוא רשות הרבים מה"ת, רק שצריכים לדעת בוודאות או על כל פנים בספק שיש שם ששים רבוא.

ללכת בדרכיו ולחזק בדקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

לתיקון עירובין במקומות ההם⁹.

(ג) וכיון דאתינן להכי יש להבהיר עוד הערה חשובה: כאמור לעיל, מלבד הנידון בגדר ששים רבוא לקבוע רשות הרבים, יש עוד שתי דיונים, דהיינו אם בעינן מפולש כדי שיהא עליה שם רשות הרבים, ואם מחיצות הבתים מועילות לסלק מעליה שם רשות הרבים. למעשה, בשיחת כ"ק אדמו"ר לא התייחס לתנאים האלו כלל. ונחזור לזה להלן¹⁰.

עכ"ל בני היקר הרב נחום שמריהו.

בעיירות שלנו אין מועיל כלל עומ"ר
כיון שיש פירצה טז אמה

פו. עוד כותב הרב אבישיד שי'
(עמוד 118):

(לאחרי שכתב בעמודים הקודמים אודות צורת הפתח הנעשית על פירצה הרחבה יותר מ' אמה, והסיק שמעיקר הדין מועיל, אלא ש"טוב לחוש" להחמיר.

ונקודת הדברים, דהנה אדה"ז בסי' שס"ב סי"ט מביא ב' דעות: לדיעה א' יכול להתיר בחצר ומבוי בצוה"פ גם כשזה כן מכל הצדדים, ע"י שעושה צוה"פ לפירצה יותר מ', ובבקעה אינו מועיל מד"ס "כשכל הד' רוחות

אין שו"ע . . . אע"פ וואס ער געפינט זיך בעיר פלונית, און ער ציילט איבער (אדער [דין] פאליציי ציילט פאר עם), און מ'האט איבערגעציילט.

ועוד אומר כ"ק אדמו"ר בשיחה הזאת: "וואס האט א שייכות צו דין אין שו"ע? שו"ע באווארנט אליין, ס'איז ניט א דין א חוקה חקקתי, אזוי ווי ס'איז ניטא קיין ששים רבוא בוקעים בו, אשר לכן איז ניטא דער דין פון רשות הרבים [דאורייתא] מן התורה. בשעת אבער מאיזה סיבה שתהי' איז געווארן א שטאט, און מ'האט דארט איבערגעציילט אז סאיז דא ששים רבוא אדער מערער, איז ניטא אינדערויף קיין שייכות צי חילוקי דעות, [ס'איז] א זיכערע זאך אז [ס'איז] א רה"ר דאורייתא".

הרי משתמע מדברים אלו בעליל, שכוונת כ"ק אדמו"ר לא היתה על נידון תיאורטי, אלא נידון של הלכה למעשה שעלה סביב אותו זמן.

(ב) אף המתעקש לומר שאין כוונת כ"ק אדמו"ר שכל עיר שיש בה ששים רבוא הוי רשות הרבים, לפחות ברור הוא בדבריו שקיימת רשויות הרבים גם בזמננו¹¹. וגם ברור הדבר, שהמדובר הוא אודות מקומות שיהודים דרים שם, אשר לכן היה משא ומתן בנוגע

(8) ולפי כ"ק אדמו"ר אינו נכון לשלול מציאות של רשות הרבים דאורייתא בזמן הזה ממה שכתוב באדמה"ז סימן שמ"ה ס"א, שאין לנו רשות הרבים בזמן הזה.

(9) בקול קורא דכ"ג אלול תשפ"א, נכתב בפשטות שאין רשות הרבים דאורייתא בזמן הזה. והנה, אין זה הפעם הראשונה שטענה זו נשמעה בעולם. וכ"ק אדמו"ר התייחס אליה במפורש בהשיחה, ודחה אותה באמרו בפשיטות שהיום קיים במציאות מקומות כאלה.

ללכת בדרכיו ולחזק בדקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

על הפרוץ, משום שהבתים עושים מחיצה מד' רוחות לכאור', אלא שאפי' במקומות שיש בהם רק ב' מחיצות עומד' מהבתים מב' צדדים בלבד, מ"מ א"צ צריך צוה"פ אלא בצד הג' והד', ובזה מהני אף לדעת הרמב"ם.

והנה ברור שכל זה הוא דוקא במבוי או בבקעה, אבל בר"ה הרי נפסק להדיא בסי' שס"ד ס"ד שאין להתיר צוה"פ מד"ס בר"ה גמורה.

עוד במה שלא הזכירו אדה"ז והצ"צ שיר"ש יחמיר כאשר השערים אינם מכוונים זכנ"ז

פז. הרב הנ"ל כותב שוב בעמוד 117: "ולמעיר דבר חשוב שבענין זה של צוה"פ, וכן בענין הנ"ל של מפולש ומכוון זה נגד זה לא הזכירו כלל הפוסקים, וכן אדמה"ז והצ"צ, שום נטיה להחמיר לירש, ודלא כמ"ש בנוגע למחלוקת דס' רבוא . . משמע דבעניינים אלו אין להחמיר, ואדרבא יש מצוה בזה, וכנ"ל".

הנה כלפי הדין של מכוון, הרי כנ"ל, היפך הקערה על פיה:

בנוגע לס"ר, הרי אדה"ז הזכיר להדיא ש"אין למחות אמקילין כיון שנתפשט המנהג", אבל לענין "אינו מכוון" הרי לא הזכיר דיעה המקילה כלל וכלל, ורק כשיש חומה הצריך שיהיה "מכוון משער לשער", אבל כשאין לו חומה, הרי מדויק ומובן מפשטות דבריו, כנ"ל בארוכה, שאין ר"ה מתבטל בזה שאינו מכוון, ולכן בוודאי צריכים וחייבים להחמיר

מוקפות ע"י צוה"פ בלבד", אלא רק "אם ההיקף כתיקונו" אלא שיש בו פירצות יתירות על עשר – מועיל צוה"פ אפי' הפרוץ מרובה יותר מ'. אמנם לדעת הרמב"ם אין לעשות כן אפי' בחצר אא"כ עומד' או ברוח ג' של המבוי. ומסיים רבינו שהעיקר כדיעה הא' המתרת, אבל "טוב לחוש לדברי" הרמב"ם להחמיר.

ומפרש שמ"ש אדה"ז ש"טוב לחוש לדעת הרמב"ם – היינו שאין כאן חיוב כלל. ומציין בהערה 157 לדברי אדה"ז בסי' רמו קו"א סק"ג, שדן בלשון "יש להחמיר", ש"רוב יש להחמיר שבדברי האחרונים" הוא חיוב גמור, אלא שרוצה לפרש דברי הרמ"א ביו"ד סי' קנ"א שהלשון "יש להחמיר" שם הוא שאין חיוב אלא שרק "טוב" להחמיר ולחוש. ורואים מזה ש"טוב להחמיר" עניינו שאין בזה חיוב כלל.

ומוסיף עוד שהצ"צ גם הוא כותב שמעיקר הדין מועיל צוה"פ כזה בכל הרוחות, ומוסיף שברוח ג' וד' לכו"ע מהני. וז"ל הצ"צ או"ח סי' מ אות ז' בסופו: "היוצא מזה דצוה"פ חשוב עומד גמור בחצר ובמבוי להטוש"ע וכ"ש להתוספות והרשב"א, וכ"כ אאזמור"ר נ"ע סי' שס"ב סי"ט שאין כאן פרוץ כלל. ואף להרמב"ם והריטב"א מ"מ ברוח שלישית דמבוי חשוב צוה"פ עומד גמור".

ולאחכ"ז (כתב):

"ובעירות שלנו הרי העומד"

ללכת בדרכיו ולחזק בדקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

מעיקר הדין (ולא רק היר"ש).

לחומרא, הרי בזה אין הצועקים הללו נמצאים כאן כלל. וכגון כשמביא הצ"צ דברי התוס' שיוצא מזה שדין פסי ביראות שיועיל להיות רה"י מדאורייתא הוא רק בפירצה יג ושליש ולא יותר, או דוגמא אחרת, שהצ"צ מביא את סברת התוס' שגם לחכמים הסוברים ד"לא ארומ"מ", מ"מ בפירצה טז "אתו רומ"מ", והצ"צ נוטה לזה ממש להדיא, ומ"מ בענין זה הם חרשים, ופתאום נעשים "חסידים" של המשכנות יעקב, וכאילו "גברא אגברא קרמית", וכאילו הצ"צ מחוייב ללמוד או כהמשכנות יעקב או כהבית אפרים, וכאילו הדוגלים הללו מחזרים אימרות שנאמרו על ידי דוגלים אחרים ממחנות אחרות.

וכיון שהדוגלים הנ"ל שבמחנינו לא למדו הגמ' והתוס' בפנים, ובוודאי שלא למדו הראשונים, וכל מה שראו או שמעו, הוא מה שחזרו להם כ"עשרת הדברות" כל האימרות החוזרות ונישנות, הרי"ז ההסבר היחידי לדבר המוזר הזה, שמוכיחים ראיות של הבל ממקורות אחרים להקל, ומתעלמים מאימרות ופסקי הלכות ברורות בדברי רבותינו עצמם!.

ולכן כדאי לחזור אודות הטענות שנידונו בקונטרס זה ולהעמיד האמת על יסודו ומתכונתו.

פט. האם פסי ביראות מועיל לעשות רה"י מה"ת גם כשהם יותר מיג ושליש, וגם כשהם טז?

ומה שכותב שגם לגבי המחלוקת לענין צורת הפתח כן הוא, הנה במה שמוסיף "אדרבא יש מצוה בזה" – יש לדון בזה, שאף כשיש מצוה, אין לעשות המצוה בענין שיש "חשש" לדיעה אחרת המחמירה, וכאשר "טוב לחוש" לדעה מוסיימת, אין לחייב לעשות (בתור "מצוה") בענין שמנגד לה"טוב לחוש".

ויש לדון בזה טובא, ולא באתי בזה רק להעיר.

בירור שיטת הצ"צ בענין פסי ביראות יותר מי"ג ושליש מה"ת
ובענין אתו רומ"מ בפירצה טז
בעומ"ר

פח. לאחרי כל הנ"ל, כדאי להעמיד הדברים על אמיתתן ודיוקן בדעת אדמה"ז והצ"צ, בכמה דברים שהדוגלים בעשיית העירוב גם בעיירות גדולות מפיצים דברים שאינם נכונים וטענות שאין בהם ממש, וקובעים (ועוד בנחרצות) בשם הצ"צ ואדה"ז דברים שאינם נכונים כלל, ומדייקים בדיוקים בוקי סריקי.

(כגון שהצ"צ מצטט ריטב"א לענין אחד, כשאין נוגע לו כלל דברי הריטב"א לענין שני, ועושים מזה פיתום ורעמסס, כשלמעשה אין כאן שום דבר.

ולאידך כשהצ"צ מביא מדברי ראשונים כשנוגע ממש לנושא שמדובר, ונוטים דבריהם להדיא

ללכת בדרכיו ולחזק בדקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

ר"ה, שכשיש לה חומה (היינו ד' מחיצות מסביביו) אלא שיוצא רחוב "מכוון משער לשער" אז הוי ר"ה: "אם מחיצות אלו אינן רחוקות אמה ברוחב ר"ה מכנגד חלל השער".

דנמצא, שאם המחיצות "רחוקות אמה כנגד חלל השער" אז אינו ר"ה, ומבטל מלהיות ר"ה מפאת מחיצות אלו. ובפשטות עניינו מחיצות של פסי ביראות (כיון שמצריך שיהיו אמה), וע"י מחיצות אלו בכוחו לבטל מלהיות ר"ה, ואע"פ שאין בכח מחיצות אלו להוות רשות אחידה של רה"י דאורייתא, מ"מ בכוחו לבטל מקום הזה להיות ר"ה, שכל זמן שאין בתוך החלל ט"ז אמה, יהיו מחיצות אלו מיעוט מחלל ט"ז אמה (דלולא המחיצות לא היינו ממעטים לכל החלל שמחוץ מחיצות אלו מלהיות נחשבים טז אמה, ורק על ידי כח מחיצות דפסי ביראות אנו מחשיבים כל מה שבתוכם להיות מוגדרים בתוך המחיצות, שממעט מלהיות טז אמה בלי מחיצות. אלא שעדיין אין בהם הכח להוות רה"י, שזהו רק כשהמחיצות דפסי ביראות הם בתוך שטח של יג אמה ושליש גרידא).

ובנוסף על עצם הדין של פסי ביראות כפי שהביאם אדה"ז בסי' שמה ס"ה, שפוסק שלענין לעשותו רה"י מה"ת, הרי"ז "אם אין ביניהם אלא יג אמה ושליש", דנראה מזה ששיעורים אלו הוא מה"ת, וכפי שכתב על כך הדברי נחמיה (הובא לעיל): "מבואר דס"ל לרבינו ז"ל דכל תנאי פסי ביראות דאורייתא". ומביא

ושליש, ובפרט בטז, נראה: דכח הפסי ביראות, ומה שהאמה על אמה של הזוויות מהווים "שם ד' מחיצות", וכל מה שנמצא ביניהם מהווה "רשות היחיד", הוא דוקא כשאין מרחק יותר מיג אמה ביניהם, שאז דוקא ניכר שהיא "מחיצה" המבדילה בין המקום הנמצא בתוכו לשטח שמחוץ אליה. משא"כ בדבר ששטחה גדול מזה, שאז אין ניכר ענין זה (ואע"פ שמועיל להוות "רשות היחיד" גם בשטח שלולא הפסין היה רה"י, דהוי כמו "בין העמודים", מ"מ אין מועיל לשטח הגדול מהנ"ל מטעם הנ"ל).

וכנ"ל דו"ק היטב בדבריו שם, ונראה שלא תטעה שכיוון לומר שפסי ביראות יועילו גם בשטח גדול מיג אמה ושליש מה"ת, אלא כוונתו כדלעיל.

עוד בענין פסין יותר מיג ופחות מט"ז אמה, שאינו רה"י, אבל מבטל מלהיות ר"ה

צ. הנה בענין זה נחלקו ראשונים ואחרונים (ראה מפרשים בתחילת פ"ב דעירובין), והדיעות נוטות לכאן ולכאן, ואנו באים לברר מה משתמע ומתפרש בדברי רבותינו נשיאנו:

לעיל נתבאר שאין פסין יותר מיג אמה ושליש עושים רה"י, אבל אכן מוצאים להדיא בדברי רבינו הזקן, לכל הפחות בסוגריים, שכשאין בין הפסין אלא יג אמה (ולולא הפסין היה כאן טז אמה), אז למרות שאין זה רה"י, כנ"ל, מ"מ אין כאן ר"ה. וז"ל אדה"ז בסי' שמה ס"א בהגדרת

ללכת בדרכיו ולחזק בדקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

מה"ת, ובמילא נמצא דמה שלדברי התוס' בחילוק זה אין אומרים בפסין ארומ"מ, הוא מחמת דבפסי ביראות בין כך אין מועיל אלא בי"ג אמה ושליש, ואם היה מועיל מה"ת בכל פירצה בעולם, א"כ כשרבים בוקעים בתוכה לא היה מועיל מחמת "דאתי רומ"מ". ומוכרח שברור מדברי תוס' אלו, שהם לומדים ששיעור יג אמה ושליש בפסין הוא דאורייתא, ולכן אין לומר בזה "ארומ"מ" להחכמים כמו שהם אומרים בפירצה טז.

(ב) הצ"צ כותב להדיא בהסבר הדיעה דצוה"פ לא מהני כלל בר"ה (כמו שיטת הריטב"א ועוד), ואעפ"כ פסין מועיל (והיאך הפסין עדיפי מצוה"פ), ומבאר ב' טעמים: (א) דפסין יש בהם מעלה שיש בהם "עומד" במשך "ששה טפחים לכל רוח", משא"כ צוה"פ. (ב) "גם י"ל דבפסי ביראות שאני דליכא יו אמה, ואין זה רה"ר". ונמצא ברור שלומד דפסי ביראות אין מועילים בר"ה מה"ת (דע"ז הוא הדין בצוה"פ)!

(אלא שצ"ע היאך מפרש חילוק זה, כשבא להסביר דעת הריטב"א הסובר דצוה"פ אינו מועיל בר"ה, והרי לדעת הריטב"א בעצמו פסין מועילים אפי' בר"ה ממש מה"ת. ואולי הצ"צ מוסיף טעם זה, לאלו הסוברים כהריטב"א לענין שאין צוה"פ מועיל בר"ה, אבל אין סוברים כמותו לענין פסי ביראות בר"ה).

שיטת הצ"צ בעומ"ר ויש פירצה טז אמות

הדברי נחמיה מדברי התוס' עירובין ו, ב, בתי' הב' שכתבו "דמה"ת אין חילוק בין יג לט"ז", ומיישב "דלא קשה מידי", ששם מדובר לענין כשאין שם אלא ב' מחיצות שלימות, שלשיטת ריה"ו הוי רה"י גם בט"ז ולחכמים הוי ר"ה גם ביג, אבל אין מזה הוכחה לענין "שם ד' מחיצות" שנאמר בזה שגם בטז הוי רה"י לחכמים.

עכשיו נביא כן מדברי הצ"צ בעצמו (שהצועקים בקול מדייקים בדיוק הקלוש שהצ"צ הביא במק"א את דברי הריטב"א שפסי ביראות "לא תיפסל בשום פירצה בעולם", כשבאמת כוונתו שם ללמד נקודה אחרת לגמרי, בה בשעה שהם מתעלמים מדברי הצ"צ המפורשים, שפסי ביראות אינו מועיל בטז אמה):

(א) יש לדייק מדבריו בחידושים לעירובין בדף סד, א (מדפי הצ"צ), שכותב להוכיח מדברי התוס' בעירובין כב, א, מקושייתם ותירוצם (הא'), דגם לחכמים "אתו רומ"מ" בפירצה טז אמה כשעומ"ר. דהנה הגמ' שם דימתה והקשתה אהדדי מדברי ר"י בנוגע לפסי ביראות שבזה ישנם "כח המחיצות" אדברי ר"י שירושלים הוי ר"ה (אלמלא "דלתות ננעלות"), והקשו התוס' על קושיית הגמ', דאין לדמותם: "שאני ירושלים דהוה רחבה שש עשרה אמות ופסין ליכא אלא י"ג ושליש".

ומזה בנה הצ"צ, שלענין ירושלים דרחבה טז אמה היינו אומרים ארומ"מ

ללכת בדרכיו ולחזק בדקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

אבל אנחנו, בתור חסידי חב"ד ההולכים בעקבות פסקי רבותינו נשיאינו, אנו צריכים לידע מהו שיטתם בנושא זה.

ואכן יש לנו מדברי הצ"צ שכתב בענין זה בבירור, כנ"ל, בחידושו לעירובין דף סד, א (מדפי הצ"צ), שאף לחכמים יש לומר שבפירצה טז אמות "אתו רומ"מ", והוכיח שכן הוא בהחלט לפי קושיית התוס' בעירובין כב, א. וכן מוכיח הצ"צ מתירוץ הא' בתוס' שם: "אבל אם הם י"ו אמה י"ל הוי ר"ה . . אבל אם הפירצות רחבות יו י"ל ה"ל ר"ה, וכדמחלקים התוס' שם ד"ה והא אמר ר' יוחנן. וא"ת שאני ירושלים דהוי רחבה שש עשרה אמות ופסין לא הוו אלא יג אמה ושליש. אבל היכא דהפתח רחב יו אמה אתו רומ"מ".

ורואים בבירור שהצ"צ מוכיח מדברי התוס' שגם לחכמים "אתו רומ"מ" בפירצה טז, שלכן הוקשה להם מהו קושיית הגמ' שם היאך אומר ר' יוחנן שירושלים הוי ר"ה (לולא שדלתותיה ננעלות), והרי ר"י עצמו אמר על "כח המחיצות" שלכן בפסי ביראות הוי רה"י אע"פ שדרך הרבים עובר שם, והרי יכול להיות שר' יוחנן מסכים לחכמים על כח המחיצות בפסי ביראות שאינן אלא יג אמה, משא"כ בר"ה שהוא טז אמה, גם חכמים יודו ד"אתו רומ"מ". ובתירוץ הא' הסכים לייסוד קושייתם, ואוקים שגם ירושלים שהיה טז אמה, מ"מ כיון שהניחו שם צוה"פ לא הוו ר"ה, וכפי שהצ"צ מוכיח

צא. הנה, הדוגלים בתיקון עירובין בעיירות גדולות צועקים בהצהרותיהם: הרי לחכמים ההלכה היא ש"לא אתו רומ"מ", וכיון שאדה"ז והצ"צ פוסקים כחכמים, א"כ לא יכול להיות ציור שר"ה יבטלו את המחיצות ואת שם רה"י, וע"כ שמה"ת לא הוי מקום זה ר"ה, ובמילא יכולים להעמיד צוה"פ במקומות אלו, כיון שאינם ר"ה מה"ת.

וקבעו יסודותיהם על פי מה שראו בדברי אחרונים אחרים, ולדוגמא בדברי המשכנות יעקב, שהגם שהוא פוסק "דאתו רומ"מ", ומ"מ כותב להדיא דלדעת חכמים "לא אתו רומ"מ" כשיש עומ"ר, גם כשיש פירצה אפי' טז אמה, ולכן יכולים להעמיד תיקון עירובין במקומות אלו, כיון שלא הוו ר"ה דאורייתא.

(אגב, הצועקים הללו אין משימים לב שיש בדברי המשכנ"י יסוד נוסף שהוא דלא כדבריהם: שטוען שבעצם ענין ה"פירצה" גם חכמים מודים דפירצה טז אמה מסלק חיבור המחיצות, אלא שטוען שבאם ישנו צוה"פ, ואין בזה חסרון דפירצה, הרי בנידון האם ארומ"מ או לא, בזה אומרים לא ארומ"מ לשיטת חכמים גם בפירצה טז.

ומצד שני, יש הדוגלים וצועקים בקול, שרוצים להוכיח בדברי רבותינו נשיאינו מחמת טענות והוכחות שהבית אפרים כותב, אבל כדלהלן אין זה נוגע לעניינינו).

ללכת בדרכיו ולחזק בדקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

הדין ברחבה י"ג דמדאורייתא אין חילוק.

(אלא שבתוס' זה בדף ו, ב אפשר לפרש דכוונתם בתיבות אלו הוא רק לענין ב' מחיצות גמורות, שבזה אין לחלק בין יג לטז אמה, דלר"י גם בטז הוי רה"י, ולחכמים גם כ"ג הוי ר"ה, כדברי הדברי נחמיה שנביא להלן, ובמילא אין הוכחה מדברי התוס' הוה לענין "שם ד' מחיצות" או עומ"ר שלא לחלק בין פירצה יג ופירצה טז, ועדיין אפשר שלדעת חכמים נאמר שהגם שבפירצה יג אמה בר"ה גמורה "לא אתו רומ"מ", מ"מ בפירצה טז נאמר "אתי רומ"מ". אבל בתוס' דדף כב, א בתי' הב' (שיובא בקטע הבא) מתבאר שאין לחלק גם לשיטתם בין פירצה יג לפירצה טז אמה).

ולפי"ז יוצא שלפי התירוקן הב' בתוס' בעירובין דף כב, שמבארים את הדמיון בין ירושלים (טז אמה) לפסי ביראות (דלא הוה אלא יג ושליש), דשניהם הוה ר"ה כיון שמדובר בר"ה המתקצר, הרי ש"לא אתו רומ"מ" בר"ה (גם שזה יג ושליש, דמ"מ הוי ר"ה), וממילא מובן מה שהקשתה הגמ' דלפי"ז גם ירושלים לא היה להיות ר"ה הגם שהוא פירצה טז אמה.

ונמצא שלפי התירוקן השני בתוס' אלו, סוברים התוס' שלחכמים גם בפירצה טז אמה "לא אתו רומ"מ".

אך מ"מ מובן בפשטות שלפי קושייתם ותירוצם הראשון בדף כב

בהמשך מתירוץ זה, שלדעת התוס' צוה"פ מועיל אפי' בר"ה מה"ת (אלא שאעפ"כ מדרבנן אינו מועיל, ו"אין מערבין ר"ה בכך" גם לחכמים, וגם כפרט הזה אינו כדעת המשכנ"י).

ונמצא, שבדברי הצ"צ, ומיוסד על דברי התוס' הנ"ל, מתבארים ב' היסודות דלעיל: א) אין פסי ביראות מועילים מה"ת להוות ר"ה אלא ביג אמה ושליש. ב) בפירצה טז אמה (כשאר צוה"פ) גם החכמים מודים ד"אתו רומ"מ" מה"ת.

צב. אכן מודעים אנו, שבתוס' הנ"ל (ועד"ז בתוס' בעירובין ו, ב ד"ה וכי תימא) ישנו תירוץ נוסף, ולפי דבריהם יוצא שלחכמים אין לחלק בין פירצה יג ושליש ובין טז אמה, ושגם בציור דיג ושליש הוי ר"ה.

וכפי שמחדשים התוס' בדף ו, ב שישנו ציור ד"ר"ה המתקצר, וז"ל שם: "דלא התיר ר' יהודה אלא עד י"ג אמה ושליש ומ"מ הוי רה"ר גמורה כגון שרשות הרבים אחת משני צידי המבוי רוחב ט"ז אמות ואורך רה"ר מהלכין דרך מבוי, דהשתא אפי' במבוי דלא הוי רוחב ט"ז אמות הוי רה"ר גמורה כיון דבשני צידי המבוי הוי רוחב ט"ז אמה". ועפ"ז מסיקים התוס': "וצ"ל לפי זה אף על גב דלר' יהודה לחי וקורה מהני מדרבנן לי"ג ולרוחב י"ו לא מהני מודה הוא דמדאורייתא אין חילוק בין י"ג ל"ו", "ולכך פריך מירושלים אף על גב דרחבה י"ו אמה כיון דחייבין עליה משום שרשות הרבים מדאורייתא הוא

ללכת בדרכיו ולחזק בדקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

המתקצר לאורכה הוי ר"ה גמורה, והוי "כר"ה ארוכה שנתקצרה", ואעפ"כ כותב בפשטות בסי"א שכשיש להר"ה חומה מד' צדדיה, אלא שיש דרך של טז אמה היוצא משער לשער – הוי ר"ה, משום שאין לו אלא "ב' מחיצות". ולכא' אינו מובן כנ"ל, הרי יש לה גם ב' מחיצות נוספות דעומ"ר ("כפלי כפלים פסי ביראות"), ומדוע אינו מספיק לכל הפחות לבטל שם ר"ה.

אלא רואים מכאן בפשטות, שכיון שיש פירצה טז אמה אין כאן אלא ב' מחיצות (או מחמת שאין המחיצות מתייחסות למקום של טז שביניהן, או מחמת שבקיעת הרבים מבטלת ב' מחיצות דעומ"ר, ובמילא אין כאן אלא ב' מחיצות בלבד), וכפי שעולה מדברי התוס' בקושייתם ובתירוכם הראשון בעירובין דף כב ובדברי הצ"צ, שגם לחכמים י"ל שאתו רומ"מ בפירצה טז אמה, גם כשעומ"ר.

(וי"ל, דמה שנראה בכ"מ בדברי הצ"צ שמתפק אם אומרים לחכמים אתו רומ"מ בפירצה טז אמה, וכמו בעירובין סג, ב ד"ה תוד"ה קשיא, וכן במה שכתב בהיפוך הגליון של מה שכתב בגליון בשבת לד, א, דשם יוצא דלחכמים לא אתו רומ"מ גם בפירצה טז – הנה כל זה הוא לפי התירוף השני בתוס' בעירובין כנ"ל. ואילו נטייתו במסקנא, הן במס' שבת והן במס' עירובין סד, א, שבפירצה טז גם חכמים מודים שאתו רומ"מ – הוא כקושיא וכתירוף הראשון בתוס' שם).

(וכן יכול להיות המסקנא לפי התירוף הראשון בדף ו), ואפשר גם לפי התירוף השני בדף ו הנ"ל (לפי פי' הד"נ), הרי גם לחכמים בפירצה טז אמה "אתו רומ"מ".

צג. ויש להוסיף: שיכול להיות שגם לפי התירוף הא' בתוס' הללו, הם מודים דר"ה המתקצר הוי ר"ה, ואעפ"כ אפשר שלפי תי' זה, יש לחלק בין ר"ה גמורה שאין בה אלא פירצה של יג, ובין ר"ה שיש שם פירצה טז.

דאפשר לומר שענין ה"פירצה" שבוקעים בו רבים שמבטל המחיצה (הן אם נפרש דעצם הפירצה מסלקת את חיבור המחיצות, כסברת המשכנ"י, וכפי שרצינו לפרש בדעת אדמה"ז, ואפי' אם נפרש שבקיעת הרבים "מבטלת" את המחיצה, דגם לפי אופן זה יש לומר שזה שבקיעת רבים מבטלת המחיצה קשור ומצורף לעצם הפירצה, היינו שבצירוף של פירצה כזו ושרבים בוקעים בה, הרי צירוף שניהם יחד מבטלת המחיצה, וא"כ אפשר לומר שענין בקיעת הרבים) הוא רק כאשר בקיעת הרבים הוא במקום ר"ה והוא גם מקום פירצה טז, ואז הרי"ז מבטל המחיצה. משא"כ בקיעה של רבים במקום שאין בו שיעור הרגיל להילוך הרבים (של שיעור ר"ה), אין בו הכח לבטל המחיצות, ואפי' הוא ר"ה.

ובזה מובן שאין שום ממשות במה שהצועקים הנ"ל טוענים, דמדברי אדה"ז מוכח שלא כדבריהם. דהרי אדה"ז פוסק בסי"ב ש"מ ס"ב דר"ה

ללכת בדרכיו ולהזק בדיקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

שאינן הדבר כן, וכמו שכתב אדה"ז להדיא ובביאור בסי' שס"ד ס"ד וכן כתב הצ"צ בחי' לעירובין סד, א, (שהגם שמה"ת מועיל צוה"פ באמצע ר"ה, והגם שכתבו להדיא שפוסקים כחכמים ד"לא ארומ"מ, מ"מ) מד"ס א"א לסמוך אצוה"פ, ולכן הדרך היחידי הוא להעמיד דלתות.

ועד"ז כתב המשנ"ב בביאור הלכה סי' שס"ד ד"ה ואחר שעשה, לאחר שהוקשה לו מה הסמך שסומכים אצוה"פ בעיירות שאין בהם ס"ר, והרי יש בזה מחלוקת הפוסקים, ומבאר שסומכים בעיקר אישית וחכמים ד"לא ארומ"מ, ולכן מה"ת היו יכולים לסמוך אצוה"פ, אך מ"מ "לא נשאר לנו כי אם איסור דרבנן דיש גם לר"א בלא דלתות, וכדמוכח מהרמב"ם (ועל האיסור דרבנן סומכים אדיעה שצריך ס"ר).

והיינו, שהמשנ"ב מוכיח מהרמב"ם, שאע"פ שהוא עצמו פסק כחכמים ד"לא ארומ"מ לענין פסי ביראות, מ"מ פסק בהל' שבת פי"ז ה"י: "שני כתלים ברשות הרבים והעם עוברים ביניהם כיצד מכשיר ביניהם, עושה דלתות מכאן ודלתות מכאן ואחר כך יעשה ביניהם רה"י, ואינו צריך לנעול הדלתות בלילה אבל צריך שיהיו ראויות להנעול, היו משוקעות בעפר מפנה אותן ומתקנן להנעול, אבל צורת פתח או לחי וקורה אינן מועילין בהכשר רה"ר", הרי שאין לו לסמוך אצוה"פ אלא אדלתות דוקא.

ויש לציין עוד, דאף אם נפרש בדעת חכמים שס"ל ש"לא אתו רומ"מ" גם בפירצה טז אמה (כדעת התוס' בתי' הב'), מ"מ לענין פסי ביראות לא נשתנה סברתם בהקושיא, שאין מועיל פסי מה"ת אלא ביג ושליש.

ויש לפרש הסברא בזה (בנוסף לכך שלפי שיטה זו השיעורים האלו הם הל"מ), דבפסי ביראות, ההיכר של הריבוע וההגבלה מהווים מחיצה לפרוץ מרובה הלזה, וכהסבר הרמב"ם הל' שבת פי"ז הל"ג: "הואיל ויש בכל זווית וזווית מחיצה גמורה, והרי הריבוע ניכר ונראה, ונעשה כל שביניהם רשות היחיד", וזהו דוקא בקירוב מקום, דאז הוי ההיכר של "שם ד' מחיצות" להגביל מקום המוגדר במחיצות אלו כרה"י).

אין דעת אדה"ז והצ"צ בשיטת

חכמים כדעת המשכנות יעקב

צד. המשכנ"י (שמחמיר בעצם איסור לסמוך אצוה"פ בר"ה, כיון שפוסק כריה"ו ש"אתו רומ"מ מה"ת, ולדעתו לא יועיל צוה"פ למנוע דבר זה, ומ"מ) כתב (שהגם שחכמים מודים שפירצה טז אמה מהווה ביטול מחיצה מצד עצם הפירצה, מ"מ כשעושה צוה"פ, הרי ע"י שעושה "פתח" אין כאן יותר פירצה. אלא שריה"ו סובר שגם בענין זה עצם "בקיעת רבים" מבטלת המחיצה, אבל) חכמים סוברים שאין בקיעת רבים מבטלת המחיצה, ולכן לדעתם אפשר לסמוך אצוה"פ.

אך בדעת רבינו הזקן והצ"צ ברור

ללכת בדרכיו ולהקם בדקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

מתיר עשייתה במקום שיש בזה

איסור

צה. מעמוד 118 והלאה עד סיום מאמרו, עוסק הרב הנ"ל בהבאת ראיות על המצוה לחזור אחר תיקון עירובין, ע"י שמדמה זאת למבואר בראשונים אודות המצוה לחזור אחר עירובי חצירות ושיתופי מבואות, וכן בדברי השו"ע ואדה"ז בזה, ובפשטות נקטו הטעם כדי להגן ולהפריש שלא יבואו לידי איסור הוצאה (חוץ מהפרישה, שבפשטות הוסיף טעם נוסף).

והוסיף להביא מדברי החת"ס (שכתב כן לענין תיקון מבואות) והאריז"ל (שלא היה מקפיד לחקור בענין עירוב שנעשה בשיתוף כל מבואות העיר), ושלא לדקדק לישא במקום שיש עירוב. והוסיף בטעם הפרישה שעירובי חצירות עניינם גם משום עונג שבת, והפמ"ג כתב שיש בזה משום כבוד שבת.

והביא את דברי התשב"ץ שכתב שה"זריז הרי"ז משובח. ומי שלבו נוקפו הדיוטות או מינות נזרקה בו, ואת דברי הרא"ש החריפים שאיים בנידוי למי שמנע מלתקן מבואות המפולשים בין הכותים בצוה"פ, משום שהלה "מכשיל הרבים בחלול שבת", והביאו הבית אפרים, וצייר הדבר בעיר המוקפת חומה, שאז הדין הוא שמותר לטלטל בכלה, אלא לענין סילוק דיוורים הכותים, והרחוב המפולש להם תקנתו ע"י צוה"פ, ובזה איים הרא"ש בנידוי על מי שרצה לאסור תיקון זה. וגם הביא

וז"ל הה"מ שם: "וסובר רבינו דלא בעינן ננעלות בלילה, שכוחן של מחיצות יפה דרבים לא מבטלו ליה וכדעת מי שאמר כן פ' עושין פסין (עירובין כ' כ"ב), וסובר שזו הסוגיא שאמרו לחנניא אליבא דב"ה וכו' היא משום דנפקא מינה לדידן בהכשר רה"ר ושערי דנהרדעא שהיו סתומים עפר ואמר להם רב נחמן פנו העפר כדי שיהו ראויין לינעל שערי רה"ר גמורה היו".

הרי שהגם שבסוגיא שם איתא דבר"ה א"א לסמוך אצוה"פ מה"ת, ומפרש הברייתא דמדובר במבואות מפולשות לר"ה, הרי"ז משום דפוסק שם כר' יוחנן דסובר כריה"ו ד"לא ארומ"מ", אבל לדעת הרמב"ם שפוסק כחכמים ד"לא ארומ"מ", אז מה"ת היה אפשר לסמוך אצוה"פ. ומ"מ הרמב"ם פוסק שמדרבנן אין לסמוך אצוה"פ, ולכן יפרש הברייתא שם דמדובר בר"ה ממש, ופוסק כחנניא בדעת ב"ה, ומצריך דלת, אלא שמצד שני פוסק כדעה שמספיק שיהיו "ראויות לינעל" וא"צ שיהיו ננעלות ממש.

(ולא באנו בזה לבאר וליישב כל הקושיות שמקשים על דברי הרמב"ם, אלא לבאר בכללות שמהלך רבינו באופן כללי הוא כמהלך הרמב"ם, והוא שהגם שסובר שמה"ת "לא אתו רומ"מ", מ"מ מדרבנן ישנו איסור, ולכן אין לסמוך אצוה"פ אלא צריך דלתות דווקא).

המצוה שיש בעשיית העירוב אינו

ללכת בדרכיו ולחזק בדקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

כשאין צוה"פ, וגם כשיש צוה"פ שמועיל מה"ת כיון שבזה "לא אתו רומ"מ", "מ"מ מדרבנן "אתו רומ"מ", ובמילא אסור מדרבנן להשתמש בעירוב כזה. וא"כ בוודאי לא היו כל הראשונים והאחרונים אומרים ש"מצוה" לתקן בעירוב במקום כזה, כאשר אין העירוב מועיל אפי' בדיעבד (מדרבנן).

ובאמת, אפי' אם איסור דרבנן זה לא היה קשור בהוצאה אלא באיסור אחר, הרי בוודאי לא היינו מתירים לעשות איסור בידים במזיד (אפי' דרבנן) כדי להגן אפי' מאיסור דאורייתא (כמו שאין עוברין איסור דרבנן כדי לקיים מ"ע דשופר ולולב), בפרט שע"פ רוב יעשה בשוגג כו'.

עאכ"כ כשמדובר אודות הגנה מאיסור הוצאה בשבת על ידי שעוברים על איסור הוצאה דשבת, א"א לומר שיש מקום להתיר בכ"ז.

והרי הוכחנו בעליל, שלדעת רבותינו נשיאינו אין שום יסוד לקבוע שאין ר"ה בזה"ז במקומינו:

(א) שהס"ר נמדדים לפי העיר.

(ב) אין היתר ברוב שאינו מכוון כשאין חומה, ואפי' ברחוב עקום כצורת ד' מסתפק הצ"צ בזה, ובפועל נראה ממנו שזהו א' הסיבות מה שאין מקום לתיקון עירוב בעיירה ליובאוויטש.

(ג) שאין "מחיצות הבתים" מועילים כלל להוות ג' מחיצות ולבטל שם

את דברי הבית אפרים שביאר את דברי הרא"ש כנ"ל, ואת דברי הבית אב שכתב להוציא מדברי הרא"ש הזה שלא הניחו להחמיר במקום שיש מכשול לרבים "בסברות בדויות וכוזבות" וכו'.

אמנם לאחר כל אריכות הנה, אין מנוס ממציאיות פשוטה, שכל הראשונים והאחרונים שהרב הנ"ל ציטט את דבריהם – דיברו אודות תיקון עירובין במבואות וחצירות, כפי שיראה הרואה המחפש את האמת, שבזה, בוודאי ובוודאי, התבטאו רוב המתבטאים בחריפות כדיבור או במעשה, היכא שאין איסור בדבר אלא שהמחמיר רוצה להחמיר בזה. ואפי' אם מדובר בענין שהמסתייג מלהשתמש בעירוב סובר שיש בזה צד איסור, הרי הצד הדוגל בעשיית העירוב סבר שאין כאן שום צד איסור (וכמו בנידון הרא"ש בתשובתו).

אבל בוודאי ובוודאי שהראשונים (כולל הרא"ש) והאחרונים (כמו החת"ס שהוא מצטט) מדורות שקדמו, לא כתבו דבריהם על המצוה לתקן עירובין, אלא להגן מאיסור אצל המבואות והחצירות, וז"ל החת"ס בתשובה שם: "א"כ השכל הפשוט גוזר שראוי ומחוייב לתקן החצרים והמבואות בעירוב המתיר טלטול".

ובוודאי לא דיברו אודות מקום שיש שם ר"ה, ש"אין מערבין ר"ה בכך" גם לשיטת חכמים (הסוברים ש"אתו רומ"מ" בפירצה טז אמה, כדברי הצ"צ, והוי ר"ה דאורייתא

ללכת בדרכיו ולהזק בדיקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

ר"ה.

שבת ע"י שישאר במקום שביתתו
(שהוא ב"ש ואל תעשה").

ובהערה 19 שם: "ואפי' אם לא היה דיציאה חוץ לתחום איסור חמור יותר, הרי "לא התירו משום עונג אלא דברים שאיסורם הוא משום דרך חול כו' דכשמתענג בהם יש כאן ענין עונג שבת ולא דרך חול, אבל שאר כל האיסורים כו' אפי' הגזירות שגזרו חכמים בשביל לסייג, פשיטא דלא דחינן להו משום מצוחת עונג שבת שהיא מצוה הבאה בעבירה כו' " (קו"א לשו"ע אדמה"ז או"ח סי' ש"א סק"ב).

ועיין עוד שם בהערה 22 בשוה"ג, שאפי' אם נאמר שמצות עונג שבת הוא דאורייתא, מ"מ אין זה דוחה אפי' איסור דרבנן. וא' ההסברים בזה (כותב הרבי: ב"ש) שאינו חיוב (גמור) ולכן לא דחי איסור (גמור) דרבנן."

ונמצא כאן דברים ברורים, שכשמדובר בדבר של איסור, אין מצות עונג שבת דוחה אותה, ואפי' אם מדובר באיסור דרבנן. ועאכ"כ כשעיקר ענין העירוב לפי רובא דרובא של הפוסקים (כולל אדמה"ז), שלא הביאו כלל טעם לעשיית עירובי חצירות משום עונג שבת, אלא רק כדי להגן מלהוציא ולהכשל בטלטול, הרי בוודאי שא"א לעשות תקנה זו כשע"ז גופא הוא עובר על איסור טלטול בידיים ובמזיד, כפשוט ממש.

סיכום

צז. לסיכום:

ובמילא הוי איסור גמור לתקן עירובין בעיירות גדולות שלנו שיש בהם ס"ר בכללות העיר.

ותירה מזו: אפי' אם יבוא המתקש ולא יקבל דברינו בהחלטיות, אך היאך יש צד לקבוע בוודאות שבוודאי אין ר"ה בזמנינו, ובפרט שכל הנימוקים שהביאו כבר הוכח שאין בהם ממש.

צו. ויש להוסיף עוד, במה שכתב הרב הנ"ל בהא שיש לחזר אחר עירובי חצירות, דנוסף על הטעם כדי להציל ממכשול איסור המצוי, ישנו הטעם שכתב הפרישה שהוא מצד מצות "וקראת לשבת עונג" (כדי שיוכל לטייל או להביא צרכי אכילתו), והביא שכ"ק אדמו"ר מביא טעם זה בלקו"ש ח"א פ' בשלח, ושכ"ק אדמו"ר מסיק מזה שיש מצוה להימצא בתוך תחום העיר כדי שיוכל לטייל בכלל העיר ולהביא מה שצריך להעיר, שיש בזה משום מצות עונג שבת.

ובקשר לזה, כדאי להביא מה שכותב רבינו שם עמ' 64 הערה 15: "אבל אינו חיוב גמור אלא שהוא "מצוה" (כמו בעירובי חצירות). ולכן לא דחי איסור גמור של תחומין אלא היכא ד"משלך נתנו לך".

ובהמשך השיחה בעמוד 65: "ואף דע"י ש"יכנס" יעבור על איסור יציאה חוץ לתחום באופן ("ד"קום ועשה") החמור יותר מאיסור השבתת עונג

ללכת בדרכיו ולחזק בדקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

וידון בזה בני הרב נחום שמריהו שי' בעיון וסקירה מפורטת של כל התשובות והמענות של הרבי בענין זה, ויבורר הדבר ויווכח שמה שכתב הרב מיכאל שלמה שי' אבישיד בסוף מאמרו בקובץ הנ"ל: "שברור לענ"ד שדעתו הק' לעודד עירובין בעיירות גדולות" הוא דבר פלא, ובפרט מה שכתב בהערה 221: "ופשיטא דמסתבר לומר" שבאופן כללי שיטתו של הרבי היא לעודד תיקון עירובין אלו, רק "במצבים מסויימים בהם המציאות והנסיבות היו מורכבות מכמה פרטים המקשים על כשרותו של העירוב, בהם דוקא הוא שהביע דעתו להחמיר. . ואינו מסתבר לומר להיפך ששיטתו הכללית היא להחמיר, ובמצבים ונסיבות מסויימות התיר, וכל המעיין ימצא כן פשוט, וד"ל" – הנה הדברים מוקשים, שכותב מסקנא בלי להוכיח הוכחה כלשהי בנכונותה, כשרואים בשטח מענות רבינו ההיפך הגמור ממשקנתו, היכא שהביע דעתו להחמיר, לא הוצע לפניו המורכבות של מצבים מסויימים, ולא הביע רבינו דעתו הק' שטעמו להחמיר מחמת נסיבות מסויימות אלו.

ועוד והוא עיקר: במשך יותר מיובל שנים באג"ק, ובעיקר במשך יותר מעשרות שנות נשיאות עדת החסידים ועדת כלל ישראל, אין אנו מוצאים יותר ממקרים בודדים עד למאוד, עידוד, ובפרט בשכונת "כאן צוה ה' את הברכה" שדר שם עשרות בשנים, ו"מעשה רב" שראינו והוא ראייה, שאין כאן שום עירוב, והיא ההוכחה הכי גדולה שמסקנת הרב

ברור שבזמנינו יש לנו רה"ר גמורה, וזה שכיח הרבה יותר מבזמן השו"ע, כיון שבזמנינו ישנם הרבה עיירות שיש בהם ס"ר, והרי"ז רה"ר דאורייתא לכו"ע.

ואין ממש בטענות שצריך שיהיו הרחובות מכוונים, כיון שאדמה"ז פוסק שאין צורך לזה אלא כשיש חומה, והצ"צ אינו מסתפק אלא בעיקום בתורת ד', וגם בזה נשאר בספק לפועל.

וכמו"כ אין ממש בהטענה שיש מחיצות הבתים שהם עומ"ר, כיון שישנם פירצות דט"ז אמה ופילושים, וגם אין הקרנות של המחיצות נוגעות זב"ז, וכשמחיצה הג' היא של דלת צריך שיהיה גם הרביעי של דלת וכו'.

וכן הוכחנו מדברי כ"ק אדמו"ר שהוא סובר כן.

ובמילא אסור לסמוך על העירוב הדין לההולכים בעקבות פסקי רבותינו נשיאינו.

דעת כ"ק אדמו"ר

צח. כל הנ"ל הוא מעיקר הדין בעיירות גדולות, ועדיין צריך בירור ועיון בדעת כ"ק אדמו"ר בכללות המהלך האם לעשות עירובין בפועל גם בכל מקום (מצד המצוה שבזה להגן מלהיכשל בהוצאה), או שדעתו הקדושה בענין אחר, שכיום ישנם חששות דכמה וכמה מכשולים (וכדי להגן על אלו שיבואו לאיסור טלטול, שיעשו עירוב בחשאי דוקא).

ללכת בדרכיו ולחזק בדקה בתיקון עירובין ברשות הרבים

ובהקדמה לזה – "ה' עוז לעמו יתן", ואין עוז אלא תורה, ו"דבר ה' זו הלכה" יקום לעד ולעולם, והתורה הזו לא תהיה מוחלפת. ונתפלל להקב"ה שבזכות אהבת האמת מפני האמת, שנתברך באהבת השלום, ושניהם ביחד דוקא מגיעים "להאמת והשלום אהבו", ונזכה לזמן שבו "חזורין כל המשפטים כשהיו מקודם . . בכל מצות האמורות בתורה", ונכין עצמינו וכל העולם כולו, ברוח זו, ללכת בדרכיו ולחזק בדקה, כדי לקבל משיח צדקינו, ועי"ז נקבל אותו, ובחיזוק שמירת שבת בודאי ימהר את הגאולה השלימה תיכף ומיד ממש.

הנ"ל היא ההיפך הגמור מהמציאות כפי שרואים אותה בשטח.

וכנ"ל, בני היקר הרב נחום שמריהו שי' עסק ביגיעה עצומה ובעמל רב (והקב"ה יברכהו בשכר המגיע לעוסקים בצרכי צבור באמונה, וישלח לו ברכה והצלחה בכל מעשי ידיו כו'), לאסוף ולקבץ המענות והתשובות והאגרות של הרבי בענין זה, ויוכיח בעליל את האמת, שהוא ההיפך הגמור מדברי הרב הנ"ל.

ונתפלל שאכן ה' יברך את עמו בשלום אמיתי, אבל ביחד עם זה,